

Thirteenth-century Logic. Selected texts.

Sten Ebbesen

Since the late 1980s I have been collecting information about thirteenth-century sophismata and related texts, and I have used the material in some papers on the development of philosophical and theological doctrine and method.

The texts published below all have some connection to my sophisma-project. They fall in four groups, each provided with its own introduction.

I God knows whatever he used to know. Texts relevant to my "Doing Theology with Sophismata", forthcoming in C. Marmo, ed., *Vestigia, imagines verba. Acts of the 11th European Symposium on Medieval Logic and Semantics*.

II Two Englishmen on 'Tantum unum est'. Texts relevant to my "The More the Less. Natural Philosophy and Sophismata in the Thirteenth century", forthcoming in S. Caroti (ed.), *La nouvelle physique du XIVe siècle*, and to my "Tantum unum est. 13th-century Sophismatic Discussions around the Parmenidean Thesis", forthcoming in *The Modern Schoolman*.

III Quanto aliquid maius est tanto minus videtur. Texts relevant to my forthcoming "The More the Less" (see above).

IV Logicalia from Parisian Manuscripts. Various anonymous texts with some relation to the genre of sophismata.

Not all the texts have received equally careful attention from the editor, but the following information is valid for all my editions in this issue of CIMAGL:

Unless otherwise indicated, the apparatus registers all disagreements between the wording of the edition and that of the manuscript or manuscripts.

Spelling, punctuation and paragraphing should always be assumed to be the editor's. This applies both to the main text and to elements of the critical apparatus.

To help the reader follow the structure of the text I have added some headings. Some of them appear within pointed brackets <...>, others do not, but this makes no difference as long as the type used is italic. As opposed to other editorial additions, those in italics do not pretend to be restorations of material lost during the transmission of the text.

There are three sorts of italicized headings:

- (a) Descriptive labels such as *Disputatio*, *Determinatio*, *Solutio*.
- (b) Arabic numerals numbering text segments, even individual arguments. Thus *1.2*.
- (c) Labels linking answers to the arguments they answer. Thus *Ad 1.2*.

Special signs and abbreviations:

[album]	<i>album delendum censeo</i>
[...]	<i>quaedam omisi</i>
[[album]]	<i>album deletum habet codex</i>
<album>	<i>album, quod numquam in codice vel codicibus fuit, addendum censeo</i>
<<album>>	<i>album, iam deperditum vel invisibile, in codice integro extitisse puto</i>
<<2 voces>>	<i>2 fere voces, iam deperditas vel invisibiles, in codice integro extitisse puto</i>
\album/	<i>album secundario (inter lineas vel in mg.) inseruit scriba</i>
***	<i>lacuna a scriba indicata</i>
<***>	<i>lacuna a me statuta</i>
+album ac ⁺	<i>verba album ac corrupta esse puto.</i>
...	<i>vox quam vel litterae quas legere nequivi</i>
alb()	<i>quae litterae post alb scribendae sint propter compendium non liquet</i>
alb(um)	<i>vocem ita compendiose scriptam habet codex ut post litteras alb aliquid supplendum esse liqueat</i>
album(?)	<i>album codex praebere mihi visus est, sed de lectione dubitare licet</i>
album(!)	<i>de lectione vocis album dubitare non licet</i>
+ album P	<i>album addidit codex P</i>
album vel albi P	<i>utrum hoc vel illud praebeat codex P mihi non liquet</i>
a.c.	<i>ante correcturam</i>
add.	<i>addidit/addiderunt</i>
def.	<i>deficit</i>
om.	<i>omisit/omiserunt</i>
ord. inv.	<i>ordine inverso</i>
p.c.	<i>post correcturam</i>
A.L.	<i>Aristoteles Latinus</i>
Auctoritates Aristotelis	= J. Hamesse, ed., <i>Les Auctoritates Aristotelis, Philosophes Médiévaux xvii</i> , Louvain-Paris 1974.
BGPM	<i>Beiträge zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters</i>
Liber de Causis	= A. Pattin, <i>Le Liber de causis</i> , Leuven 1966 (= <i>Tidschrift voor filosofie</i> 28 [1966] 90-203).
PL	<i>Patrologia Latina</i> (Migne).

**I. God knows whatever he used to know.
More sophismata about divine knowledge.**

Despite its theological origin, the sophisma "Deus scit quicquid scivit" was discussed in the arts faculties of the thirteenth and fourteenth centuries, and at present I am aware of about a dozen texts that deal with it. A list is provided in a forthcoming paper of mine, "Doing Theology with Sophismata"¹. After the completion of that paper I have discovered one more "Deus scit ...". This text, from ms Paris BN lat. 15170, will be published below.

Arts masters rarely discussed overtly theological propositions, but this particular proposition, "Deus scit ..", had played a central role in the rise of a twelfth-century doctrine of great interest to logicians. The so-called *Nominales* had proclaimed that *quod semel est verum semper est verum*. This meant that no change in the object of divine knowledge is implied by asserting the following three propositions at appropriate times:

Deus scit Petrum nasciturum esse

Deus scit Petrum nasci

Deus scit Petrum natum esse

On the nominalist theory, 'Petrum nasciturum esse', 'Petrum nasci' and 'Petrum natum esse' express the same *verum*, i.e. the same true enunciable (*enuntiabile, dictum*).

The theory of enunciabiles was within the logicians' province, and this is the probable reason why "Deus scit quicquid scivit" became a standard sophisma in the arts faculties. In a previous issue of this journal [CIMA GL 62 (1962) 171-95], I published two thirteenth-century treatments of the sophisma. The present paper contains five more from arts schools and one early 13th-century theological text on the issue.

The texts are these:

1) Ricardus, *Abstractiones* (extract).

Richard, the Master of Abstractions, probably composed his work in England during the second quarter of the thirteenth century. An edition by M. Sirridge and P. Streveler is being prepared. I have had access to their work but have also myself collated the mss of the extract I publish, and I use a slightly different *ratio edendi*.

---

1. To appear in C. Marmo, ed., *Vestigia, imagines verba*. Acts of the 11th European Symposium on Medieval Logic and Semantics.

Mss: *B* = Brugge, SB, 497; *C* = Oxford, Corpus Christi College, E.293B; *D* = Oxford, Bodl. Library, Digby 24; *P* = Paris, BN, lat. 14069. *B* dates from the first half of the fourteenth century, *CDP* from the late thirteenth. Unless otherwise indicated, my text reproduces the reading of the majority of the mss. The apparatus does not record all minority readings.

2) Hervaeus, *Abstractiones* (extract).

This text appears to be a Parisian product from the second quarter of the thirteenth century. It was first edited by Alain de Libera in 1985 ["Les *Abstractiones* d'Hervé le Sophiste (Hervaeus Sophista)", *AHDLMA* 52: 163-230]. My edition is based on a fresh reading of the manuscript, ms Paris BN lat. 15170. I first did a transcription from a microfilm, then checked it against the manuscript itself during a visit to Paris. The new edition tacitly corrects *editio princeps* on some points and contains new proposals for emendation of the corrupt text transmitted to us.

3) Anonymus Victorinus, *Sophismata*.

A mutilated leaf of ms Paris BN lat. 15170 (fol. 23) contains substantial parts of two sophismata, viz. "Deus scit quicquid scivit" and "Tu non potes vere negare quod tu non sis asinus". Handwriting and context suggest a date before ca. 1270. Paris is the probable place of origin. I call the author "Anonymus Victorinus" because the ms once belonged to St. Victor, but it is not my intention to suggest that the author was actually a Victorine.

I publish the whole fragment, including the remains of "Tu non potes ...". My transcription was done directly from the ms and also checked against it on a later occasion.

The text was written in two columns. At some time a part of folium 23 was cut out. The parchment removed made up a roughly rectangular slip that had once contained about 35 lines of col. 23rB and another ca. 35 lines of col. 23vA. The purpose of the mutilation must have been to obtain a slip of parchment to write on, for on one side of the piece to be removed the text was erased before the piece was actually cut out. This may be inferred from the fact that on fol. 23v the hole left by the mutilation is framed by a narrow erasure. Thus, apart from the text on the piece of parchment that was eventually cut out we have also lost a couple of lines of col. 23vA (just above the hole) and a few letters at the beginning of many lines of col. 23vB (to the right of the hole).

4) Anonymus, *Distinctiones Sophismatum* 2.13 (extract).

This collection of sophismata would seem to have been produced in Paris some time before ca. 1270. It has been transmitted in several mss;

cf. L.M. de Rijk, *Some Earlier Parisian Tracts on Distinctiones Sophismatum*, Nijmegen: Ingenium, 1988, p. xiv. De Rijk is preparing a complete edition. I have used microfilms of the following mss: *C* = Cambridge, Gonville & Caius 344/540: 230rA-231vA; *E* = Erfurt WAB Amplon. 4° 276: 31rA-32rB; *V* = Venezia, Marc. Z.302: 16rA-18rA. When the mss disagree, the majority reading is accepted unless otherwise indicated. If there is no majority reading, *E* is used unless otherwise indicated. In fact, the *C* text is generally superior. My preference for *E* in matters of no great consequence is due to the accidental fact that I first transcribed *E*. The apparatus is selective. Readings marked "(C)V" occur in *V* exactly as reported, but have a slightly different form in *C*.

5) Anonymus GC344, *Sophisma*.

Handwriting and context make the early 14th century and England the probable date and local origin of an isolated *sophisma-cum-problematibus* in ms Cambridge, Gonville & Caius 344/540: 263r-v.

6) Martinus, *Summa Quaestionum Theologiae* (extracts).

This late 12th- or early 13th-century work is preserved in several mss. I have used just two, viz. *C* = Cambridge, St John's College, D.7; *P* = Paris, BN, lat. 14556. My text follows ms *C* unless otherwise indicated. *P*'s deviations from *C* are few and generally insignificant. My apparatus does not record all of them.

1. *Ex Ricardi (Magistri Abstractionum), Abstractionibus.*

B = Brugge, SB, 497: 77vA; C = Oxford, Corpus Christi College, E.293B: 210vA; D = Oxford, Bodl. Library, Digby 24: 66rB-vA; P = Paris, BN, lat. 14069: 29vB-30rA.

Per assignationem figurae dictionis volunt quidam solvere hoc sophisma
DEUS SCIT QUICQUID SCIVIT.¹

Concedunt primam propositionem et dicunt quod non sequitur 'scit quicquid scivit, scivit te non esse, ergo scit te non esse'² eo quod commutatur quid in quando.

Sed contra hoc est quod fit³ distributio pro enuntiabilibus prius scitis a deo⁴, et te non esse est huiusmodi.⁵

Praeter hoc aequalis est ratio ad ostendendum conclusionem et propositionem primam; fatuum est ergo⁶ negare conclusionem et concedere primam propositionem; probatur enim conclusio sicut et prima propositio, sic: Deus scivit te non esse, et non est oblitus eius, cum non sit apud ipsum motus vel mutatio, ergo scit te non esse.

Praeterea, quiescere est se habere nunc ut prius, ergo mutatum esse est se habere non nunc ut prius; sed si deus scivit te non esse et nunc scit te esse,⁷ non se habet respectu huius nunc ut prius, quare mutatus est, et hoc est impossibile; scit ergo te non esse.

Quam tamen⁸ negant aliqui, et etiam primam propositionem, eo quod perempto scibili perimitur scientia, dicendo⁹ quod non sequitur 'deus scivit omnia et nullius est oblitus,¹⁰ ergo scit quicquid scivit'. Sequitur enim 'si¹¹ scit quicquid scivit, et nullius oblitus est eorum quae scivit', et non convertitur nisi addatur 'nec sunt res mutatae'. Ad mutationem enim¹² rerum sequitur mutatio veri et eius oppositi, et scientiae per con-

1. scivit] Probatio: Scivit omnia et nullius eorum oblitus est quae scivit, ergo prima vera. add. B.

2. esse] ergo non es add. C.

3. fit BC : sit D : fuit P.

4. a deo CD : om. BP.

5. huiusmodi] ergo scit te non esse add. C : et add. BP.

6. ergo] concedere unum et negare, sc. add. C.

7. nunc scit te esse] non scit te esse B : nunc vel non scit te non esse D : nunc scit C : non scit P.

8. tamen om. DP.

9. dicendo] dicendum (+ ergo D) DP.

10. est oblitus] oblitus est DP; eorum quae scivit add. D.

11. si DP : om. BC.

12. enim] om. DP.

sequens, cum dicat Aristoteles,^a "sedente Socrate vere opinatur Socratem sedere; surgente ipso, falsus¹ est retinens eandem opinionem de eo". Et alibi dicit "eo quod res est vel non est, est oratio vera vel falsa". Sed quia apud Deum non differt esse a posse, quicquid potest scire vel quicquid sciet, scit; a simili, quicquid scivit scit.

Praeterea, omnia sunt ei praesentia, unde quod nobis est praeteritum, ei est praesens, quare praesens est ei te non esse; scit ergo te non esse.² Quod concedo; non enim est esse rei causa scientiae in ipso. Dico igitur quod scit te non esse, et³ non sequitur 'ergo tu non es', eo quod aequivocatur 'esse'. Cum enim dicitur 'deus scit te non esse', hoc non est esse temporis neque esse eius quod est. Est autem tale⁴ esse⁵ cum dicitur, 'te non esse est verum'; illud esse est temporis et esse etiam existentis. Manifestum est igitur quod 'esse' aequivocatur.

Solet etiam distinguere 'scire' duplex, arte et opere. Sed haec distinctio non habet hic locum, quia sumpto 'scire' in opere secundum quod dicitur 'non esse', haec est falsa 'deus scit te non esse'. Probatur sicut prius.

2. Ex Abstractionibus Hervaei

P = Paris, BN, lat. 15170

Item. OMNE QUOD DEUS SCIVIT ADHUC SCIT.

P 49rA

Probatio. Deus nihil ignoravit nec oblivioni tradidit.

Sed contra. Deus scivit te esse, similiter te non esse; ergo scit te esse et non esse.

Solutio. Dicitur quod ibi est commutatio praedicamenti a substantia in quantitate⁶.

Sed contra arguitur sic:⁷ Omne enuntiabile prius scitum a Deo modo scitur ab eo; sed te non esse est enuntiabile prius scitum a Deo; ergo te

1. ipso falsus C : ipso falsus vel falsum D : ipso falsum B : autem Socrate falso [[opinatur]] P.

2. scit ergo te non esse om. DP.

3. et CDP] quia B.

4. est autem tale B : ante tale C : accidentale(?) D : est accidentale P.

5. esse] sed add. C.

6. quantitate<m> haesitans scripsi; fieri enim potest ut lectio corrupta codicis ex quando originem traxerit.

7. arguitur sic] argu(men)tum sit P.

a. Arist. Cat. 5.4a26-28. Noster partim cum trl. Boethii (A.L. 1.1-5: 12), partim cum ed. composita (A.L. 1.1-5: 53) congruit.

non esse modo scitur ab eo; sed ab eo nullum falsum scitur; <ergo te non esse est verum; ergo tu non es>.¹

Propter <quod>² dicunt³ alii: Adhuc scit quantum est ex parte sui, non autem [est]⁴ quantum est ex parte rei scitae.

Sed contra. Impossibile est actionem sine passione esse, et ita scientia<m> scientis sine scientia rei scitae.

Propter hoc dicitur ad illam: Nugaris propter⁵ praeteritum 'scivit'; <nihil apud eum praeteritum, sed omne praesens;> ipsemet enim dixit^b "Antequam Abraham fieret⁶ ego sum". Dico enim quod scit secundum⁷ quod scivit; scivit autem secundum tempus illud in quo fuit verum te non esse; unde adhuc scit secundum illud. [nihil apud eum praeteritum, sed omne praesens] Unde fit ibi fallacia secundum quid et simpliciter; similiter accidens alia de causa.

3. Anonymi Victorini *Sophismata*

P = Paris, BN, lat. 15170

Sequitur de hoc sophismate

P 23rB

DEUS SCIT QUICQUID SCIVIT.

Probatio \et improbatio/ patet.

Dicebat respondens quod prima est falsa, et in probatione <<est fallacia>> consequentis, quoniam ad hoc quod permaneat scientia oportet quod sciens permaneat et res scita; et <<35 fere lineae perierunt>>

<Ad rationes>

/23vA/ <<1-2 voces du>>centes ad impossibile dicimus.

Et primo ad illam quae ostendit quoniam quicquid fuit est et quicquid erit est, quod non valet <<1-2 voces>> est vera 'quicquid fuit scit deus' et haec 'quicquid erit scit deus', sed dicimus quod hoc quod dico 'fuit' et hoc quod dico <<'erit' di>>cunt modum rei acceptae. Unde non valent illae duae rationes.

Ad aliud dicimus quod illud quod est acceptum a deo <<1-2 voces>> semper est verum [a] deo. Unde quod semel est verum [a] deo <semper est

1. ergo - es] addidi coll. *sophismata* in CIMA GL 62 (1992) 189 edito.

2. quod] add. De Libera.

3. dicunt De Libera] dñ P.

4. est] seclnsit De Libera.

5. propter] quoniam coni. De Libera.

6. fieret] ficaret P.

7. secundum] vel P.

b. Evangelium sec. Iohannem 8.58.

verum deo>, sed non sequitur 'ergo quod semel est verum semper erit verum', sed est <<fallacia>> secundum quid et simpliciter. Sed videtur primum¹ accidere communiter, sc. quod semel est verum semper erit verum, quoniam, ut dicit Aristoteles, verbum <<si>>gnificat nunc esse; sed omne nunc est demonstrativum temporis, enuntiatio autem traxit identitatem vel diversitatem secundum identitatem vel diversitatem <<temporis>>; ergo, cum hoc quod dico 'nunc' sit demonstrativum temporis, erunt <pro>positiones diversae secundum quod nunc est diversum. Sed cum dico 'Socrates currit' <<li>> 'currit' significat nunc esse; cum autem postea dico 'Socrates currit' aliud est nunc, ergo alia et alia est enuntiatio, ergo non est eadem, ergo cum veritas <<...>> sicut esse, haec propositio 'Socrates currit' primo enuntiata non erit falsa propter enuntiationem huius 'Socrates currit' secundo² enuntiatae, et ita numquam poterit esse <<falsa>>, sequitur "quod semel est verum semper erit verum"; quod est inconueniens.

Ad hoc dicimus quod est quoddam demonstrativum qualitatis et quoddam <<substantiae>>; demonstrativum substantiae idem supponit et idem demonstrat [[supponit enim idem specie]]; demonstrativum vero qualitatis aliud supponit et aliud <<demonstrat>>, supponit enim idem specie, demonstrat idem numero. Dicimus ergo quod cum dico 'Socrates currit' modo et postea profero eandem <<...>> eadem est secundum speciem eo quod utrumque est demonstrativum accidentis; et propter hoc, quia est eadem secundum speciem, potest esse <<vera modo>> et non semper vera.

Ad aliud solvimus per Boethium dicentem quod haec est duplex³ 'quaecumque scit deus necessario erunt' ex eo quod <<li>> 'necessario' potest determinare le 'erunt' secundum se vel in comparatione ad antecedens, sc. ad scientiam dei. Si primo modo, falsa <<est; si secundo modo, vera; et ita non sequitur quod vera sit ex necessitate.

Ad aliud quod quaerebatur, videtur ibi esse fallacia figurae dictionis <<... >>.. quod ibi est.

Ad illud quod obicitur in contrarium dicimus quod +sunt quidem⁴⁺, ille paralogismus habet exponi ut sit ibi similitudo <<...>>ne 'quicquid vidisti heri, hodie vides', id est "quamcumque [[esse]] rem heri vidisti, hodie vides <<...>> non(?) rem etc. Et sic(?) dicunt quidam quod quicquid et album habent idem medium. Non dicimus sic, immo dicimus

1. primum] p(). P, compendio usus quo primum, prima vel etiam praedicatur significari potest.

2. secundo] false P.

3. est duplex] cum dicitur P.

4. quidem] vel quidam P.

<<Sequuntur 2-3 lineae erasae, post quas ca. 35 cum parte folii desecta perierunt.

In parte folii deperdita inceptit sophisma

TU NON POTES VERE NEGARE QUOD TU NON SIS ASINUS

ad quod sequentia pertinent:>>

/P 23vB/

ut actus; sed constat quod prout significatur per hoc quod dico 'scire' exigit substantiam per quam possit terminari huiusmodi actus; ergo similiter <cum> per hoc quod dico 'negare' importatur¹ negatio ut actus, exigitur quod sit aliqua [[scientia]] substantia eidem correspondens per quam huiusmodi actus terminetur.

<5> Deinde sic opponitur contra distinctionem praedictam: Si unum oppositorum multipliciter dicitur, et reliquum; ergo si nec unum, similiter nec reliquum; ergo <cum> negare et affirmare² sunt opposita et affirmare³ multipliciter non dicatur, similiter nec negare.

<6> Deinde ostendebatur(?) quod haec esset incongrua in hunc modum: Duplex est actus, est enim actus naturalis et actus rationis; sed competenter non potest esse reduplicatio actus naturalis supra <se>, non enim competenter dicitur 'audio me audire', sed actus rationis competenter potest esse [[d]] reduplicatio supra se, competenter enim dicitur 'intelligo me intelligere' 'scio me scire'. Ergo, cum negare sit actus naturalis, quia huiusmodi actus non potest esse <nisi> in prolatione, prolatio⁴ autem est actus naturalis, cum progrediatur in esse mediantibus naturalibus instrumentis, et negare erit⁵ actus naturalis; et ita, cum haec⁶ sit reduplicatio actus naturalis supra se cum sic dicitur 'tu non potes⁷ etc.', quia [quia] te non esse asinum est quoddam [[necessarium]] dictum negatum [[m]] dicitur negare negatum, et sic simpliciter est incongrua.

<7> Item. Postea quaerebatur unde hoc esset quod ex duabus negationibus resurgeret quaedam [[negatio]] affirmatio et non econverso.

Et quod ex duabus negationibus non posset resurgere affirmatio sic ostendebatur, quia affirmatio est ratio compositionis unientis sua extrema; sed non est compositio compositionis, ergo neque negatio negationis; ergo ex duplici negatione non poterit resurgere affirmatio.

1. importatur] im-po(ni)tur P.

2. negare et affirmare] ne()re et aff()re vel ne()te et aff()ve P.

3. affirmare] distinctae P.

4. prolatio] probatio P.

5. erit] esse P.

6. haec] hic malim.

7. potes] potest P.

Ad hoc solet dici quod huius est ratio: negatio se habet ad modum non entis; sed ex non ente fit ens per modum generationis, generat<i>o autem est egressus a non esse in esse; et(?) ratione(?) huius ex duplici negatione potest una affirmatio resurgere.

Sed quod illud non solvat sic ostendebatur, quia si haec esset causa, cum sic sit quidam actus qui sit egressus ab esse in non esse, ut corruptio, et eodem modo debent¹ duae affirmationes unam facere negationem.

<8> Item, hoc quod dico 'non' est dispositio, ergo alicuius dispositio; sed non erit nisi compositionis, ergo dispositio compositionis; sed dispositio non removet illud cuius est dispositio, ergo negatio non removet compositionem; remanebit² ergo negativa in qua negatio apponitur.

Ad hoc forte dicis quod duplex est dispositio, est enim quaedam dispositio quae est deminuens de ratione adiuncti, sicut hoc quod dico 'mortuus'; <<....>> est iterum alia dispositio non deminuens de ratione sui adiuncti sed potius confert aliquid suo adiuncto, <<de(?)>> qua dispositione videtur falsum et illud quod dicebatur de secunda(?) verum.

Si hoc dicatur contra nos, sit aliqua dispositio deminuens de essentia(?) <<ad>>iuncti non tamen removens(?) illud, quia licet hoc quod dico 'mortuus' deminuat de ratione hominis non <<ta>>men removet hominem. Quod patet, quia cum dicitur 'homo mortuus', aut dicitur pro existenti aut pro non existenti. Si <<pro>> existenti, constat quod hoc quod dico 'mortuus' \tunc/ non esset eius dispositio. Si pro non existenti, tunc tenetur pro cadavere; <<et>> ita non removet illud. Et ita illa distinctio³ non solvit illud.

Deinde quaeritur de hoc quod solet dici quoniam haec est duplex <<'tu>> non potes⁴ vere negare quod tu non sis asinus' ex eo quod hoc quod dico 'quod' potest teneri nominaliter vel <<coni>>unctionaliter.

Sed quod illa distinctio nulla esset probabatur in hunc modum: sicut posterior scientia supponit <<a>> priori, eodem modo posterior artifex debet supponere a priori; ergo cum logicus sit posterior grammatico, debet supponere <<aliquid>> ab ipso; sed non erit nisi congruitatem in oratione, ergo secundum quod aliquo modo est incongruitas non debet <<dis>>tinguere logicus; ergo cum illa distinctio in illa locutione [[nullo modo erit a logico distinguenda]] quodam modo <<in>>congruitatem relinquat, nullo modo erit a logico distinguenda. Probatio mediae(?)⁵: constat quod haec

---

1. debent] vel d(icu)nt P.

2. remanebit] re()bit P.

3. distinctio] dispositio P.

4. potes] potest P.

5. mediae] me()e P.

est incongrua '*<t>u non potes¹ vere negare id quod est verum quod tu non sis asinus*'.

Solutio. Bene concedimus quod dicta ... *<<...>>* ... propositio² non competens, et quod illa multi(plici)ta<s> operatur fallaciam amphiboliae quemadmodum si diceretur *<<...>>* 'liber Aristotelis'.

<Ad 1> Et ad primo obiectum solvendum est prout tangebatur.

<Ad 2> Ad secundum obiectum dicendum est quod aliquid in aliquo potest *<<intel>>*ligi duobus modis, aut ex principali significatione, aut ex consequenti. Dicendum ergo quod non potest esse constructio ratione alicuius *<<inte>*llecti, intellecti dico ex consequenti, potest tamen fieri ratione alicuius intellecti ex primaria significatione. Et sic *<<cum>>* hoc <quod> dico 'negativam(?) dicere' detur intelligi non ex consequenti sed ex primaria significatione non habet[ur] *<<lo>>*cum dicta obiectio.

<Ad 3> Ad aliud dicendum quod idem eodem modo sumptum ad diversos non spectat artifices, idem tamen *<<di>>*versimode consideratum ad diversos spectat artifices; unde constructio transitiva et intransitiva possunt esse de consideratione grammatici *<<prout>>* sunt(?) principia <congruitatis vel perfectionis et de consideratione logici sicut principia> veritatis vel falsitatis aliquo modo.

<Ad 4> Ad aliud dicendum quod constructio transitiva et intransitiva possunt considerari *<<secundum>>* modum construendi vel secundum ea quae construuntur. Si consideratur secundum modum construendi, sic sunt principia orationis prout est d...s *<<...>>*em(?) congruam vel perfectam; si autem consideratur secundum ea quae construuntur, sic possunt esse principia veritatis vel falsitatis.

<Ad 6> Ad aliud *<<dicendum>>* quod licet actus naturalis supra se reduplicari non potest, interdum competenter dici potest 'cede locum', et hoc est quia hoc *<<quod>>* dico 'cede locum' non tenetur in eodem <sensu> in quo tenetur per se prolatum; eodem modo dici potest 'negare negatum'.

<Ad 5> <<Ad>> aliud dicendum [[quod ex duplici negatione resurgit affirmatio]] est quod illa propositio quam dicit Aristoteles^c intelligenda est de incomplexis(?), *<<et>>* hoc patet per exemplum quod ponit 'ut si videre non est multipliciter, et non videre', +et propter hoc hoc quod *<<dic>>*o 'negare' secundum quod est incomplexum, sed secundum quod

---

1. potes] potest P.

2. propositio] vel proposito P.

---

c. Cf. Arist. Top. 1.15.106b13-20

est [in]complexum quod sic resolvitur 'dicere negativam'+, et sic non habet praedicta <<obiectio loc>>um¹.

Ad 7> Ad aliud dicendum quod ex duplici negatione resurgit quaedam affirmatio et non e converso. Et huius est ratio quia, sicut dicit Aristoteles, <<in non>> ente intelligitur ens et in negatione intelligitur affirmatio secundum quid; in affirmatione autem nullo modo intelligitur negatio. <<Et huius ratio>> est quia nihil est ita malum in quo non sit aliquid boni, aut bonum naturale aut bonum mora<<le; sed>> in eo quod simpliciter est bonum nihil est malum. Unde cum in negatione intelligatur affirmatio secundum quid, in affirmatione <<autem>> nullo modo attendatur intellectus negationis, ex duplici negatione potest resurgere quaedam affirmatio, <<sed non>> e converso.

<8> Ad aliud dicendum quod duplex est compositio: generalis et specialis. Dicendum ergo quod negatio est dispositio <<generalis>> compositionis, et hanc non removet, removet autem compositionem specialem, cuius non est dispositio².

4. Anonymi *Distinctiones Sophismatum* 2.13

C = Cambridge, G&C 344/540; E = Erfurt, Amplon. 4° 276; V = Venezia, Marc. Z.302

Iuxta hoc quaeritur de hoc sophismate
DEUS SCIT QUICQUID SCIVIT.

C 230rA, E 31rA, V 16rA

0.1 Solvitur enim praedicto modo, quoniam sub hoc quod dico 'quicquid' accipitur 'te esse nas/V 16rB/citurum', quod importat quando, quia quoddam quando³ relinquitur ex tempore praesenti, quoddam ex tempore futuro, quoddam ex tempore praeterito; et 'te fore nasciturum' relinquitur ex tempore futuro, et ideo dicitur esse in genere quando. Est etiam in tertia specie qualitatis, quia cum sit enuntiabile et enuntiabile sit motivum auditus, et motivum cuiuslibet sensus particularis⁴ sit in tertia specie qualitatis, erit etiam hoc modo in genere qualitatis. Et etiam in genere quantitatis erit, quia cum enuntiatio sit species⁵ orationis, et oratio sit in genere quantitatis, erit ergo in genere quantitatis.⁶ <Dicit ergo quando

1. loc>>um] >>am P, ut videtur.

2. dispositio] distinctio P, ut videtur.

3. quoddam quando V : quoddam est quando C : quoddam E.

4. particularis] sit motus cum motus add. C.

5. species] prolutionis et add. C.

6. quia cum - quantitatis CV : om. E; in genere quantitatis C : etc. V.

vel qualitatem vel quantitatem> et non substantiam,¹ et ita est ibi figura dictionis.

0.2 Sed quod praedicta solutio non valeat hic ostenditur duabus rationibus.

0.2.1 Prima talis est. Si dantem oppositum alicuius solutionis contingit probare et improbare orationem, ista solutio non erit recta, ut habetur in capitulo de figura dictionis in secundo Elenchorum; sed dantem oppositum illius contingit solvere, potest enim sic improbari: quodcumque enuntiabile deus scivit scit, sed scivit hoc enuntiabile 'te esse nasciturum', ergo scit hoc; - non est aliqua commutatio praedicamenti; ergo praedicta solutio non solvit in proposito.

0.2.2 Item, 'quicquid' distribuit pro omnibus hiis quae sunt scibilia a deo; sed deus non solum cognoscit et novit² res, immo etiam eorum exitum et durationem et proprietates; ergo hoc distributivum 'quicquid' pro hiis distribuit; ergo si horum aliquod accipiat sub ipso, accipitur quod³ debet convenienter accipi tamquam illud pro quo fit distributio; igitur in tali acceptione quae fit in praedicto argumento non est ponere figuram dictionis.

0.2.3 Item, hoc quod dico 'quicquid' habet distributionem cum implicatione; sed si explicatur,⁴ aequivalebit hanc implicationem⁵ 'omne quod scivit deus scit'; sed implicatio restringit terminum ad supponendum tantum pro hiis pro /E 31rB/ quibus convenit implicatio;⁶ convenit solis scibilibus prius scitis a deo; ergo sub⁷ ista distributione sic restricta accipitur aliquod scibile prius scitum a deo; ergo⁸ necessaria erit argumentatio illa, procedit enim a toto in quantitate ad partem; ergo ibi non est figura dictionis.

Deinde quaeritur de veritate /C 230rB/ et falsitate.

1. Et ostenditur quod prima sit vera

1.1 tali ratione. Omne quod recipitur in aliquo est ibi per modum recipientis et non per modum recepti, sicut exemplificat Boethius quod si duo discipuli aequalis ingenii et studii audiant ab eodem aequaliter utrumque docente, /V 16vA/ si alter magis diligit magistrum docentem magis addiscit.

1. Dicit - substantiam scripsi exempli gratia] ergo etc. et non substantiam E : om. CV.

2. cognoscit et novit] scit et cognoscit C : cognoscit vel novit E : novit et cognoscit V.

3. quod C : quod non EV.

4. explicatur E : exponitur C : explicetur V.

5. aequivalebit hanc implicationem C : aequivalebit hanc implicitam E : aequipollet huic implicationi V.

6. implicatio] sed implicatio add. V.

7. sub V; si sub C, ut videtur : sive E.

8. ergo V : om. CE.

Cum igitur primum sit impermutabile et invariabile, quicquid est in ipso est impermutabile et invariabile¹; ergo tam scibile ab ipso quam sua scientia est invariabile²; et si hoc, in scientia sua nulla fit variatio; ergo quicquid scivit adhuc scit, quoniam si non, tunc esset ibi variatio, quod ostensum est esse falsum.

1.2 Item. Primum non intelligit quod extra se est, sicut probatur in XI° Metaphysicae,^d quoniam aut intelligeret maius³ se aut aequale sibi, sed hoc est impossibile, cum nihil sit tale. Item non intelligit minus se, quia cum intelligibile⁴ sit perfectio intellectus in quantum tale⁵, esset aliquid minus primo quod aliquo modo esset perfectio⁶ ipsius intellectus; sed perfectio est nobilior perfectibili, ergo esset aliquid quod in aliquo respectu esset nobilius primo; hoc autem nullo modo dicendum, quia nec absolute nec in aliqua comparatione est quid nobilius primo; et ita non intelligit aliquid extra se.⁷ Si igitur aliquid⁸ intelligat et cognoscat, solum se intelliget et se ipsum intelligendo omnia intelliget. Et si hoc, cum se ipsum semper intelligat, semper est verum dicere quoniam intelligit quicquid intellexit, cum ipsum semper sit idem. Igitur haec est vera 'deus scit etc.'

1.3 Item. Dicit Boethius quod quaedam sunt praedicata quae dicta de primo⁹ praedicant eius essentiam et sunt idem quod ipsum, sicut 'bonum' 'sciens' et 'intelligens'; quaedam quae dicunt effectum in creaturis, ut 'creans' 'dominus' et similia, et talia incepterunt esse, et haec inceptio nullam dicit transmutationem in primo sed in creaturis; sed alia cum sint idem quod ipsum et ipsum sit impermutabile sunt intransmutabilia, ergo suum scire est impermutabile¹⁰, ergo etc.

1.4 Item. Scientia non est in primo sicut forma in formato, sicut ponit Aristoteles. Cuius probatio est talis: forma nobilior est formato sicut perfectio perfectibili; ergo si scientia esset in deo sicut forma in formato, suum scire vel sua scientia esset nobilior ipso; quod falsum est; ergo in

1. quicquid - invariabile CE : om. V.

2. est invariabile C : est impermutabile V : om. E

3. XI° Metaphysicae C : XI° E : Physica V. || aut CV : Avicenna ostendit E. || maius E : magis CV.

4. intelligibile C : intelligere EV.

5. tale V : om. C : def. E.

6. intellectus - perfectio] om. C..

7. et ita - extra se CV (aliquid om. C) : om. E.

8. aliquid E : om. CV.

9. primo C : ipso EV.

10. impermutabile CE : intransmutabile V.

ipso non est scientia sicut forma in formato sed solum est scientia in ipso per exemplar et non per¹ imaginationem et similitudinem receptam sicut est² in quibus est scientia sicut³ forma in formato; ergo non apprehendit per speciem; ergo non exigit rem vel similitudinem rei inesse ad hoc ut sit sciens; ergo de non existenti potest habere scientiam; ergo quamvis ea quae prius scivit modo non sint, nihilominus ipsorum habebit scientiam, et sic possibile est hanc esse veram 'omne quod scivit deus adhuc scit, ergo quicquid scivit scit'.

1.5 Item. Dicit Aristoteles quod in ad aliquid non est motus, contingit⁴ enim altero non transmutato⁵ in reliquo mutationem fieri, sicut patris substantia interempta /V 16vB/ fit mutatio in patre nulla mutatione facta in filio aut substantia filii; sed scientia dicitur ad scibile relative; ergo possibile est scientiam⁶ esse mutatione facta /C 230vA/ in scibili; ergo non existente scibili possibile est⁷ scientiam esse; quamvis ergo scibilia prius a deo scita non sint,⁸ possibile est deum scientiam illorum habere. Ergo prima vera.

1.6 Item. Differt imago in speculo et in sensu et in intellectu. Imago enim non potest esse in speculo nisi re praesente et eius similitudine; sed in /E 31vA/ sensu potest esse imago rei re non praesente sed sua similitudine - leone enim non praesente existente potest esse imago in sensu sicut si depingatur -, et tunc solum erit similitudo rei et non res; sed in intellectu potest esse etiam re non existente nec eius similitudine; si enim prius viderim album et modo non sit album, possum habere imaginationem albi⁹, non tamen est similitudo nec ipsum; ergo in eis quae sunt separata a materia potest esse imago¹⁰ rei re non existente; ergo primum poterit habere vel apprehendere imaginem¹¹ rerum rebus non existentibus. Quamvis ergo ea quae prius scivit modo non sint, possibile est ipsum habere scientiam de ipsis. Ergo prima vera.

2. Quod autem prima sit¹² falsa ostenditur sic:

---

1. exemplar et non per C : om. EV.

2. receptam sicut est C : om. EV.

3. est scientia sicut C : est scic() V : sicut E.

4. con(tingi)t C : con(ven)it EV.

5. transmutato C : trans()do E : transmutatio V.

6. scientiam V : om. CE.

7. est] dei add. C.

8. quamvis - sint C : quamvis scibilia a deo non sint E : quamvis scita a deo non sint V.

9. imaginationem albi CE : imaginem V.

10. imago EV : imaginatio C.

11. imaginem CV : imaginationem E.

12. ipsum habere - prima sit] om. C.

2.1 In primo non est differens suum scire et suum velle, quoniam non est reperire haec¹ in ipso per differentiam cum sint² idem quod ipsum est; sed non vult quicquid voluit, quoniam voluit facere mundum, nunc autem non vult, quia si sic, cum voluntati suae nihil resistat, iam faceret mundum; ergo non quicquid scivit scit.

2.2.1 Item. Ut habetur in principio Posteriorum, ad scientiam exiguntur quattuor, quorum quolibet interempto interimitur scientia, scilicet sciens, scibile, medium, unio scibilis cum sciente. Unde quattuor modis potest scientia perimi. Perempto scibili perimitur scientia; sed multa fuerunt scibilia de quibus deus habuit scientiam, quoniam nihil ignorat, quae tamen³ modo non sunt, et ita eorum scientia est corrupta; ergo multa deus scivit quae modo non scit; ergo prima falsa.

2.2.2 Si dicatur quod verbum Aristotelis est intelligendum de scientia quae causatur a rebus et non de scientia quae causat res, cuiusmodi est scientia primi, quoniam ipsa est causans res,

2.2.3.0 propter hoc quaeritur utrum talis scientia exigit actualem existentiam rerum, et hoc est quaerere utrum sequatur 'deus scit hoc, ergo hoc est', et sic patebit utrum teneat haec illatio ultima 'quicquid scitur est verum'.

2.2.3.1 Et ostenditur quod ponat eam rem in esse

2.2.3.1.1 tali ratione: scientia animae intellectivae comparatur ad res ipsas solum in quantum cognoscens⁴; sed primum per suam scientiam non solum comparatur ad res tamquam cognoscens sed etiam tamquam efficiens et conservans; sed res non habent esse ab aliquo quia ipsum est cognoscens sed quia efficiens; ergo /V 17rA/ si scientia animae intellectivae, quae non est in efficiendo sed in cognoscendo solum, ponit ad sui existentiam actualem existentiam⁵ in rebus, multo fortius scientia primi; sicut igitur sequitur 'Aristoteles scit hoc, ergo hoc est', similiter et multo fortius sequitur 'deus scit hoc, ergo hoc est'.

2.2.3.1.2 Item. Duplex est causa, ut habetur in secundo Physicorum,^e proxima et remota, particularis et universalis; et haec est differentia inter causam proximam sive particularem⁶ et remotam /C 230vB/ sive univer-

1. haec| hoc CE.

2. sint C : sit EV.

3. tamen C : tum E : cum V.

4. cognoscens C : cognoscit E, V p.c. : cognoscis V a.c.

5. existentiam actualem existentiam scripsi : scientiam actualem existentiam C : existentiam E : existentiam actualem V.

6. sive particularem C : om. EV.

e. Cf. Arist. Ph. 2.3.195b

salem¹ quoniam posita causa universali sive remota non propter hoc² ponitur effectus, sed posita causa proxima et propria ponitur eius effectus³. Cum⁴ igitur scientia primi sit causa sufficiens⁵ et proxima et propria, quia primum per suam sapientiam cuncta⁶ produxit, posita primi scientia⁷ ponitur actualis rerum existentia; et si hoc, redit idem quod prius.

2.2.3.1.3 Item. Nihil scitur nisi ens; ergo omnis scientia est de ente; ergo omnis scientia exigit ens; ergo maxima⁸ scientia maxime exigit ens. Cum ergo maxima⁹ scientia et verissima sit in deo, scientia dei maxime exigit ens; ergo optime sequitur 'deus scit hoc, ergo hoc est'.

2.2.3.2 Sed contra.¹⁰

2.2.3.2.1 Si posita scientia ponerentur¹¹ res, cum scientia primi eadem manens fuit ab aeterno, ergo omnes res fuissent ab aeterno, quod est manifeste falsum et inconveniens.

2.2.3.2.2 Item. Ostenditur quod nulla scientia ponat res in esse tali ratione: Quando aliqua duo comparantur ad idem ita quod unum immediate, reliquum mediante altero, si illud /E 31vB/ quod immediate comparatur non ponit tertium, nec illud quod comparatur illo mediante; sed scientia comparatur ad res mediantibus speciebus earum, quia non scitur res nisi per praesentiam speciei cum virtute cognoscitiva; cum ergo rei species non ponat rem¹², quia non valet 'species patris mei est, ergo pater meus est', ergo scientia nullo modo ponit res.

2.3 Item. Quod prima sit falsa ostenditur tali ratione. 'Si deus scit te fore cursurum, tu curres',¹³ haec condicionalis est vera; ergo a simili si deus scit te fore cursurum,¹⁴ semper sciet, cum de sciente non possit fieri ignorans; ergo deum scire te fore cursurum¹⁵ est necessarium; et te¹⁶ currere est contingens; ergo ad necessarium sequitur contingens. Sed hoc non potest esse. Probat enim Aristoteles in primo Posteriorum quod si

1. remotam sive universalem C : et universalem (-e E) et remotam EV

2. propter hoc] hoc loco V : post ponitur effectus E : om. C.

3. sed - effectus V : om. CE.

4. cum C : si E : tam V.

5. sufficiens EV : efficiens C.

6. cuncta E : omnia CV.

7. primi scientia V : prius scientia C : prima causa E.

8. maxima V : maxime CE, fort. recte.

9. maxima CV : maxime E.

10. Sed contra] Ad oppositum C.

11. ponerentur C : poneretur E : ponitur V.

12. rem C : res EV.

13. cursurum tu curres V : cursurus tu curres tunc C : spatium vacuum 3 vocum capax E :

14. cursurum CV : spat. vac. 2 vocum E.

15. cursurum V : cras E : nasciturum C.

16. te C : ita E : om. V.

praemissae sint necessariae, necesse est conclusionem esse necessariam sive perpetuam. Cum ergo ad illud, sc. deum scire te fore cursurum, sequatur contingens, scilicet 'tu cures', ergo deum scire¹ te fore cursurum² non est necessarium sed contingens; ergo quamvis prius sciverit³ te fore cursurum aut⁴ nasciturum, non tamen modo sciet etc.; ergo non quicquid etc.

2.4 Item. Si deus scit te fore nasciturum, tu es /V 17:B/ nasciturus; ergo a destructione consequentis, si tu non es nasciturus, deus non scit te fore nasciturum; sed deum scire te fore nasciturum est necessarium, ergo eius oppositum est impossibile, sc. non scire te fore nasciturum, et sequitur ad hoc 'te non fuisse nasciturum', quod est contingens; ergo contingens sequitur ad impossibile; sed hoc est falsum, quia tunc ex vero sequeretur falsum;⁵ ergo deum non scire te fore nasciturum non est impossibile; ergo nec⁶ eius oppositum necessarium; ergo deum scire te fore nasciturum⁷ non est necessarium; ergo non est necesse quod quamvis prius sciverit⁸ illud, quod nunc sciat; ergo haec erit falsa 'deus scit'⁹ quicquid scivit'.

2.5 Item. Falsum non sequitur nisi ex falsis, verum autem aliquando ex veris¹⁰ aliquando ex falsis; sed haec est falsa 'deus scit te fore nasciturum', ergo aliqua praemissarum fuit falsa. Non minor, ergo maior, et ita prima falsa.¹¹ Probatio [primae] minoris¹². Omne quod scitur aliquo modo habet esse, aut in suo exemplari aut actualiter, et secundum hoc est scientia duobus modis, causans res et causata /C 231:A/ a rebus; sed te esse nasciturum, cum sit impossibile, nec habet esse actualiter nec in suo exemplari; ergo non poterit esse; ergo nullo modo cognoscitur neque scitur.

2.6 Item. Licet artifex habens scientiam non dependentem a re habeat scientiam de domo ante sui constitutionem, numquam tamen scit domum esse nisi cum est, quia falsum non scitur aliqua scientia. Cum ergo te fore nasciturum sit quoddam enuntiabile falsum, nullo modo scitur a primo. Licet enim de incomplexis et de rebus possit¹³ esse scientia ante quam

1. deum scire] scire E : deus scit V : def. C.

2. scilicet - cursurum] om. C.

3. sciverit E : scivit CV.

4. cursurum aut nasciturum] cursurum abnasciturum C : nasciturum EV.

5. sed hoc - sequeretur falsum C(V) : om. E.

6. non est - nec EV : om. C.

7. necessarium - nasciturum] om. C.

8. sciverit C : scivit EV.

9. deus scit V : om. CE.

10. aliquando ex veris E : om. CV.

11. non minor - falsa (C)V : om. E.

12. minoris primae C : primo minoris E : primae V.

13. possit E : posset CV.

sint, non tamen de enuntiabilibus nisi sint vera, quoniam incomplexa producantur in esse, non autem enuntiabilia, et ita non possunt sciri nisi quando sunt vera actualiter.

3 Et quia ostensum est istis rationibus primam esse falsam, propter hoc contra probationem obicitur et ostenditur quod in ipsa sit fallacia consequentis per duas rationes.¹

3.1 Quarum prima talis est: sicut prius dictum est, ad scientiam tria exiguntur - sciens, scibile et medium per quod scitur²; et hiis simul iunctis³ ponitur scientia in esse et non per unumquodque per se; sed quae sufficiunt ad positionem rei in esse, sufficiunt ad illationem eiusdem, et eodem modo quo sufficiunt ad esse sufficiunt ad illationem⁴; cum ergo ad esse non sufficiant haec nisi simul iuncta, non sufficiunt ad inferendum nisi simul iuncta; ergo cum in praedicta probatione non accipiantur ad inferendum scientiam nisi duo ex hiis, peccat argumentum secundum consequens ab insufficienti;⁵ debuit enim sic inferri 'deus scivit omnia, et nihil tradidit oblivioni nec est permutatio facta in re, /E 32rA/ ergo scit /V 17vA/ quicquid scivit.' Cum igitur omittat tertium, peccat ab insufficienti.

3.2 Item. Oblivisci est in minus quam amittere scientiam; ergo procedens ab hoc quod est oblivisci ad hoc quod est amittere scientiam cum negatione facit fallaciam consequentis. Cum igitur non sequitur 'deus scivit aliquid quod non est oblitus, ergo non amisit scientiam' eo quod sunt plures modi amittendi scientiam quam oblivisci, et haec propositio 'quicquid scivit deus scit' dicit idem quod nullam⁶ amisisse scientiam, relinquitur ergo quod non sequitur 'si deus scit aliquid et non est oblitus etc., ergo deus scit etc.'⁷ Et est ibi paralogismus consequentis.

4. Solutio. Dicendum quod prima est vera simpliciter, quoniam in scientia primi nulla est permutatio.

Ad improbationem autem respondendum per fallaciam accidentis, quod patet si reducatur in syllogismum, sic: omne prius scitum a deo nunc⁸ scitur, sed te fore nasciturum est prius scitum a deo, ergo nunc scitur. Diversificatur enim⁹ hoc medium quod est 'scitum' per relationem ad

1. obicitur - rationes C(E) : arguendum est suabus rationibus V.

2. sciens - scitur CE : om. V.

3. simul iunctis V : simul coniunctis C : scitis E.

4. eiusdem - illationem V : om. CE.

5. ab insufficienti V : ex insufficienti E : om. C.

6. nullam C : non EV.

7. relinquitur - scit etc. C(V) : ergo si deus scit, non est oblitus scientiam; sed deus etc. E.

8. nunc C : non E : om. V.

9. diversificatur enim V : diversificatur C, sed infra, post extrema locavit : om. E.

extrema, quoniam scitum per relationem ad hoc quod dico¹ 'a deo' nullam respicit² transmutationem, sed per relationem ad hoc quod dico 'te fore³ nasciturum' permutabile esse notatur ratione obiecti,⁴ quae permutatio nullam facit permutationem in primo sed solum in re obiecta. Ideo cum medium sit idem secundum significationem, diversificatum⁵ secundum modum accipiendi alium et alium, est directe fallacia accidentis.

Et ad praedictam verificationem sciendum quod sicut res duplex habent esse, similiter de eis erit duplex scientia; habent enim esse in suo exemplari primo, quod est impermutabile, et sic habent uno modo cognosci, et talis scientia a rebus non dependet sicut /C 231rB/ nec exemplar, et talis actuale⁶ rerum existentiam non requirit. Habent iterum esse actualiter inter res universi, et sic est alia scientia de hiis quae permutatur ad permutationem rerum. Cum autem dicitur 'deus scit quicquid scivit' accipitur scire per relationem ad primum quantum ad cognitionem quae est in exemplari. Sed cum dicitur 'scit⁷ te esse nasciturum' iam ad actuale rerum existentiam comparatur⁸, et ita variatur medium.

Et sic patet veritas primae propositionis et quomodo debet solvi.

Ad improbationem. Hac distinctione supposita alii dicunt hanc propositionem esse multiplicem hoc modo. Dicunt enim quod hoc verbum 'scit' potest copulare scientiam in exemplari, et sic est prima vera; alio modo potest copulare⁹ scientiam in rei existentia sive in effectu vel in opere, et hoc modo falsa.

Ad 0.1-2 Ad illa ergo quae quaeruntur de figura dictionis dicendum quod verum est quod talis fallacia et taliter assignata est ibi,¹⁰ ut illa argumenta ostendunt, et¹¹ non solvit sophisma quamvis¹² possit ibi assignari, licet¹³ valde remote.

Ad 1.1-5 Similiter argumenta probantia ipsam esse veram concedenda sunt, quoniam verum concludunt de scientia in deo quae est in ipso tamquam in exemplari.

1. quoniam - dico] om C.

2. respicit C : rescipit (!) V : om. E.

3. te fore C : om. EV.

4. obiecti E : obliti V : de C non constat.

5. diversificatum V : diversificatur CE; tamen add. C.

6. actualem C : acci(denta)lem E : actualiter V.

7. scit E : deus scit C.

8. comparatur CV : copulatur E

9. potest copulare V : prout copulat CE.

10. verum - ibi E : verum concludunt quia talis fallacia taliter assignata est ibi C : verum est et talis fallacia taliter assignata V.

11. et E : om. CV.

12. quamvis C : nisi quod E : nisi quia V.

13. licet C : sed EV..

Ad 2.1 Ad primum quod ostendit ipsam esse falsam dicendum quod sicut scientia ipsius primi in se est impermutabilis una¹ et eadem manens, sic et voluntas. Et quod dicitur "voluit aliquid facere quod non vult facere", dico quod non est diversificatio in voluntate sed in facere, quia facere praedicat effectum in creaturis, et ita eius voluntas est de se impermutabilis quemadmodum et sua scientia.

Ad 2.2.1 Ad aliud dicendum sicut dicebatur, quod Aristoteles intelligit de scientia quae habetur per demonstrationem, haec² autem non est scientia rei in exemplari sed secundum existentiam actualem; sed scientia primi est per exemplar, quia se ipsum cognoscendo, quod est omnium exemplar³ et speculum in quo relucent, non per receptionem, completissime⁴ cognoscit omnia.

Ad 2.2.3.1.1 Ad illud quod obicitur de scientia animae intellectivae dicendum quod scientia animae intellectivae /E 32-B/ est per receptionem et est dependens ab ipsis rebus, et ideo ponit ipsas res; sed quia scientia primi non dependet, ideo non ponit, licet etiam sit efficiens, quoniam quod scientia animae intellectivae ponat res inesse, hoc non est quia cognitio animae intellectivae aliquid faciat ad esse rerum, sed quia ab ipsis dependet. Cognitio autem primi non, et ideo non ponit.

Ad 2.2.3.1.2 Ad aliud dicendum quod verbum Aristotelis - posita sc. causa particulari, propria et proxima ponitur effectus - hoc⁵ intelligendum est in agentibus per naturam, non autem in agentibus per cognitionem et voluntatem, et ideo cum primum sit agens per cognitionem et voluntatem (ut Psalmista dicit,^f "omnia quaecumque voluit dominus fecit"⁶ in caelo et in terra, in mari et in omnibus abyssis"), ideo non tenet de primo illa argumentatio.

Ad 2.2.3.2.1 Argumentum factum⁷ in contrarium concedendum est.

Ad 2.2.3.2.2 Ad +illa duo quae falsum concludunt⁸⁺ dicendum quod scientia non solum causatur a specie rei sed a specie cum actuali rerum existentia, et ideo hiis duobus mediantibus comparatur ad res, non me-

1. est impermutabilis una] impermutabilis est una C : sit impermutabiliter una E : est impermutabilis et una V.

2. haec C : per hoc E : hoc V.

3. quia - exemplar EV : om. C.

4. completissime CV : comple(tio)nis E, fort. recte.

5. posita - hoc CV (sc. om. V, propria om. C) : om. E.

6. dominus fecit] fecit C : fecit dominus E : deus fecit V.

7. factum in contrarium] autem suum factum in contrarium C : tertium in contrarium E : factum e contrario V.

8. illa duo (+ argumenta V) quae falsum concludunt EV : aliud quod falsum concludit C.

diante specie tantum; et ideo licet species non ponat actualiter res, nihilominus scientia ponit, non ratione speciei sed¹ actualis rei existentiae, quae ad scientiam exigitur.

Ad 2.3-4 Ad illa duo sequentia dicendum quod in ista condicionali 'si deus scit te fore cursurum, /C 231vA/ tu curres'² uno modo antecedit contingens,³ alio modo non. Nam si scire⁴ in opere vel in effectu accipitur cum dicitur 'deus scit te fore cursurum',⁵ tunc est antecedens contingens et bene sequitur 'ergo tu curres'⁶. Si autem /V 18rA/ accipiatur scire in arte vel⁷ in exemplari, tunc antecedit necessarium et falsa est condicionalis, nam sic ad necessarium sequitur contingens.

Ad 2.5-6 Ultima argumenta probantia hanc esse falsam 'deus scit te fore nasciturum' concedenda sunt, quoniam de enuntiabili non est dicere quod sciatur scientia quae est in exemplari, quoniam quae sunt in exemplari producuntur in esse per se et mediante exemplari, sed enuntiabilia non producuntur⁸, et ideo concedenda sunt illa argumenta probantia ipsam esse falsam, et tunc non sequitur ex illis duabus praemissis, sed variatur medium, ut visum est.⁹

Ad 3.1-2 Ad illud quod obicitur de modo probandi dicendum quod forma arguendi non valet, sed est peccatum consequentis, ut visum est, eo quod procedit ab insufficienti; tamen propter terminos et medium concedendum est, quia scientia primi non exigit rem esse actualiter.

5. Anonymus GC344, *Sophisma*

C = Cambridge, Gonville & Caius 344/540

DEUS SCIT QUICQUID SCIVIT

C 263r

Probatur sic. Deus scivit omnia et non est oblitus eorum quae scivit, ergo scit quicquid scivit.

1. sed] ratione add. C.

2. cursurum tu curres E : nasciturum tu nasc<er>is C : [[nasciturum]] cursurum curres V.

3. contingens] ipsam add. E; me(di)o add. V.

4. nam si (si om. V.) scire CV : sed si fuit E.

5. cursurum CV : nasciturum C.

6. curres EV : nasceris C.

7. vel E : sive C : et V.

8. producuntur] sic add. V.

9. et tunc (tunc: tamen V) non sequitur ex illis duabus praemissis sed (d.p. sed.: duobus immo V) variatur medium ut visum (visum: dictum V) est CV : om. E.

Improbatur sic. Deus scit quicquid scivit, sed scivit te non esse, igitur scit te non esse. Conclusio est falsa et non minor, igitur maior.

Dicitur quod propositio est vera.

Ad improbationem quod ibi est figura dictionis. \...¹/.

Circa illud sophisma plura possunt quaeri, sed primo quaeritur de eius veritate, secundo utrum scientia dei sit mensura rerum, tertio utrum sua scientia requirat actualem existentiam rerum, quarto utrum hoc signum 'quicquid' importet implicationem aut distributionem.

<Problema 1>

De primo.

<1. Rationes principales>

1.1. Quod prima propositio sit falsa probatio:

1.1.1 Sequitur 'deus scit quicquid scivit, ergo scit te non esse'; consequens falsum, igitur antecedens. Falsitas consequentis apparet, quia te non esse est falsum, igitur a nullo scitur. Consequentia probatur: si scit quicquid scivit, scit te non esse, quoniam illud praescivit quando non fuisti.

1.1.2 Item. Sequitur 'deus scit quicquid scivit, ergo scit singulare'; consequens est falsum, igitur antecedens. Falsitas consequentis apparet, quia singulare non cadit sub intellectu nisi indirecte, et sic non scit ipse aliquid. Ergo, cum quicquid scit, per intellectum scit, sequitur quod non scit singulare. Consequentia apparet, quoniam prius scivit singulare eo quod nihil latebat eum.

1.2. Ad oppositum.

1.2.1 Scientia dei est prior rebus scibilibus, igitur non variatur ad variationem rerum scibilium; igitur scit quicquid scivit. Secunda consequentia patet de se. Prima consequentia probatur, nam variato posteriori non oportet suum prius variari.

1.2.2 Item. Si non scit quicquid scivit, igitur in comparatione ad scibilia aliter se habet quam prius; igitur mutatus <est>, quod falsum est eo quod circa \eum/ non est motus nec mutatio.

<2. Prima responsio (sophistae?)>

<2.1 Positio>

Dicitur quod propositio falsa est. Cuius ratio est ista: per Aristotelem in primo Posteriorum quattuor requiruntur condiciones ad scientiam habendam \de aliquo/, quae sic ad scientiam se habent quod una perempta

---

1. ...] fort. aut consequens aut respondens C in margine.

perimitur scientia, oportet enim quod sit sciens et scibile et medium et unio scibilis cum sciente. Nunc autem ita est quod plura scibilia non sunt, quae tamen deus praescivit fore; igitur etsi mutatio non sit ex parte dei, tamen est mutatio ex parte scibilium, ad quorum mutationem sequitur peremptio scientiae, et ideo non scit quicquid scivit. Et hoc confirmatur per Aristotelem^g qui <dicit quod> sedente Socrate vera est oratio quae dicit eum sedere, ipso autem surgente falsus est retinens eandem opinionem. Igitur ad mutationem rei sequitur mutatio veri et per consequens scientiae.

<2.2 Solutio rationum>

Ad 1.2.1 Ad primum argumentum dico quod prima consequentia non valet et si(?) ita sit quod sua scientia sit prior rebus et ut sic invariabilis, tamen ut comparatur ad res scibiles variabilis est et non prior rebus.

Ad 1.2.2 Ad aliud argumentum patet per idem quod et si circa ipsum in se non cadit mutatio, tamen ut refertur ad scibile potest, et si hoc sit per accidens, quia aliquid¹ cui comparatur ut perfectio.

<2.3 Contra primam responsionem>

Contra ista,

<2.3.1 Contra positionem (2.1)>

et primo contra positionem ostendo quod res non possunt corrumpi ut comparantur ad intellectum divinum, quia [[deus]] omnes differentiae temporis - praesens, praeteritum et futurum - comparantur deo ut tempus praesens nobis eo quod est supra omne sicut constitutus in turre supra pertranseunt. Cum igitur illud quod nobis est praesens dummodo nobis est praesens non corrumpitur, sequitur tunc quod nullum scibile [[scibile]] comparatum deo possit corrumpi, cum non possit comparari ei nisi ut praesens.

Item. Per Aristotelem in secundo Physicorum, apud eum non differt esse et posse; igitur quicquid potuit scire scit.

<2.3.2 Contra responsiones ad argumenta (2.2)>

2.3.2.1 Contra ad 1.2.1 Contra responsionem ad primum argumentum, conceditur quod eius scientia in se est invariabilis. Ex hoc sequitur quod scibile ut comparatur ad eum sit invariabile. Probatio, nam omne

---

1. aliquid] mutatur subintelligas.

---

g. Arist. Cat. 5.4a24-28. Ad formam citandi, cf. quae superius ad eundem locum a Ricardo, Magistro Abstractionum, laudatum annotavi.

receptum <<ab>> aliquo est in illo per modum recipientis et non recepti; igitur quodlibet scibile comparatum deo est immutabile, quoniam talis est deus, in quo scibile recipitur ut in sciente.

2.3.2.2 *Contra ad 1.2.2* Item. Secundum argumentum stat, quia, ut conceditur, non mutatur nisi quia illud scibile mutatur cui deus comparatur tamquam eius \perfectio/. Ex hoc arguitur: si deus sit perfectio rei scibilis, igitur illa scientia talis non est in deo ut perfectio in perfectibili, igitur est in eo per exemplar et non per speciem receptam, igitur non existit rem existere ad hoc ut [[s]] sit sciens, et ita sequitur quod scit quicquid scivit et si res mutetur ab esse in non esse.

<2.4 Replicatio, ad 2.3.1>

Dicitur ad primum quod et si omnis differentia temporis sit deo praesens et ut sic non possit aliquid corrumpi, tamen aliquid non est nunc existens quod prius fuit, et talis variatio sufficit ad variationem scientiae.

<2.5 Contra replicationem>

Contra. Illud reducitur argumentum ut prius: si nihil dicitur corrumpi nisi quando transit a praesenti in praeteritum, et quodlibet tempus \est/ ei ut praesens, sequitur quod nihil comparatum ad ipsum potest corrumpi.¹

<3. Altera responsio (bachilarii?)>

<3.1 Positio>

Dicitur aliter quod prima propositio est vera propter rationem factam: 'non est oblitus eorum quae scivit, igitur scit quicquid scivit', ista consequentia est bona loquendo de deo, nec oportet alias condiciones quas ponit Aristoteles addere, quod res non sit mutata, quia res semper manet uniformiter² penes eum eo quod omnia sunt ei praesentia, quoniam se habet ut aliquis constitutus in sum<m>itate turris unico intuitu respiciens omnia, unde quae nobis sunt praesentia, praeterita et futura sunt ei praesentia. Ideo sua scientia est aeterna, sed nostra est temporalis et tempore mensurata.

<3.2 Solutio rationum>

3.2.1. *Ad 1.1.1* Ad primum argumentum dicitur quod consequens non est falsum sed verum accipiendo esse ut tempore mensuratum. \Hoc est: scit te non esse pro tempore pro quo non fuisti/.³

1. corrumpi] sequitur in cod. C spatium vacuum 2 vel 3 linearum capax; textus vero nulla lacuna laborare videtur.

2. uniformiter] uni()ter C.

3. Hoc - fuisti] Signis indicatur haec verba et hoc loco et bis inferius inserenda esse.

Ad eius probationem, cum dicit "te¹ non esse est falsum", dico quod accipiendo esse secundum quod est una certa differentia temporis ut ad nos comparatur, sic verum est quod me non esse est falsum, nec sic ipse scit(?) hoc(?); sed scit me non esse accipiendo esse aeternum, et tunc habet plures partes, ut praeteritum et futurum, in comparatione ad nos. \Hoc est: scit te non esse pro tempore pro quo non fuisti/.

3.2.2 *Ad 1.1.2* Ad aliud argumentum dicitur quod ibi est impossibilitas inter [[maiorem et minorem]] antecedens et consequens, quia antecedens capit quod deus scivit singulare per eius probationem. Probatio consequentis ostendit quod non scit nec scivit singulare. Et ideo dico quod si scivit scit, quicquid enim scivit scit.

<3.3 *Contra alteram responsionem*>

3.3.1 *Contra positionem.*

3.3.1.1 Aristoteles dicit in Praedicamentis^h quod variato scibili variatur scientia de eo quia scibile ad scientiam refertur, igitur forma \arguendi/ positionis non valet.

3.3.1.2 Item, sequitur si quodlibet scibile comparatum illi sit non variabile, tunc sequitur quod aliquid latet eum, quia res quae secundum suam essentiam est variabilis.

<3.3.2 *Contra solutionem rationum*>

3.3.2.1 *Contra 3.2.1* Item. Primum argumentum stat, quia sequitur 'deus scit te non esse, \hoc est: scit te non esse pro eo tempore pro quo non fuisti/; <igitur te non esse> est verum', et ulterius 'igitur tu non es', quod falsum est cum removetur esse existere de te qui existis. Secunda consequentia patet de se. Prima probatur: deus scit te non esse, igitur illud est verum, quia sua scientia non est minus certa quam nostra; sed de nostra bene <<sequitur>>, igitur(?) et(?) de sua multo magis.

3.3.2.2 Item, per dictum ad illud argumentum deus sciret te esse et te non esse, quae contradicunt et ita(?) <<ca. 5 voces>>.

3.3.2.3. *Contra 3.2.2* Item. Secundum argumentum manet, quia scivit omnia eo quod nihil latuit eum, igitur scivit singularia et nunc non scit <<ca. 5 voces>> non scit quicquid scivit, [[Dicitur ad primum]] et illa non sunt impossibilia, quia utrumque verum, ut ratio probat.

---

1. te] vel me C.

---

h. Cf. Arist. Cat. 7.7b27-30.

<3.4 Replicatio>

3.4.1 *Contra 3.3.1.1* <<3- 6 voces>> scibili non oportet scientiam variari nisi de scientia nostra, quae mensuratur rebus scibilibus, sed econverso est de scientia <<2-7 voces>> et res comparantur sibi ut entia uniformiter semper se habentia et secundum esse temporale variantur. /263v/

Contra illud(?) <<ca. 10 voces illegibiles>> comparatur ... .. semper ... .. uniformiter se habens.

3.4.2 *Contra 3.3.1.2* Ad secundum argumentum dicitur quod licet deus non sciat rem variabilem sub quacumque ratione, non sequitur inconveniens, unde non scit rem variabilem ut res ipsa est variabilis, et cum hoc stat quod ipse scit quicquid scivit.

3.4.3 *Contra 3.3.2.1* Ad tertium argumentum dicitur quod prima consequentia non valet. Ad probationem eius dicitur quod de nostra scientia bene sequitur 'scio rem esse, igitur illud est verum' quia nostra scientia mensuratur rebus; sed econverso est de scientia dei in comparatione ad rem quia ipsa est mensura rei, unde quia sua scientia est certior nostra, ideo non sequitur 'scit rem esse, igitur res est' loquendo de esse temporis quod nunc instat praesentialiter, ut patet ex positione¹.

3.4.4 *Contra 3.3.2.2* Ad quartum dicitur quod licet deus sciat [[..]] te esse et te non esse, non tamen scit contradictoria, quia ut comparantur deo non habent rationem contradictionis. Scit enim te esse pro(?) <A> et non esse pro B tempore, et diversa tempora sunt sibi praesentia, ut patet ex dictis, et ideo potest dici quod scit utrumque, te esse et non esse.

3.4.5 *Contra 3.3.2.3* Ad ultimum argumentum potest dici quod sicut scivit singulare(!), sic nunc scit ipsa, unde ipsa sic scivit: intuendo² se omnia videt in se sicut aliquis intuendo speculum videt assistentes, unde non videt per speciem rei visae, nec scit sicut nos scimus per speciem scibilis acquisitam, nec innatam sicut angeli sciunt res inferiores.

<3.5 Contra replicationem>

Contra 3.4.1 Contra. Ex dicto ad primum argumentum sequitur quod scibile ad scientiam dei comparatum non possit variari sed uniformiter maneret semper, et per consequens nunc sciret te non esse in effectu pro hoc nunc, quia hoc quandoque scivit pro hoc nunc.

Contra 3.4.2 Argumentum aliud reducitur, quia si res variabilis possit comparari deo sub aliquo modo sub quo latere[n]t eum, tunc sequitur quod sciens illam rem sub illo modo haberet perfectiorem cognitionem

1. ex positione] vel potius expositione C.

2. intuendo] intuenda C.

illius rei quam deus qui non cognoscit rem sub illo modo variabilem¹. Item(?), ille modus sub quo res latet deum potest esse unum scibile si intellectus convertat se ad illum modum, igitur in se(?) <<reciperet²>> aliquid, et ita aliquid esse<t> in se quod lateret deum, quod est impossibile.

Contra 3.4.3 Aliud argumentum reducitur, nam si(?) consequentia non valet potest(?) <<oppositum>> consequentis stare, \ut/ quod deus sciat aliquid esse quod esse <est> falsum; sed sciens denominatur a scibili; igitur ipse est(?) <<falsus cum>> scitum ab ipso est falsum.

Contra 3.4.4 Aliud argumentum manet, quia te esse et te non esse absolute contradicunt, igitur a nullo u<<trumque scitur>>, quia alterum oportet(?) esse falsum, et nullum falsum scitur ab aliquo.

Contra 3.4.5 Aliud argumentum reducitur ut prius.³

<4. Determinatio>

Redeo. Hoc fuit sophisma acceptum 'Deus scit quicquid etc.' Circa quod plura quaerebantur, unum tamen fuit prosecutum, et fuit de veritate.

[[Redeo ...]] [hoc] [[sophisma]].

<4.1 Opiniones alienae et propria>

Diversimode dicitur a diversis.

4.1.1 Quidam enim dicunt ut dixit sophista, et contra illam viam sunt rationes prius adductae.

4.1.2 Et propter eas dicunt aliqui aliter sicut dixit bachilarius, et contra illam viam sunt prius visae(?).

4.1.3 Propter eas et alias quae possent adduci dicunt aliqui aliter quod propositio est distinguenda, quoniam hoc verbum 'scit' potest copulare scientiam in exemplari, et sic est prima propositio vera; alio modo potest copulare scientiam in existentia rerum sive in effectu <<et sic>> \est propositio/ falsa. Primum patet, quia omnia quaecumque deus scit habent esse in ipso unde relucent in ipso sicut in exemplari, et(?) quantum(?) ad illud res⁴ semper manent, et per consequens semper sciuntur ab ipso. Secundum patet quoniam sic loquendo de scientia requiritur existentia <<rei>> scitae in effectu, et aliquid scivit deus habere esse in effectu quod nunc non habet \esse/, ut te esse nasciturum.

1. variabilem] utrum terminatio -em, -i an -is sit videre nequeo.

2. reciperet] exempli gratia scripsi.

3. prius] sequitur in C spatium vacuum 3 vel 4 linearum capax; textus vero completus esse videtur.

4. res scripsi] vox illegibilis C.

Et ... \... ....¹ praesens licet² aliae viae sint probabiles./

<4.2 Ad rationes principales>

Ad 1.1.1 Ad primum argumentum dicitur quod consequentia non valet primo modo loquendo de scientia sed secundo modo, et tunc(?) est antecedens falsum.

Ad 1.1.2 Ad secundum argumentum <<dictum>> fuit eodem³ modo.

Ad 2.1-2 Ad argumenta in oppositum dico quod procedunt primo membro distinctionis.

Ad 2.2(?) Secundum probat quod res variatur quantum(?) ad esse(?) eius(?), et hoc est verum, ut patet.

6. Martinus, *Summa Quaestionum Theologiae*.

C = Cambridge, St. John's C.7; P = Paris, BN, lat. 14556

AN DEUS SEMPER SCIAT QUOD SEMEL SCIT

C 13rA, P 270rB

Item, quaeritur an deus semper sciat quod semel scit.

Et videtur. Oblivio enim et inscientia non cadit in deum.

Sed obicitur. Contra: deus scivit mundum creandum, qui iam creatus est, et scitur⁴ non creandus.

Item. Praeterita tempora⁵ scivit esse praesentia, quae scit esse praeterita; non igitur quicquid semel scit deus semper scit.

R(esponsio). Hoc verbum 'scire' sicut et 'velle' in omni suo modo desiderat infinitivum sibi.⁶ Cum autem dicitur 'scio' vel 'volo', subaudiendum est 'esse' vel 'habere' vel aliud infinitivum. Cum ergo dicitur 'quod semel scit deus semper scit', intelligendum est 'fuisse' vel 'esse' vel 'futurum esse'. Quiddam enim scit esse quod sciet fuisse, et scit fore quod sciet esse vel⁷ fuisse, et sic de quocumque habet scientiam semel et semper.

Item. Deus potest plura praescire quam praesciat; quicquid praescit deus, scit; igitur deus potest plura scire quam sciat.

Adverte an ad hoc disputetur principaliter⁸ vel non. Si non ad hoc /C 13rB/ disputatur, disputatio libero curso et suo marte procedat. Si vero

1. Et hanc viam teneam ad praesens vel sim. scribendum esse videtur.

2. licet] vel sed C.

3. eodem] idem C, ut videtur.

4. et scitur P : effi.. C (fort. efficitur).

5. tempora C : om. P.

6. desiderat infinitivum sibi C : desiderant infinitum P, qui etiam paulo infra infinitum praebet.

7. vel P : et C.

8. principaliter C : om. P.

super hoc disputatur principaliter, exige suppleri defectum, et tutus eris, ut sic dicatur 'deus potest scire plura esse quam sciat modo esse'.

Item. Quod factum est in ipso, vita erat; cuiuslibet rei factae notio erat in deo et adhuc est in eo; ergo omnia sunt in deo; ergo mala sunt in deo.

R(esponsio). Mala non sunt nec fuerunt in deo. Ea enim sola dicuntur esse in deo quorum notiones fuerunt ab aeterno in eo.¹ Notio in theologicis intelligitur status futurae rei ordinatio, quemadmodum in mente artificis notio dicitur esse artificii futuri ordinatio. Deus enim mala non ordinat; si enim ordinaret ea, eo auctore essent mala.

AN EANDEM SCIENTIAM HABEAT DEUS QUAM HABUIT VEL HABEBIT DE QUOCUMQUE

Item quaeritur an eandem scientiam habeat deus quam habuit vel habebit de quocumque.

Quod non videtur. De eo enim quod fuit et non est scivit ipsum esse, quod modo non scit esse sed fuisse; et quod erit et non est non scit esse sed futurum esse.

R(esponsio). Sicut patres antiqui crediderunt Christum nasciturum <et> moriturum, nos vero credimus natum et mortuum, nec tamen diversa credimus nos et illi sed eadem (tempora enim, ut ait Augustinus, variata sunt et ideo verba mutata sed non fides); sic quoque deus scivit Simonem² scribere quem modo scit scripsisse, non tamen aliud scit quam sciverit.

Sed instat quis importunus dicens: Aliud est esse quid praesens, aliud est praeteritum esse; nam si idem esset, omne praeteritum praesens esset; ergo aliud est scire quid praesens esse et aliud scire quid esse praeteritum.

Respondent³ scientiam verti circa veritatem; sed veritas est, ut ait Hilarius, ratio substantiae rei, id est⁴ qua res subsistit; ergo veritas rei tantum est subsistens. Si vero affirmatur⁵ de re praeterita vel futura, ut cum dicitur 'Simonem scripsisse vel scripturum esse est verum', veritas dicitur de praeterito ut intelligatur fuisse de praesenti. Est enim sensus "Simonem scripsisse est verum id est Simonem scribere fuit verum". Et affirmatur de futuro ut intelligatur affirmanda de praesenti, est enim sensus "Simonem scripturum est verum, id est Simonem scribere⁶ erit verum." Eadem igitur veritate vera sunt praeterita et praesentia et futura, nec tamen quod semel est verum semper erit verum, licet qua veritate prae-

1. fuerunt ab aeterno in eo C : in eo sunt vel fuerunt ab aeterno P.

2. Simonem C : om. P.

3. respondent C : R(esponsio/espondendum) P.

4. id est C : in P.

5. affirmatur] vel asseratur add. P.

6. fuir verum - Simonem scribere om. P.

sens est verum praeteritum semper erit verum. Aliud est non esse, aliud non fuisse, aliud futurum esse, licet eadem veritate hoc, illud et tertium sit verum. Cum ergo deus sciverit esse quod non scit esse sed fuisse, et scientia vertatur, ut dictum est, circa veritatem, non aliud dicitur scire quam prius, quia non alia veritas quam prius subiecta est scientiae eius.

[...]

Item quaeritur

C 15vA, P 272rA

UTRUM DEUS POSSIT QUICQUID POTUIT.

Si enim potuit aliquid quod non potest vel potest quod non potuit, videtur quod eius potentia augeatur vel minuatur. /P 272rB/

Solutio. Si sic intelligas "quicquid potuit deus potest, id est cuiuscumque rei potentiam vel quamcumque potentiam¹ habuit habet", verum est. Si vero ita concipias "deus quicquid potuit facere potest denuo facere", falsum est.

Concedenti indistincte deum posse quicquid potuit sic opponitur: Quicquid potuit deus potest, sed potuit incarnari et mori, ergo potest incarnari et mori. Non sequitur. Incidit enim fallacia ex commutatione praedicationis, et quia evidens est deceptio, late patet copia exemplorum.

[...]

Item quaeritur

C 17vA, P 276vB

UTRUM DEUS VELIT QUICQUID VOLUIT.

Quod non sic probo: Multa² voluit fieri quae non vult fieri, ergo non vult quicquid voluit.

R(esponsio). Verbum voluntarium exigit infinitivum, et ideo varius potest esse intellectus cum dicitur 'quicquid voluit vult'. Si enim sic intelligas "quicquid voluit esse vult esse", falsum est. Si vero sic "quicquid voluit esse vult fuisse", verum est. Simpliciter tamen concedendum est quod quicquid voluit vult, quia quicquid fuit subiectum voluntati eius est subiectum voluntati eiusdem amodo vel ut sit vel ut fuerit.

Item. Aliquid voluit deus esse quod non vult esse; ergo non quicquid voluit vult.

Instantia. Aliquid potuit facere quod non potest modo facere, ergo aliquid potuit quod non potest.

1. vel quamcumque potentiam om. P.

2. multa C : mala P.

Item, aliquid voluit fieri quod non vult fieri, ergo voluntas dei mutata est.

Dicimus quod voluntas, id est volitum, mutata est; sed voluntas quae deus est immutabilis est.

[...]

<DE ARTICULIS FIDEI>

C 85rA, P 327rB

Item, articulus fidei est quodlibet illorum quae generaliter fideles tenentur credere ad salutem, sicut sunt ista: incarnatio, passio etc.

Sed opponitur: Christus factus est impassibilis et immortalis. Nulla Christi passio est nec potest esse. Tu credis passionem Christi, quam esse est falsum, ita credit ecclesia ut tu credis, ergo falsitas subest fidei catholicae. Hoc autem nullatenus est concedendum.¹

Ideo dicunt quidam quod articulus consistit in re ipsa et in veris quae circa ipsam rem fiunt, unus enim et idem fidei est articulus res ipsa, sc. Christi passio, et illud verum, sc. Christum esse passum.

Item opponitur sic: Hoc verum Christum esse passum est articulus fidei. Dicunt enim quidam articulos fidei esse assignandos per dicta propositionum. Christum esse passum credimus, quod non crediderunt patres veteris testamenti, igitur nos credimus aliquem fidei articulum quem ipsi non crediderunt.

Non sequitur, quia² articulus talis non tantum consistit in illo vero sed etiam in illa re, id est in passione.

---

1. concedendum C : credendum P.

2. quia P : R(esponsio) C.

II Two Englishmen on 'Tantum unum est'

'Tantum unum est' was a standard sophisma in the thirteenth century. It was also the standard formulation of the monistic thesis of Parmenides that Aristotle argues against in *Physics* I, and so there was a considerable exchange of materials between sophismata and questions on *Physics* I. Some of the relevant problems have been dealt with in two papers mine, viz. (1) "The More the Less. Natural Philosophy and Sophismata in the Thirteenth century", forthcoming in S. Caroti (ed.), *La nouvelle physique du XIVe siècle*, and (2) "Tantum unum est. 13th-century Sophismatic Discussions around the Parmenidean Thesis", forthcoming in *The Modern Schoolman*. Some of the texts used in those papers were edited in my "Sophismata and Physics Commentaries", CIMAGL 64 (1994) 164-195. Below I publish two more, both composed in England towards the end of the thirteenth or very early in the fourteenth century.

1) William Dalling, "*Tantum unum est*". This text is conserved in ms Cambridge, Gonville & Caius, 512/543: 78vA-80vA. This parchment ms is from the very early 14th century and contains ff. viii [numbered (1) - (8)] + 262, measuring mm. 260 x 173. The hand that copied Dalling's "Tantum unum est" may be different from the one responsible for the surrounding texts. For my transcription I have used both photographs and direct inspection of the ms, which I saw in 1993 and 1994.

Dalling's name is given both at the beginning and at the end of the text. He is also given as author of some questions on *Peri hermeneias* and on the *Posterior Analytics* found respectively on ff. 1-12v and 57-78v of the same ms. His logical works probably date from the 1290s or from the very first years of the fourteenth century.

The colophon of our text describes it as a sophisma. Yet on one occasion Aristotle's *Physics* is referred to as *littera*, as though the text were part of a commentary on the *Physics*. Compared to other late 13th-century writers on "Tantum unum est" Dalling exhibits an unusual interest in the notion of analogy.

Dalling once refers to "Expositor super quantum Metaphysicae." There is little doubt the expositor meant is Thomas Aquinas.

In order to understand the text, notice that Dalling is fond of using 'sophisma' as an abbreviation for 'tantum unum est'. Thus *sic dicto* 'sophisma' = *sic dicto* 'tantum unum est', i.e. "if you say *tantum unum est*".

2) Anonymus Oriel33(1), *Quaestiones super Physicam Aristotelis*.

This series of questions on the Aristotle's *Physics* has been transmitted by just one ms, it seems, viz. Oxford, Bodleian Library, Oriel 33, ff. 8-72v.

Oriel 33 is a parchment manuscript, mm. 277 x 190 (leaf measured: 14), ff. I ("iv") + 411. There are four constituent parts, viz. (a) 1-7, (b) 8-384, (c) C 385-410, (d) 411. Part (b), which contains the *Physics* commentary, is from the late 13th or early 14th c. It has been in Oriel college for a long time. F. 8r carries a medieval *ex libris*: "liber domus beate marie in ox(o)n(ia), et qui istum alienaverit maledicatur".

The questions of the *Physics* commentary are listed in A. Zimmermann, *Verzeichnis ungedruckter Kommentare zur Metaphysik und Physik des Aristoteles aus der Zeit von etwa 1250-1350*, Brill: Leiden, 1971, at pp. 268-74.

For my transcription I have both used photographs and the ms itself, which I was able to use on two occasions (1993 and 1994).

Anonymus Oriel 33(1) probably wrote his questions on the *Physics* close to the end of the thirteenth century. He quotes "Thomas Alquinus" (p. 283, *Ad 1.1.5*), but he clearly belongs in the English tradition, and he both borrows from and polemicizes against Anonymus GC513 (see below).

I publish questions

I.11 *An sequatur 'tantum unum ens est, et illud est principium, ergo multa sunt', et hoc est an dictio exclusiva addita uni correlativorum aliud excludat*. This question is strongly indebted to qu. I.10 of Anonymus GC513, which I published in *CIMAGL* 64 (1994) 170-174

I.21 *An unum et multa opponantur*.

I.22 *Utrum sequatur 'tantum unum est, non ergo multa sunt'*

I.23 *De veritate huius 'tantum unum est'*.

Guillelmi Dalling Sophisma

C = Cambridge, Gonville & Caius, 512/543

TANTUM UNUM EST. Dallinge

C 78vA

Quaeritur de veritate huius.

<Rationes principales>

I Quod sit vera videtur.

1.1 Quia sequitur 'omne ens est unum, igitur sophisma'. Antecedens verum. Consequentia probatur: ab universali ad exclusivam de terminis etc. Assumptum patet dupliciter.

Primo sic: Omne ens est aliquid, igitur omne ens est unum. Consequentia patet, quia aliquid et unum convertuntur. Assumptum patet quia haec 'omne ens est aliquid' est universalis cuius quaelibet singularis est vera, cum in qualibet singulari praedicatur idem de se, quia ens et aliquid idem sunt.

Secundo sic: Boethius in De unitate et uno^a probat quod haec est vera 'omne quod est, est unum numero', quia omne quod est aut est simplex aut compositum; si primo modo, sua simplicitas est sua unitas, et sua unitas est sua entitas; si secundo modo, tunc non habet esse nisi quando partes sunt unitae; igitur adhuc sua entitas est sua unitas.

1.2.1 Praeterea, ens est nomen analogum, cuius modus famosior est substantia et unum similiter; igitur sic dicto 'tantum unum est' stabit haec dictio 'unum' pro substantia, quia analogum per se positum stat pro modo famosiori; sed quotiens dicitur ens, totiens dicitur esse; igitur esse est analogum et per consequens eius modus famosior est esse in substantia, et per consequens haec 'tantum unum est' eadem huic 'tantum unum in substantia est entitate substantiae'; sed haec est vera, igitur haec 'tantum unum est' de virtute sermonis.

1.2.2 contra 1.2.1 Dicitur quod haec non est vera 'tantum unum in substantia est entitate substantiae', quia unum et multum sunt differentiae entis, et per consequens sicut unum in substantia est entitate substantiae, sic multum in substantia est entitate substantiae, et per consequens, cum in ista 'tantum unum in substantia etc.' excluditur talis multitudo sequitur quod haec non erit vera.

---

a. Cf. Gundissalinus, De unitate, ed. Correns BGPM 1.1: 3 & 8.13sqq.

1.2.3 Contra 1.2.2 Contra:

1.2.3.1 Volo¹ quod 'unum' designet unitatem fundatam² in intellectu generali substantiae. Isto supposito quaero: aut multitudo /C 78vB/ sibi opposita est ens entitate substantiae talium, aut non. Si primo modo, aut igitur illa multitudo fundatur in intellectu generali substantiae, aut connumerando alia praedicamenta cum substantia. Si detur primum, igitur multitudo opposita uni in substantia est non ens, et per consequens non falsificat istam 'tantum unum in substantia etc.' Si detur secundum, igitur talis multitudo non erit ens entitate substantiae, et tunc ut prius sequitur quod non falsificat istam 'tantum unum in substantia etc.'.

1.2.3.2 Praeterea, ens et unum convertuntur; si igitur multitudo opposita uni fundata in intellectu generali substantiae sit ens, igitur talis multitudo est una; si igitur opponantur, igitur unum istorum praedicatur de reliquo.

1.2.3.3 Praeterea, unum et multum opponuntur privative; sed alterum privative oppositorum est non ens formaliter; igitur alterum istorum est non ens formaliter; igitur non sunt differentiae entis, sicut conceditur.

1.3.1 Ad principale. Dictio exclusiva addita alicui termino non excludit illud quod est idem in esse cum subiecto vel cum termino; igitur dictio exclusiva addita substantiae non excludit accidens, et per consequens hic 'tantum substantia est' nihil excluditur, igitur haec non est falsa 'tantum substantia est', et sequitur 'tantum substantia est, igitur tantum ens est', et sequitur ...ter 'igitur tantum unum est' quia ens et unum convertuntur.

1.3.2 Contra 1.3.1 Ad oppositum est Aristoteles arguendo contra Parmenidem et Melissum, quia arguit sic:^b si haec sit vera 'tantum ens est, aut igitur haec est vera 'tantum substantia est' aut 'tantum accidens est'; primum non potest dari, quia sic excluduntur accidentia; nec secundum quia sic accidentia essent separata a subiectis.

1.3.3 Contra 1.3.2 Dicitur quod Aristoteles probando hanc esse falsam 'tantum unum est' arguit contra Parmenidem³ et Melissum qui posuerunt ens dici simpliciter et negabant omnem multitudinem.

1.3.4 Contra 1.3.3 Contra:

1.3.4.1 Si sic, igitur Aristoteles arguendo contra eos faceret fallaciam consequentis. Consequentia patet, quia si unum sit unicum, igitur est su-

---

1. volo] uôlo C.

2. unitatem fundatam in intellectu] lectio incerta C.

3. Parmenidem] Parmenidum C

---

b. Arist. Ph. 1.2.185a20sqq.

perius quam substantia vel accidens; igitur si arguit contra istos sic: si tantum unum est, aut igitur illud est substantia vel accidens, igitur facit fallaciam consequentis arguendo a superius ad inferius affirmando sine distributione.

1.3.4.2 Praeterea, Aristoteles^c supponit contra illos quod ens dicatur multipliciter. Si igitur ipsi posuerunt quod ens dicitur uno modo, igitur supponit oppositum illius quod posuerunt, et per consequens petit principium.

<2 Responsiones>

<2.1 Prima responsio cum sua refutatione>

<2.1.1 Positio>

Ad quaestionem dicendum uno modo quod haec est dividenda 'tantum unum est', et primo ex parte subiecti, secundo ex parte praedicati. Primo modo quia unum est indifferens sicut ens; sed ens est aequivocum ad substantiam et quantitatem et sic de aliis; igitur unum est aequivocum; vel igitur subiectum potest stare pro substantia vel accidente, et sic de aliis. Similiter ex parte praedicati est propositio distinguenda, quia quotiens dicitur ens, totiens dicitur esse, sed ut iam dictum est, ens est aequivocum ad substantiam et quantitatem etc., igitur esse est aequivocum ad esse substantiae et quantitatis etc.

Sic dicentes respondent¹ quod si subiectum et praedicatum accipiantur uniformiter, tunc haec potest esse vera 'tantum unum est' quia haec est vera 'tantum unum in substantia est entitate substantiae et tantum unum in quantitate est unum entitate quantitatis, et sic de aliis', tamen si subiectum et praedicatum accipiantur disconformiter, tunc non potest habere intellectum unum, quia haec est falsa 'tantum unum in substantia est entitate quantitatis' etc.

Et si arguitur "analogum per se positum stat etc., sed unum est analogum ad decem praedicamenta sicut ens, et modus famosior est substantia, igitur sic dicto 'tantum unum est' stabit solum pro substantia; si² non conceditur eiusdem communitatis est esse et ens, igitur esse stabit pro esse substantiae vel per consequens de virtute sermonis haec 'tantum unum est' erit simpliciter vera, igitur non est distinguenda -

---

1. respondent] vel responderent C.

2. si] sed C.

dicitur quod si ens sit analogum quantum ad naturalem vel ad metaphysicum, qui sunt artifices reales, tamen est principaliter aequivocum penes primum modum quantum ad logicum.

<2.1.2 Refutatio>

2.1.2.1 Contra. Sequitur 'substantia <est> et quantitas est, igitur multa sunt' formaliter; aut igitur multiplicatur¹ genus² substantiae 'in quantitatis' aut genus quantitatis aut commune illis. Primum non potest dari, quia aliquid antecedit ad antecedens quod non antecedit ad consequens 'igitur multae substantiae sunt', quia sequitur 'haec substantia est et haec quantitas est, igitur substantia est et quantitas est', et tamen non sequitur formaliter 'haec substantia est et haec quantitas est, igitur multae substantiae sunt'. Nec secundum potest dari propter eandem causam. Si detur tertium, igitur esse importat /C 79rA/ aliquid communius quam esse substantiae et esse quantitatis, et per consequens esse non est aequivocum ad esse substantiae et quantitatis, et hoc penes primum modum. Consequentia patet, quia nullum aequivocum penes primum modum importat conceptum communem suis significatis, quia sic in aequivocis non esset sophisma communiter notum, cuius oppositum vult Aristoteles in libro Praedicamentorum^d: "Aequivoca sunt illa quorum solum nomen commune est".

2.1.2.2 Praeterea, haec exceptiva est propria 'nihil praeter substantiam est substantia'; sed si ens esset aequivocum vel res, non esset propria. Consequentia patet, quia si ens esset aequivocum, tunc haec exceptiva esset eadem huic 'nulla substantia praeter substantiam est substantia' vel huic 'nulla quantitas praeter substantiam est substantia'. Probatio assumpti: tantum substantia est substantia, igitur nihil praeter substantiam est substantia. Consequentia patet ab exclusiva ad [[universalem]] exceptivam.

2.1.2.3 Praeterea, ambae exponentes sunt verae 'substantia est substantia' et 'nullum ens aliud a substantia est substantia'; igitur exceptiva quam exponunt; et exponunt hanc exceptivam 'nihil praeter substantiam etc.' vel 'nullum ens praeter substantiam etc.'

2.1.2.4 Praeterea, contra hoc quod dicitur quod esse est aequivocum penes primum modum: si sic, tunc in qualibet propositione ponitur esse explicite et implicite;³ igitur quaelibet propositio esset distinguenda penes primum modum aequivocationis, et ex hoc sequuntur multa inconve-

---

1. multiplicatur] vel multipliciter C.

2. genus hoc et sequens] vel igitur C.

3. implicite] inflative vel inflatior C, ut vid.

---

d. Arist. Cat. 1a1

nientia, quia si sic, nulla propositio esset vera de virtute sermonis, et per consequens nulla foret demonstratio, cum demonstratio sit ex primis et veris.

2.1.2.5 Praeterea, distinctio quaelibet praesupponit ambiguitatem; si igitur quaelibet talis propositio esset distinguenda de virtute sermonis, igitur quaelibet propositio esset ambigua, et tunc primum principium esset ambiguum, quod est contra Philosophum^e ponentem condicionem primi principii; ponit enim quod principium primum est notissimum et quod est tale circa quod non contingit errare, et ⁺quasi ex natura venit ab habente¹.

2.1.2.6 Praeterea, si ens esset aequivocum, igitur per nihil posset contrahi, et per consequens non posset descendere in decem praedicamenta. Prima consequentia patet, quia ita essenziale est aequivoco significare plura sicut univoco significare unum; sed significare unum per nihil potest tolli ab univoco, igitur significare plura per nihil additum potest tolli ab aequivoco. Si igitur ens sit aequivocum et esse similiter penes primum modum aequivocationis, igitur per nihil [nihil] potest tolli quin quaelibet propositio esset dividenda, cum in qualibet propositione ponitur esse explicite vel implicite.

<2.2 Secunda responsio cum sua refutations>

<2.2.1 Positio>

Dicitur aliter quod haec est vera de virtute sermonis 'tantum unum est', quia unum est analogum ad substantiam et quantitatem etc., et esse similiter; sed analogum per se positum etc. Et per consequens sicut haec est vera 'tantum substantia est entitate substantiae' et sic etiam haec 'tantum unum est', quia modus famosior ipsius unius est substantia.

<2.2.2 Refutatio>

2.2.2.1 Contra. Aristoteles in tertio Metaphysicae^f ostendit quod ens non est genus, quia est de intellectu cuiuslibet; sed haec est falsa 'substantia non est genus', sicut ostensum est, similiter haec est falsa 'substantia est de intellectu cuiuslibet', quia substantia non est de intellectu accidentis.

2.2.2.2 Praeterea, Aristoteles in primo Physicorum^g supponit quod ens dicatur multipliciter, et similiter unum, et ulterius dicit quod haec est

---

1. quasi - habente] quod est necessarium venire habenti scribas coll. translatione Iacobi, A.L. 25.1-1a: 69.1.

---

e. Arist. Metaph. 4.1005b11-17

f. Arist. Metaph. 3.3

g. Arist. Ph. 1.2.185a1

distinguenda 'tantum unum est' et quolibet sensu falsa; igitur non est simpliciter vera sicut dicitur.

2.2.2.3.1 Praeterea, Commentator^h dicit quod idem est dicere omnia entia esse unum¹ et dicere 'omnia esse unum hominem aut unum equum, igitur secundum ipsum 'tantum unum est' idem valet et dicere tantum unum hominem esse aut unum equum, [[igitur secundum]], sed manifestum est quod haec est falsa 'tantum unus homo est' et similiter haec 'tantum unus equus est'; igitur haec falsa 'tantum unum est'.

2.2.2.3.2 Hoc confirmatur sic: Aristoteles in quinto Metaphysicae capitulo de unoⁱ ponit quod unum dicitur analogice de modis realibus, sc.² de substantia, quantitate etc., et modus realis est substantia; similiter ponit quod dicitur analogice de modis logicalibus sicut de uno numero et uno specie, /C 79-B/ uno genere, et modus famosior est unum numero. Si igitur unum sit analogum et analogum per se positum etc., igitur sic dicto 'tantum unum est' stabit 'unum' pro modo famosiori reali et modo logicali, et per consequens erit eadem huic 'tantum una substantia numero est'; sed haec est falsa, igitur sophisma. Et hoc videtur quod voluit Commentator.

2.2.2.4 Contra hoc quod dicitur quod haec est vera 'tantum substantia est entitate substantiae', contra: Substantia et accidens habent idem esse existere, etsi habent diversa esse quiditativa; igitur haec est vera 'accidens est entitate substantiae'; et si hoc, igitur non tantum substantia est entitate substantiae, prout aggregati esse competit substantiae per se et accidenti per accidens. Sed quandocumque aliquid convenit alicui per se et alteri per accidens, illud idem quod convenit uni per se convenit alteri per accidens; igitur illud idem existere quod substantiae competit per se competit accidenti per accidens. Probatio minoris, quia aedificare competit homini per se et aedificatori per se, propter hoc non est alia aedificatio hominis et aedificatoris. Similiter quia paries disgregat per accidens et albedo per se, propter hoc non est alia disgregatio albedinis et parietis.

<2.3 Tertia responsio cum sua refutatione>

<2.3.1 Positio>

Propter illas rationes dicitur quod sicut ens dividitur in ens rationis et naturae, similiter et unum, quod est enti synonymum. Propter hoc in sophismate vel potest unum sumi pro uno quod est [[materiale]] convertibile

---

1. esse unum] est una C.

2. sc.] sed C.

---

h. Averroes, Ph. 1 c. 13.

i. Arist. Metaph. 5.6.1016b31sqq.

cum ente rationis vel pro uno quod est convertibile cum ente naturae, et utroque modo est sophisma verum.

Primum patet sic: Ens rationis est commune analogum ad conceptum abstractum a rebus extra animam et ad ficticia et ad figmenta intellectus, et est commune analogum ad intentiones quae habent rem pro immediato fundamento et ad illas quae habent intentiones pro immediato fundamento et res pro mediato fundamento; sed modus famosior unius est designare conceptum abstractum a rebus, et etiam intentionem habentem res pro immediato fundamento; et analogum per se positum stat pro modo famosiori; igitur in ista 'tantum unum est', si accipiat unum ut est convertibile cum ente rationis, stabit pro conceptu abstracto a rebus; sed talis conceptus univoce competit omnibus decem praedicamentis; igitur stabit pro aliquo [[quod est commune]] quod est commune univocum decem praedicamentis, et esse pro entitate debita tali conceptui; igitur etc.

Ad evidentiam huius rationis intelligendum quod etsi ens naturae non sit univocum decem praedicamentis, tamen ens rationis est univocum decem praedicamentis. Et huius ratio <est> quia ad univocationem intentionis sufficit unitas attributionis; sed novem praedicamentia attributionem habent ad substantiam hinc quod sicut praedicamentum¹ univoce praedicatur de decem praedicamentis, sic ens rationis univoce potest praedicari de omnibus decem praedicamentis, et per consequens eadem ratione unum quod est sibi convertibile univoce praedicatur de decem praedicamentis.

Secundum principale probatur sic: ens naturae est commune analogum ad decem praedicamenta et eius modus famosior est substantia, et unum est convertibile cum ente; igitur unum est analogum ad decem praedicamenta; et analogum per se positum etc.; igitur sic dicto 'sophisma', si accipiat unum quod est convertibile cum ente naturae, stabit pro substantia; sed quotiens ens et unum, totiens dicitur esse; igitur sic dicto 'sophisma' stabit esse ex parte praedicati pro entitate ipsius substantiae. Sicut igitur haec est vera 'tantum substantia est'² entitate substantiae' sic est haec vera, sc. sophisma, si accipiat unum quod est convertibile cum uno³ ...o /C 79vA/ tamen si accipiat unum secundum quod est principium numeri de genere quantitatis, sic est haec falsa, sc. sophisma, sicut haec est falsa 'tantum unum numero est'.

1. praedicamentum] vel praedicatum C.

2. est] lectio incerta C.

3. uno] lectio incerta C.

<2.3.2 Refutatio>

Contra ista.

2.3.2.1 Primo contra secundum membrum.

2.3.2.1.1 Nullus potest esse certus de ente naturae et dubius de illo quod prius significatur per ens naturae; si igitur substantia sit illud quod primo significatur per ens naturae, igitur nullus potest esse certus de ente naturae et dubius de substantia, cuius oppositum vult Avicenna secundo tractatu[i/] suae Metaphysicae.

2.3.2.1.2 Praeterea, aliquis potest esse certus quod lux est res naturae et tamen dubitare utrum sit substantia vel non; igitur substantia non est illud quod primo significatur per ens naturae et per consequens, si per se ponatur non stabit pro substantia, sicut dicitur.

2.3.2.1.3 Praeterea, circumscripto¹ quocumque intellectu humano, adhuc accidentia dependent et habent attributionem ad substantiam; igitur ordo accidentium ad substantiam est res naturae ab intellectu non dependens. Si hoc, igitur ille ordo sufficienter potest movere intellectum ad formandum rationem univocam substantiae et accidenti, et per consequens non solum ens rationis potest esse unicum decem praedicamentis, sed ens naturae.

2.3.2.1.4 Praeterea, ex alia parte, si esset talis analogia, sequitur quod aliquod ens ab intellectu non dependens nec esset in praedicamento substantiae nec in praedicamento accidentis. Consequentia patet, quia si ens naturae esset analogum, tunc esset quidam ordo novem praedicamentorum ad substantiam non dependens ab intellectu humano, igitur qua ratione ille ordo esset in praedicamento substantiae, eadem ratione esset in novem praedicamentis, et per consequens una res esset in omnibus praedicamentis, quod falsum est.

2.3.2.1.5 Praeterea, si ens naturae semper staret pro substantia vel accidente et non pro aliqua communi hiis, sicut dicitur, igitur eadem ratione esse similiter stabit; et si hoc, igitur ista consequentia non valebit 'substantia est, quantitas est, igitur multa sunt realiter'. Consequentia patet, quia non sequitur formaliter 'substantia est, quantitas est, igitur multa sunt [[realiter]] entitate substantiae' nec etiam sequitur 'substantia est, quantitas est, igitur multa sunt entitate accidentis'; igitur sequitur sub illo intellectu 'substantia est et quantitas est, igitur multa sunt entitate communi'.

2.3.2.1.6 Praeterea, in quolibet actu intellectus est devenire ad aliquid primum; sicut igitur in illo actu intellectus qui est simplicium intelligentia

---

1. circumscripto] circumstricto C, ut videtur.

contingit devenire ad aliquod primum principium quod est commune communitate praedicationis cuilibet intellecto tali actu, sic in illo actu intellectus qui est componere et dividere contingit devenire ad aliquod primum principium cuius termini communes sunt omnibus; igitur hoc principium 'de quolibet esse vel non esse' applicabile est omnibus terminis, quod non esset si esset eadem huic 'de qualibet substantia verum est praedicare esse vel non esse', quia si sic, oporteret ponere aliud principium, sc. illud 'de quolibet accidente verum est praedicare esse vel non esse'.

2.3.2.2 Contra primum membrum positionis.

2.3.2.2.1 Si ens rationis esset commune univocum decem praedicamentis, igitur haec esset vera 'decem praedicamenta sunt entia rationis', quod est contra Aristotelem sexto *Metaphysicae*^j dividentem¹ ens in entia in anima et extra animam, et ulterius ens extra animam in decem praedicamenta separando ens in anima a sua consideratione.

2.3.2.2.2.1 Praeterea, ex hoc sequitur quod distributio non sit conveniens, quia si ens rationis sit univocum decem praedicamentis, igitur est univocum omnibus entibus extra animam; et si hoc, igitur potest praedicari de entibus extra animam; igitur haec est vera 'entia extra animam sunt entia in anima', quod falsum est, quia illa duo sunt mensura divisionis in anima et extra animam, sed divisio fit per opposita et disparata; si igitur unum posset praedicari de reliquo, igitur unum oppositorum posset praedicari de altero.

2.3.2.2.2.2 Dicitur quod non est inconveniens aliquando unum [[oppositorum praedicari de altero]] membrum divisionis praedicari de reliquo; ideo non est inconveniens ens in anima derivari² de ente extra animam.

2.3.2.2.2.3 Contra. Quanto aliquae differentiae sunt universaliores, tanto sunt impossibiliores; sed in anima et extra animam sunt universaliores quam rationale et irrationale, igitur sunt impossibiliores quam rationale et irrationale. Sed nullus concedit istam 'rationale est irrationale', igitur a <<I-2 voces³>> nullus debet concedere istam 'ens in anima est ens extra /C 79vB/ animam'. Probatio maioris: quia sensibile et insensibile sunt universaliores quam rationale et irrationale, propter hoc minus compatiuntur se quam rationale et irrationale, quia rationale et irrationale

---

1. dividentem] dividens C.

2. deri()ri C, ut vid.

3. simili conicias, sed id numquam in C extitisse videtur.

---

j. Arist. *Metaph.* 6.4.1027b

compatiuntur se in intellectu generali animalis, sed sensibile et insensibile non; similiter quia corporeum et incorporeum sunt universaliores differentiae quam sensibile et insensibile, propter hoc minus compatiuntur se quam sensibile et insensibile, quia sensibile et insensibile compatiuntur se in intellectu generali [[animalis]] ipsius corporis, sed corporeum et incorporeum in intellectu generali corporis. Probatio minoris: ens extra animam et in anima dividuntur ens transcendens, sicut vult Aristoteles sexto *Metaphysicae*^k; igitur sunt differentiae maxime universales, et si hoc, igitur maxime impossibiles.

2.3.2.2.3.1 Praeterea, contra hoc quod dicitur quod ens est aequivocum ad ens in anima et ens extra animam, contra: si sit aequivocum ad illa, aut igitur penes primum modum aut penes secundum aut penes tertium. Si detur primum, igitur eadem ratione esse erit aequivocum penes primum modum; sed in qualibet propositione ponitur explicite vel implicite esse; igitur quaelibet propositio erit distinguenda penes primum modum, et ex hoc sequitur quod nulla propositio sit vera de virtute sermonis. Nec secundum potest dari, quia in secundo modo aequivocationis dictio significat unum proprie et aliud ex transumptione. Si igitur esset aequivocum penes secundum modum, diceretur igitur transumptive¹ de ente in anima vel extra, quod negant sic dicentes. Nec tertium potest dari, quia aequivocatio tertii modi est penes consignificata.

2.3.2.2.3.2 Dicitur quod ens est aequivocum penes secundum modum, nec semper in secundo modo dictio significat unum proprie et aliud transumptive.

2.3.2.2.3.3 Contra. Ad minus haec est vera secundum sic dicentes quod propositio in qua ponitur terminus aequivocus penes secundum modum non est distinguenda nisi quando terminus comparatur ad secundarium² significatum, cum igitur secundarium significatum entis sit ens in anima, et hoc si ponitur aequivocum penes secundum modum ad ens in anima et ens extra et in sophismate non comparatur unum quod est convertibile cum ente ad secundarium significatum, igitur sophisma non erit distinguendum.

2.3.2.2.4 Praeterea, si ens extra animam est analogum ad decem praedicamenta secundum sic dicentes et ens in anima est univocum ad decem praedicamenta, quia subiectum libri *Praedicamentorum* est <ens> dicibi-

---

1. transumptive] trans()ve C.

2. secundarium] lectio incerta C.

---

k. Arist. *Metaph.* 6.4.1027b

le¹ etc.; sed hoc non esset nisi ens dicibile esset univocum ad decem praedicamenta; vel igitur ens commune ad ens dicibile et ens extra animam erit aequivocum vel idem respectu eiusdem erit analogum et univocum, quod falsum est.

2.3.2.2.5 Praeterea, ens dicitur pure analogice de conceptu abstracto a rebus et de ficticiis; similiter de decem praedicamenta secundum sic dicentes; sed minor est convenientia inter ens in anima et extra animam quam inter conceptus abstractos a rebus et ficticia, vel etiam inter decem praedicamenta, quia quodlibet eorum est ens extra animam; igitur ens non praedicatur analogice de ente in anima et extra animam; et si hoc, igitur erit pure aequivocum ad illa. Sed quotiens dicitur ens, totiens et esse; igitur esse erit pure aequivocum, et ita illud idem inconveniens quod sequitur ad primam positionem sequitur ad istam.

<2.4 Quarta responsio cum sua refutatione et refutationis refutatione>

<2.4.1 Positio>

Propter hoc dicendum est aliter, sc. quod haec est vera simpliciter 'tantum unum est', et hoc si sumitur unum convertibile cum ente; tamen si sumitur unum quod est principium numeri, est falsa. Primum patet sic: unum convertibile cum ente est analogum ad ens in anima et extra sic quod proprie significat [[s]] ens extra animam et transumptive ens in anima; sed analogum tale per se positum etc. Igitur sic dicto 'sophisma' stabit unum pro ente extra animam, et similiter esse stabit pro entitate rei extra animam; sed haec est vera simpliciter, igitur sophisma.

Et si arguitur: sicut ens est analogum ad ens in anima et ens extra, similiter ens extra animam est analogum ad decem praedicamenta, cuius modus famosior est substantia; sed analogum per se etc.; igitur 'tantum ens extra animam est entitate rei extra animam' erit eadem huic 'tantum substantia est entitate substantiae'; sed sophisma est eadem huic 'tantum ens extra animam est entitate rei extra animam'; ergo, a primo, sophisma est eadem huic 'tantum substantia est entitate substantiae' -

propter ista /C 80rA/ est intelligendum quod in ente est triplex analogia secundum quod in ente contingit reperire tria, quia in ente contingit reperire rem, conceptum et vocem, et secundum hoc in ipso est analogia ex parte istorum trium. Prima analogia reperitur in praedicamento substantiae quia ex parte rei substantia incorruptibilis est prior et perfectior quam substantia corruptibilis. Secunda analogia reperitur in ente respectu decem praedicamentorum et respectu entis extra animam. Tertia analogia reperitur in ente respectu entis extra animam et in anima.

---

1. dicibile] dicibile C hic et infra.

Sed quando est analogia ex parte vocis solum dictio significat unum proprie et aliud transumptive, sicut 'homo' significat proprie hominem verum et transumptive hominem pictum, et propter hoc ens transcendens proprie significat ens extra animam et transumptive ens in anima. Ideo communiter dicitur quod ficticia intellectus et modus essendi proprie non sunt aliquid¹; sed aliquid [sed aliquid] et ens sunt eiusdem communitatis; igitur non sunt ens nec res.

Uterius est intelligendum quod quando est analogia ex parte rei solum, non oportet quod dictio analogica per se posita stet pro modo famosiori solum, nec etiam quando est analogia ex parte conceptus, sed haec est vera quando est analogia ex parte vocis.

Per hoc patet quid sit dicendum ad argumentum.

<2.4.2 Refutatio>

Contra istam positionem primo ostenditur quod sophisma sit simpliciter falsum, secundo quod non sit intelligibile.

<2.4.2.1 Quod sophisma sit simpliciter falsum>

2.4.2.1.1.1 Primo sic: multitudo est opposita unita[n]ti; igitur non tantum unum est. Consequentia patet quia dictio exclusiva addita uni oppositorum excludit alterum. Probatio assumpti: unum et multum sunt differentiae entis extra animam, igitur sicut unum est entitate rei extra animam, similiter multum sibi oppositum est entitate rei extra animam.

2.4.2.1.1.2 Si dicatur quod uni convertibili² cum ente opponitur multitudo secundum intensionem nominis et non realiter, et propter hoc dictio exclusiva addita uni non excludit alterum. -

2.4.2.1.1.3 Contra. Sicut prius probatum est³, quanto differentiae sunt universaliores, tanto sunt impossibiliores; sed unum et multum sunt universaliores differentiae quam rationale et irrationale, quia dividunt ens transcendens; cum igitur dictio exclusiva addita rationali excludit irrationale, igitur a multo fortiori dictio exclusiva addita uni transcendentem excludit multitudinem.

2.4.2.1.2 Praeterea, dictio exclusiva addita uni transcendentem non excludit multitudinem; igitur in hac exclusiva 'sophisma' non excludit[ur] multitudinem, et per consequens non est exclusiva. Consequentia patet quia si haec sit vera 'aliquid excluditur in hac', cum in illa propositione non comparatur ad aliquid pertinens ad secundarium significatum, igitur stabit pro ente extra animam, et per consequens haec erit vera 'res extra animam excluditur in hac', et si hoc, igitur sophisma falsum.

1. aliquid] aliquod C.

2. uni convertibili] unum convertibile C.

3. probatum est] lectio incerta C.

2.4.2.1.3 Praeterea, Aristoteles in quinto *Metaphysicae*¹ ostendit quod ad primum philosophum pertinet considerare de uno, et ex hoc sequitur quod ad illum pertinet considerare de multitudine sibi opposita¹. Cum igitur unum de quo considerat metaphysicus sit convertibile enti extra animam, igitur multitudo extra animam de quo considerat metaphysicus opponitur uni convertibili enti extra animam, et per consequens erit oppositio realis, quia utrumque extremum est reale.

2.4.2.1.4 Praeterea, Aristoteles in primo *Physicorum* ostendit quod sophisma est falsum quocumque sensu accipitur unum.

2.4.2.1.5 Praeterea, Commentator super primum *Physicorum*^m dicit quod idem est dicere omnia esse unum et dicere omnia esse unum hominem demonstratum aut unum equum; igitur eadem ratione idem est dicere 'tantum unum est' et dicere tantum unum hominem demonstratum esse aut tantum unum equum demonstratum esse.

2.4.2.1.6 Praeterea, quod ens sit aequivocum ad decem praedicamenta probatio. Aristoteles in septimo *Metaphysicae*ⁿ dicit quod ens aut significat substantiam aut quantitatem et sic de aliis. Sed significare est rem repraesentare sub propria ratione; igitur ens repraesentat substantiam sub propria ratione substantiae, et sic de aliis praedicamentis; sed quantitas sub propria ratione quantitatis non habet ordinem ad substantiam sub propria ratione substantiae, quia sic est primo diversum² a substantia; igitur ens repraesentat quantitatem non in ordine ad substantiam, igitur non analogice, igitur eadem ratione unum erit pure aequivocum.

2.4.2.1.7 Praeterea, quod significat commune non significat inferius, sed appellat. Si igitur ens significat conceptum communem decem praedicamentis, igitur non significabit decem praedicamenta, cuius oppositum dicit Aristoteles principio³ septimi *Metaphysicae*.^o

---

1. opposita] opposito C, ut videtur.

2. diversum] lectio incerta C.

3. principio] primo C.

---

l. Immo in quarto. Cf. Arist. *Metaph.* 4.2

m. Averroes, Ph. 1 c. 13

n. Arist. *Metaph.* 7.1.1028a10-13

o. Arist. *Metaph.* 7.1.1028a10-13

<2.4.2.2 Quod sophisma sit improprium>

Praeterea, quod sophisma sit improprium videtur.

2.4.2.2.1.1 Haec est impropria 'nihil praeter unum est', igitur sophisma. Consequentia patet quia exceptiva negativa et exclusiva affirmativa convertuntur, tum quia habent easdem exponentes, tum quia utrumque est convertibile cum universali de terminis tran/C ~~80~~B/spositis. Probatio assumpti: in ista 'nullum ens praeter unum est' idem includitur et excipitur posito quod ens importet unum conceptum communem omnibus praedicamentis; sed quaelibet exceptiva in qua idem excipitur et includitur¹ est impropria, cum exceptio debet esse partis a toto.

2.4.2.2.1.2 Si dicatur quod ista 'nullum ens praeter unum etc.' non est convertibilis cum hac exclusiva 'tantum unum est', et ad probationem quod ad rationem distribuibilis sufficit unitas analogiae dummodo non sit analogia ex parte vocis, et ad rationem exceptibilis non sufficit unitas analogiae, sed requiritur univocatio. Sed hinc est quod unum transcendens non potest excipi ab ente, cum non sit pars subiectiva universalis, et propter hoc 'nullum ens praeter unum etc.' est impropria. Haec tamen est propria 'sophisma'. -

2.4.2.2.1.3 Contra. Haec est falsa 'quicquid est praeter ens est non ens'; sed idem excipitur et includitur, cum distribuibile huius signi 'quicquid' sit res vel ens, et ens excipitur; igitur exceptiva est propria in qua idem includitur et excipitur. Probatio assumpti. Aristoteles in littera^p dicit quod maior Parmenidis 'quicquid est praeter ens etc.' sit falsa.

2.4.2.2.2 Praeterea, Commentator super illam litteram^q dicit quod maior² Parmenidis uno modo sit vera et alio modo falsa, quia si per 'ens' intelligitur substantia vel quantitas, tunc est haec falsa 'quicquid est praeter ens etc.' Tamen si intelligitur per 'ens' totum illud quod significat uniformiter,³ sic est haec vera 'quicquid praeter ens etc.', sed tunc arguo: distribuibile huius signi 'quicquid' est res vel ens in tota sui communitate, si igitur haec exceptiva sit vera secundum quod per partem extra captam importatur totum ens uniformiter, igitur exceptiva est vera in qua idem excipitur et includitur, et uniformiter; igitur est <im>propria.

---

1. includitur] excluditur C.

2. maior] ma()o C.

3. uniformiter] vel universaliter vel forte univoce C. Similiter bis infra in hoc argumento.

---

p. Arist. Ph. 1.2.185a9-10, 1.3.186a6-7 & 186a24.

q. Averroes, Ph. 1 c. 15.

<2.4.3 Refutationis refutatio>

2.4.3.1 Ad 2.4.2.1.1

2.4.3.1.1 Ad 2.4.2.1.1.1 Ad primum istorum dicendum, sicut dicebatur, quod unum et multum ut transcendentia sunt non opponuntur realiter, sed opponuntur secundum intentionem nominis; non possumus habere oppositionem realem usque devenimus ad speciales modos unius et multi, scilicet ad idem et diversum in substantia, ad simile et dissimile in qualitate, ad aequale et inaequale in quantitate.

2.4.3.1.2 Ad 2.4.2.1.1.3 Ad primum contra dicendum quod unum et multum proprie loquendo non sunt differentiae, quia differentia sunt aliquid idem entia per Aristotelem.^r Propter hoc unum et multum non comparantur ad ens sicut illa quae dividunt unitatem comparantur ad unitatem. Per hoc ad argumentum "Quanto differentiae sunt universaliores etc.", dicendum quod hoc est verum loquendo de differentiis dividendis unitatem.

<2.4.3.1.3 Quorundam solutio ad 2.4.2.1.1 cum sua refutatione>

<2.4.3.1.3.1 Quorundam solutio>

Aliter dicunt quidam quod multitudo opposita uni transcendenti est non ens. Sic dicentes ponunt quod multitudo addit super divisionem quandam pluralitatem, et propter hoc multitudo opposita uni transcendenti est non ens, quia non ens non ponit in numerum cum ente. Ulterius dicunt quod aliter opponitur unum divisioni et multitudini, quia opponitur divisioni privative et multitudini privative et contrarie, unde unum opponitur multitudini privative ratione divisionis et contrarie ratione pluralitatis, et illa oppositio contraria qua est inter unum et multum est prima radix quantitatis. Ulterius, cum privatio praesupponit habitum naturaliter et unum est privatio divisionis, propter hoc ponunt quod divisio opposita uni privative est prior naturaliter quam unum, unde secundum ipsos intellectus primo intelligit ens, ex consequenti non ens, tertio divisionem non entis a non ente, quarto unum quod est privatio illius divisionis, quinto multitudinem, et hinc est quod unum subsequitur divisionem et praecedit multitudinem. Et haec est via Expositoris super quantum Metaphysicae.^s

<2.4.3.1.3.2 Refutatio solutionis supradictae>

2.4.3.1.3.2.1 Contra. Aristoteles in quarto Metaphysicae dividit multum oppositum uni transcendenti in ⁺duas⁺ species, sc. in diversum, inaequale et dissimile.^t Sed cuius species sunt entia, ipsum est ens; sed diversum,

r. Cf. Arist. Metaph. 10.3.1054b25-34.

s. Cf. Thomas Aquinas, In Metaph. 4 lect. 3 n. 566.

t. Arist. Metaph. 4.2.1004a16-18

disssimile, inaequale sunt entia¹; igitur multum quod est eorum genus erit ens; igitur multum quod opponitur uni transcendentem non est non ens sicut ponit ista positio.

2.4.3.1.3.2.2 Praeterea si multum oppositum uni transcendentem esset non ens, igitur opponeret^{<ur>} sibi contradictorie et non privative et² contrarie, cum utrumque contrariorum sit ens.

Propter hoc dicendum, sicut dice^{<ba>}tur primo.

2.4.3.2 Ad 2.4.2.1.3 Ad aliud, [contra] cum arguitur "multum oppositum uni transcendentem est ens extra animam, igitur oppositio realis etc.", dicendum quod quamvis utrumque sit ens extra animam, /C 80vA/ non tamen sequitur quod oppositio realis sit in^{<ter>} ipsa[m]. Exemplum in aliis:³ in relatione identitatis uterque terminus est ens extra animam, et tamen non est realis relatio sed rationis. Propter hoc ad relationem non sufficit quod utrumque extremum sit res simpliciter; cum⁴ hoc requiritur quod distinctio realis sit inter extrema, et similiter ad oppositionem realem quod utrumque extremum sit res et distinctio realis inter extrema. Sed haec secunda condicio deficit in proposito.

2.4.3.3 Ad 2.4.2.1.4 Ad aliud dicendum quod Aristoteles in primo Physicorum cum improbat tantum unum esse arguit contra Parmenidem et Melissum. qui negabant quamcumque multitudinem et posuerunt unum esse et non multa; cum hoc tamen stat [cum hoc tamen stat] quod haec, sc. sophisma, sit verum⁵ de virtute sermonis.

2.4.3.4 Ad 2.4.2.1.5 Ad aliud dicendum per idem quod Commentator^u pro tanto dicit quod nihil differt dicere etc., quia antiqui posuerunt omnia esse unum et negaverunt⁶ quamcumque multitudinem, potentialem et actuaalem.

2.4.3.5 Ad 2.4.2.1.6 Ad aliud, quando dicitur "Aristoteles dicit quod ens significat substantiam, quantitatem etc.", dicendum quod hoc est verum si accipitur ens quantum ad illud quod principaliter importatur per ipsum vel ex consequenti; tamen si capitur ens quantum ad illud quod significat uniformiter,⁷ sic significat conceptum communem decem praedicamentis, unde intendit quod analogum mediat inter aequivocum et univocum; \sed

---

1. entia] entes C.

2. et] vel vel C.

3. Exemplum in aliis] Ex()m in a()s C.

4. simpliciter cum] lectio incerta C.

5. verum] vera malim, sed neutrum genus propter sophisma defendi potest.

6. negaverunt] nega() C.

7. uniformiter] vel universaliter vel univoce C.

aequivocum/ primo imponitur ad significandum conceptus diversos, univocum vero imponitur ad significandum unum conceptum aequaliter re-
pertum in multis.

Propter hoc non dicitur significare [[multa]] illa quae continentur sub ille conceptu, sed analogum est medium inter aequivocum et univocum, et medium quodam modo participat condiciones utriusque extremi. Propter hoc analogum quandam unionem¹ habet cum univoco et quandam cum aequivoco, et ideo secundum illam convenientiam quam habet cum aequivoco potest dici vere quod significat illud quod principaliter importatur per ipsum, et illud quod ex consequenti importatur per ipsum est illud quod uniformiter² importatur per ipsum.

Hinc est quod nos dicimus quod ens significat substantiam et accidens et conceptum communem substantiae et accidenti.

Per idem <ad> aliud dicendum quod significare ipsius aequivoci pure est repraesentare rem sub propria ratione, hoc tamen non est verum si loquimur de ipso analogo quando³ est analogia ex parte conceptus.

2.4.3.6 Ad 2.4.2.1.7 ? Ad aliud dicendum sicut dicebatur.

Ad 2.4.2.2.1 Ad argumenta contra dicendum quod in ista 'quicquid est praeter ens etc.' non intellexit⁴ Parmenides quod ly 'praeter' teneretur⁵ exceptive, quia si teneretur exceptive, tunc haec esset impropria 'quicquid est praeter ens etc.'

Ad huius evidentiam est intelligendum quod exceptio est partis extra captio a toto. Cum igitur transcendens proprie loquendo nulla sit pars, a nullo poterit excipi proprie loquendo, et hinc est quod haec non est proprie exceptiva 'quicquid est praeter ens etc.' Et si arguitur "Ens est pars huius totius disiuncti⁶ ens-vel-non-ens", negandum⁷ est.

<3 Ad rationes principales (1)>

Ad rationes principales patet per iam dicta

Ad 1.2 Ad unum argumentum quod fiebat de analogia dicendum quod sicut ens est transcendens sic et analogia ipsius [[transcendentis]] entis, nec illa analogia pertinet ad determinatum praedicamentum.

Explicit sophisma etc.

Dallyingg.

---

1. unionem] uni()em C.
 2. uniformiter] vel universaliter vel univoce C.
 3. quando] vel quia C.
 4. intellexit] inte()it C.
 5. teneretur] te()ur C hic et immediate infra.
 6. disiuncti] dis()ti C.
 7. negandum] lectio incerta C.

Anonymus Oriel33(1)
Quaestiones super Physicam Aristotelis

O = Oxford, Bodleian Library, Oriel 33

<1.2 184b15> NECESSE EST AUTEM AUT UNUM ESSE etc.

O 11rB

Circa illud primo quaeritur

<1.11> an sequatur 'tantum unum ens est, et illud est principium, ergo multa sunt', et hoc est an dictio exclusiva addita uni correlativorum aliud excludat.

<1. Rationes principales>

1.1 Et videtur quod non.

1.1.1 Exclusio addita alicui /11vA/ nihil excludit quod est de essentiali intellectu eiusdem, sed unum correlativorum est de essentiali intellectu alterius, quia pertinet ad eius definitionem; igitur etc.

1.1.2 Praeterea, secundum Aristotelem^v si tantum unum sit et illud sit principium, ad hoc sequitur multa esse; "est enim principium cuiusdam aut quorundam", sc. principiorum. Hoc autem non contingeret si exclusio addita principio excluderet principiatum; igitur etc.

1.1.3 Praeterea, quod sequitur ad aliquid absolute, ad idem sequitur sumptum cum determinatione non deminvente aut distrahente; sed sequitur 'principium est, ergo principiatum est', et exclusio est determinatio non deminuens; ergo sequitur 'tantum principium est, ergo principiatum est'. Prima pars minoris manifesta est, secunda probatur sic: modus intelligendi alterum nihil deminuit ab eo cuius dicit modum intelligendi sive cuius est modus, nam sic non esset modus eius, sed modus illius deminuti; exclusio dicit modum intelligendi [[praedicatum]] sive principium; ergo a ratione principii non deminuit, nam si sic, non diceret modum principii sed illius quod relinquitur post deminutionem, sicut mortuum additum homini modum intelligendi hominem non dicit.

1.1.4 Praeterea, maior est dependentia correlativi ad suum correlativum quam substantiae ad accidens, relativum enim definitur per suum correlativum, etiam ipso posito ponitur suum correlativum; sed substantia non definitur per accidens ut ipsa posita oportet accidens poni; cum ergo exclusio addita substantiae accidens non excludat - non enim sequitur

'tantum homo currit, igitur album non currit', quia oppositum potest stare, nec exclusio addita correlativo correlativum excludet.

1.2 Ad oppositum.

1.2.1 'Tantum' dicit "non cum alio" sicut et 'solus' secundum Aristotelem in *Elenchis*;^w ipsum igitur additum alicui excludet omne aliud respectu tertii; sed correlativum est maxime aliud a suo relativo; exclusio igitur addita correlativo excludet aliud correlativum. Minor patet, quia res cuiuscumque alterius generis se compatitur cum relativo praeter quam suum correlativum; contingit enim quod in Socrate reperiatur res cuiuscumque alterius generis simul cum paternitate praeter quam filiatio opposita. Si igitur exclusio addita patri aliquid excludat, cum omne aliud a filio sit sibi compossibile in essendo, filium maxime excludet.

1.2.2 Praeterea, si cum ista 'tantum principium est' staret haec 'tantum principiatum est', hoc non esset nisi quia ad esse principii sequitur esse principiatum; sed hoc non contingit in proposito; ergo propositiones sunt incompossibiles. Probatio minoris: licet ad esse principii absolute sequitur esse principiatum pro eo quod esse principii est se habere ad aliud ut ad principiatum, quia tamen exclusio privat associationem alterius, ideo exclusio adiuncta habitudinem principii ad principiatum tollere videtur. Quare post additionem exclusionis non valebit consequentia.

<2. Determinatio>

<2.1 Positio>

Dicendum secundum aliquos^x quod quaedam sunt relativa aequiparantiae, in quibus utrumque extremum relationis uno nomine importatur, cuiusmodi sunt 'aequale' 'simile' et huiusmodi; quaedam autem sunt relativa disparantiae, in quibus utrumque extremum alio et alio nomine designantur, ut 'pater' et 'filius' etc. In primo genere relativorum exclusio addita uni non excludit reliquum, nam haec 'tantum simile est' non excludit hoc simile vel illud; nihil enim excludit quod rationem similis participat, et quodlibet simile est tale. In secundo genere relativorum exclusio addita uni correlativo reliquum excludit; haec enim 'tantum pater est' filium excludit. Et huius ratio est quia de ratione exclusionis est illa excludere quae non sunt coniuncta cum excluso, etiam illa quae sunt coniuncta secundum esse, donec unum significetur sub praecisione alterius, vel ipsa imponantur a proprietatibus manifeste repugnantibus. Primum patet, nam ideo ista 'tantum album currit' non removet hominem currere, quia coniuncta sunt

w. Arist. SE 22.178a39-b1.

x. Cf. Anon. G&C513, Qu. Ph. I.10, CIMA GL 64 (1994) 171: "Ad istud dicendum est quod quaedam sunt relativa aequiparantiae" etc.

in esse homo et album. Secundum patet, nam ista 'tantum albedo est' excludit hominem esse, quia licet albedo sit coniuncta homini in essendo, tamen hic significatur sub praecisione hominis. Tertium patet, quia ista 'tantum numerus est' excludit unum esse pro eo quod 'unum' et 'numerus' imponuntur a proprietatibus manifeste repugnantibus, licet sint coniuncta in esse; exclusio igitur excludit separatum secundum esse ab incluso et significatum sub praecisione inclusi et impositum a proprietate repugnantii. Cum igitur in relativis disparantiae unum sit separatum secundum esse ab alio et impositum a proprietate maxime repugnantii, /O 11vB/ ut patet in patre et filio, sequitur quod exclusio addita uni alterum excludit: propter quod sequitur 'tantum principium est, igitur principiatum non est'. Sed sic non est in relativis aequiparantiae.

<2.2 Contra positionem>

Contra illud: Quibuscumque convenit aliqua ratio communis, eisdem conveniet proprietas conclusa per illam tamquam per medium. Inconveniens enim est accipere medium commune et negare conclusionem communem, vel concedere conclusionem tantum particularem. Sed secundum praedicta sufficiens ratio quare exclusio addita uni excludit alterum est separatio secundum esse; haec autem ratio convenit relativis aequiparantiae; si enim Socrates et Plato sint albi, alia erit similitudo numero fundata in Socrate et in Platone; exclusio igitur addita uni alterum excludet.

<2.3 Obiectionis refutatio>

Dici potest quod exclusio quandoque additur alicui generali et aliquando speciali, quandoque individuo. Si generali addatur, res alterius generis excluditur, sed nihil illius, nam ista 'tantum animal currit' excludit lapidem currere sed nihil animalis excluditur; si addatur speciali excludit species oppositas sed nullum individuum illius speciei; si addatur individuo, individua opposita eiusdem speciei excludit, ut patet. Propter quod dictio exclusiva addita relativo aequiparantiae sub ratione communi accepto suum correlativum excludere non potest pro eo quod ipsa conveniunt in eadem specie, quia hoc simile et illud in simili conveniunt tamquam in eadem specie; ideo sic dicto 'tantum simile est' non excluditur hoc simile vel illud. Unde in talibus excluduntur relativa privative opposita, quia sic dicto 'tantum simile' excluditur dissimile. Sed relativa relative opposita nequaquam excludi possunt.

Ad formam rationis dicendum quod si relativa aequiparantiae accipiantur ut sunt ad invicem relata et ut unum est separatum secundum esse ab alio, sic incluso uno excluditur reliquum; sed simile respectu similis non accipitur tamquam secundum esse separatum, sed hoc simile respectu huius similis.

Et si dicatur "Nonne simile refertur ad simile in suo communi?",

- dicendum quod simile ad simile non refertur nisi quia hoc simile ad illud. Sicut enim omnia relativa dicuntur talia per naturam unius quod est ad aliud, non tamen illud genus in quantum tale ad aliud refertur, quia sic essent duo generalissima in genere relationis, sic quodlibet particulare simile suo simili refertur in hoc quod simile est, nec tamen simile simili nisi secundum suas partes. Ex praedictis sequitur quod non universaliter exclusio addita uni correlativorum alterum excludit, maxime quando non sunt separata secundum esse, ut patet in hoc quod est 'idem', quod ad se ipsum refertur tamquam ad correlativum.

<Ad rationes principales>

Ad 1.1.1 Ad primum argumentum dicendum quod aliquid esse de per se intellectu alterius est dupliciter. Aut quod ipsum sit de primo et essentiali intellectu eius, cuiusmodi sunt genus et differentia respectu speciei, et nihil tale excluditur, quia sic idem excluderetur et includeretur; aut quod sit de secundario intellectu eius, scilicet quod sit tale sine quo intellectus inclusi determinate haberi non potest, ut unum correlativum se habet respectu alterius; et tale eo quod aliud est, ideo(?) excludi potest.

Ad 1.1.2 Ad aliud dicendum quod iste est intellectus Aristotelis: si ponatur tantum unum esse, illud non potest esse principium, quia principium est multorum, et ita sequitur plura esse. Nec intelligit Aristoteles hanc formam arguendi, sed solum quod ex ratione principii sequatur positio principiati.

Vel potest dici quod ista 'tantum principium est' ponit impossibilia, scilicet principium esse ratione inclusi et principiati non esse ratione exclusionis, et ita contradictoria.

Ad 1.1.3 Ad aliud dicendum quod ex ista 'tantum principium est' sequitur principiati esse et principiati non esse, alia et alia tamen ratione, nec est inconveniens quod ad propositionem unam simpliciter sequantur contradictoria donec non habeantur ex primo intellectu sermonis sed ex consequenti, ut patet in ista 'tu scis te esse lapidem' 'video me non videre'.

Aliter dicitur quod licet sequatur 'principium est, ergo principiati est', tamen addita exclusionem non sequitur quia sequi non posset nisi per hoc medium quod est principium esse; sed virtute huius 'tantum principium est' non ponitur principi[at]um esse, quia omne removens aliquid quod necessario exigitur ad esse alterius, ipsum esse simpliciter non ponit sed secundum quid tantum, /O 12-A/ sicut patet: mortuum removet vitam quod est necessarium ad esse hominis, ideo hominem secundum quid ponit; sed exclusio addita uni relativorum respectu huius verbi 'est' removet alterum,

quod tamen est necessarium ad esse eius; ponit igitur inclusum respectu 'esse' secundum quid. Hic igitur est fallacia secundum quid et simpliciter 'tantum principium est, igitur principium est'. Sed respectu aliorum verborum non est fallacia; sequitur enim 'tantum pater currit, igitur pater currit' quia filium currere non est necessarium ad patrem currere, et ideo exclusio removens cursum a filio nihil deminuit a patre respectu cursus.

Ad formam rationis dicendum per hoc quod 'tantum' est determinatio distrahens respectu esse, et ita minor falsa. Ad eius probationem dicitur quod ly 'tantum' est modus intelligendi inhaerentiam, sed non extremum aliquod; modus autem inharentiae non necessario ponit inhaerentiam, non enim sequitur 'Socrates contingenter currit, ergo Socrates currit'.

Ad 1.1.4 Ad ultimum dicendum quod substantia significatur quandoque modo universali, et sic exclusio sibi adiuncta accidens excludit quia significantur¹ sub proprietatibus manifeste repugnantibus. Quandoque autem substantia significatur per aliquid specialius, et sic dupliciter; aut praescindendo omne accidens, ut 'humanitas', et sic excluditur accidens, sequitur enim 'tantum humanitas est, ergo nec album nec musicum'; aut non praescindendo, ut per hoc nomen 'homo' vel 'equus', et sic exclusio sibi adiuncta accidens non excludit pro eo quod ipsa duo sunt coniuncta secundum esse, relativa autem non.

Ad probationem² dicendum quod coniunctio substantiae et accidentis in esse facit quod uno incluso non excludatur alterum, non autem dependentia unius ad alterum.

<1.2.185b25-26> CONTURBATI AUTEM etc.

O 16rB

Circa illud quaeritur

<1.21> primo an unum et multa opponantur.

<1. Rationes principales>

1.1 Videtur quod non:

1.1.1 Unum oppositorum non est³ constitutivum alterius in esse per Boethium in Divisionibus; sed multum constituitur ex unitatibus; ergo uni non opponetur.

1.1.2 Praeterea tantum unum uni opponitur; sed multum opponitur

1. significantur] significant vel significat C.

2. probationem] lectio incerta, .p. O, ut videtur.

3. non est] est non O a.c.

pauco¹ per Philosophum in .x.,^y ergo non uni.

1.1.3 Praeterea multum se habet per modum divisi, et ita habet rationem habitus; unum autem rationem indivisi, et per consequens rationem privationis. Si ergo opponerentur, hoc non esset nisi secundum privationem et secundum habitum, ita quod multum esset habitus et unum privatio eius; sed hoc non est possibile, quia sic multum prius natura esset uno sicut habitus privatione; hoc autem est falsum eo quod unum constituit multitudinem, ergo praecedit ipsum.

1.1.4 Praeterea, si unum et multum opponerentur, cum omne unum sit ens et tantum unum, multum sibi oppositum esset non ens. Consequentia patet in simili: si omnia entia essent alba, nigrum oppositum albo esset non ens.

1.1.5 Praeterea patet idem per rationem, quia opposita in eisdem se non compatiuntur. Unitas autem reperitur in omni ente, ergo multitudo in nullo reperitur. Falsitas consequentis ostenditur dupliciter: primo quia constitutum ex [[non]] entibus non potest esse non ens, multum componitur ex unitatibus, et praeter hoc quodlibet multum (sc. diversum, dissimile et inaequale) est ens; ergo et multum.

1.1.6 Praeterea, opposita de se invicem non praedicantur; sed omne multum est unum per Philosophum hic.

1.2 <Ad oppositum ***>

<2 Determinatio>

<2.1 Positio>

Dicendum ad illud. Circa quod videndum est primo significatum unius, quo viso apparebit oppositio eius ad multum. Propter quod sciendum quod unum a ratione indivisionis impositum¹ nititur. Indivisio autem quandoque reperitur in ente, quandoque in aliquo determinato genere entis; cum enim sit privatio, et per consequens necessario requirat subiectum in quo sit, subiectum eius potest esse vel ens totum vel ens quantum sive particulare ut ens quantum. Indivisio autem in ente communi constituit rationem² unius quod est synonymum entis; indivisio in ente quanto rationem unius quod est principium numeri. Sic indivisio reperitur duplex, et ideo duplex unum. Uni primo modo dicto opponitur multum non contradictorie,³ quia utrumque⁴ est ens, et alterum contradictoriorum necessario est non

1. pauco] paucum O.

2. rationem] rationis O.

3. contradictorie] utrum -e an alteram terminationem praebeat O mihi non liquet.

4. utrumque] ut 3m O.

ens. Non privative, quia privatio quantum est de se est non entitas. Nec relative¹, quia neutrum est respectivum. Ergo contrarie, secundum quod deducit Commentator in X \Metaphysicae/. Contrarietas autem est oppositio secundum formam, propter quod oportet utrumque eius extremum habere unam formam et ita participare entitatem. Ex quo sequitur quod multum oppositum uni quod est synonymum enti non potest esse non ens. Uni secundo modo dicto opponitur multum quod consistit in divisione quanti a[d] quanto, et haec oppositio est relativa. Et huius ratio est quia unum quod est en genere quantitatis \quod est principium numeri/ importat rationem mensurae; numeros autem per unum numeramus; in numero autem consistit multitudo opposita isti uni propter quod oppositio unius ad multum est mensurae ad mensuratum, et haec est oppositio relativa.

Sciendum autem est quod non est consimilis oppositio inter unum et multum cuiusmodi est inter aliqua² particularia opposita, cuiusmodi sunt album et nigrum, quia unum dicitur multipliciter sicut et ens; in multiplicibus autem non est ratio communis, ideo non potest unum opponi multo secundum unam rationem unius repertam in omnibus unis. Eadem ratione nec multum secundum aliquam rationem communem multi, quia dicitur multipliciter sicut³ unum. Propter quod distinguendum est unum in suos modos, scilicet in unum actu, unum potentia etc., et similiter multum est distinguendum in proportionales modos, et dicendum est quod unum in actu multo in actu opponitur, unum in potentia multo in potentia, sed unum in actu et multa in potentia non opponuntur, immo se compatiuntur.

Et in hoc patet solutio ad dubitationem antiquorum quod non est inconveniens fateri aliquid unum et idem simul esse unum et multa, dummodo non sint opposita⁴, nam continuum, quod est unum in actu, necessario est multa in potentia, aliter enim impossibilis esset divisio. Similiter quod est unum substantiae est multa secundum rationem sicut homo, quod est unum in se, albus est et musicus et aliud est esse musici et albi, et subiectum est idem.

Praeterea, nisi hoc concedatur quod unum aliquo modo sit multum, impossibile est motum esse. Probatio: subiectum enim motus debet esse unum; quod si ab illo negetur omnis multitudo, non poterit nunc et prius esse sub diversis dispositionibus. Ratio autem \motus/ constituitur⁵ ex

1. relative] re()ve O, quo compendio etiam respective significari potest.

2. aliqua] vel alia O.

3. sicut] secundum O.

4. oppositum] opposita O.

5. constituitur] concluditur O.

hoc quod mobile habet aliud esse nunc quam prius, et ideo antiqui negantes multitudinem ab omni uno necessario habuerunt negare motum.

Ex istis concludendum est quod omne¹ multum est unum, non tamen sibi oppositum. Et hoc est possibile quia non opponuntur secundum aliquam rationem communem. Sed sic non est in albo et nigro et particularibus oppositis, quia album per unam rationem convenientem /16vB/ omnibus albis univoce opponitur nigro habenti unam rationem univocam; et quia oppositae rationes sunt impossibiles in eodem, ideo quod est album nullo modo est nigrum; propter quod, si esset tantum albedo sive album nigrum esset non ens; sed cum hoc quod ens est tantum unum stat quod nigrum habet esse.

<2.2 Ad rationes principales>

Ad 1.1.1 Ad primum argumentum dicendum quod unum potest dupliciter considerari, vel sub ratione eius quod est formale in eo, et hoc est ratio indivisionis per quam formaliter opponitur multo, et sic non est pars constituens multum sicut corpus in quantum est ens actu per formam aliam ab anima non est pars corporis animati sed distinctum ab eo sicut animatum ab inanimato; ternarius etiam in quantum habet formam ternarii non est pars quaternarii sed species numeri distincta. Alio modo consideratur unum secundum illud quod materiale est in eo circumscripto formali, et sic unum replicatum constituit multitudinem, ad modum quo corpus consideratum ut est quiddam imperfectum ens in potentia ad perfectionem ulteriorem est pars corporis animati. Sic autem non est in proposito.

Ad 1.1.2 Ad aliud dicendum quod multum potest dupliciter considerari. Vel in quantum nominat multitudinem transcendentem, et hoc dupliciter: aut per se, sicut si ultra communem cursum pluat dicitur quod multum est de pluvia; aut in comparatione sicut decem homines sunt multi respectu duorum. Et istis duobus modis opponitur multum paucis. Aut consideratur multum \in quantum/ nominat multitudinem absolute non transcendentem, et sic opponitur uni, et sic duo possunt dici multa.

Ad 1.1.3 Ad tertium dicendum quod unum et multum proprie opponuntur contrarie, quia tamen principium contrarietatis est habitus et privatio ideo quodammodo dicuntur opponi privative, in ista vero oppositione multum designamus per modum habitus eo quod multitudo est nobis notius et rebus prius nobis notis primo imponimus voces, unum vero per modum privationis significamus quia per modum indivisi, et ideo nobis minus notum est, licet magis notum naturae, sicut patet in aliis: substantias separatas nominibus privativis designamus (puta per 'inanimatum', per

---

1. omne] fort. exp. O.

'incorporeum'), unde ratio concludit quod multum sit nobis notius et prius non autem naturae. Vel potest dici aliter quod in multitudine est considerare duo: rationem divisionis, et secundum hanc est notius uno; vel [secundum] rationem aggregationis unitatum, et secundum hoc multum est posterius, quia primum quod occurrit intellectui est ens, secundum est divisio entis a non ente, quae fundatur super contradictionem, tertium est ratio indivisi, quartum est ipsa multitudo.

Ad 1.1.4 Ad quartum argumentum patet quia multum, licet opponatur uni quod cum ente convertitur, est tamen ens quia non opponitur ei secundum aliquam rationem communem.

Ad 1.1.6 Ad quintum dicendum quod in ista 'multum est unum' non praedicatur oppositum de opposito, quia utrumque habet rationes diversas.

<I.22> Ulterius quaeritur utrum sequatur 'tantum unum est, non ergo multa sunt'.

<1. Rationes principales>

1.1 Quod non videtur,

1.1.1 quia nihil excluditur per exclusionem quod sub ambitu inclusi per se continetur; sed sub uno continentur multa quorum quilibet est unum; quare exclusio circa unum non excludit multa; non ergo sequitur 'tantum unum, non ergo multa sunt'.

1.1.2.1 Praeterea, quod stat cum antecedente stat cum consequente; sed cum isto antecedente ad istam 'tantum unum' stat multa esse; ergo cum isto antecedente 'tantum unum est' stabit.

1.1.2.2 Probatio minoris ex duobus¹:

1.1.2.2.1 Sequitur enim 'hoc unum est et illud unum est, ergo² multa sunt', sed cum ista 'tantum unum /17rA/ unum est' stat antecedens, quia exclusio nullum per se suppositum \inclusi/ excludit. Stat ergo consequens.

1.1.2.2.2 Aliter probatur minor. Sequitur enim 'omne ens est unum ergo tantum unum est' multa esse stat [[quod multa sunt]] cum antecedente, ergo cum consequente.

1.1.3 Praeterea, sequitur 'omne ens est unum, ergo unum est ens' per conversionem per accidens; et sequitur [[unum]] 'omne ens est unum, ergo omne non unum est non ens' per contrapositionem; et sequitur 'omne non unum est non ens, ergo omne aliud ab uno est non [[unum]] \ens/'. Sed ex

---

1. duobus] 2bus O.
2. ergo] stat quod O.

istis duobus¹ \‘unum est ens’ et ‘omne aliud ab uno est non ens’/ sequitur quod tantum unum est ens, et haec duo consequentia includuntur in primo antecedente. Ergo etc.

1.1.4 Praeterea, exclusio nihil excludit quod sit compossibile cum incluso in essendo; unum autem et multum in eodem supposito se compatiuntur, continuum enim est unum actu et multa potentia; non ergo sequitur ‘tantum unum est, non ergo multa’. Maior patet in aliis: ideo enim ista ‘tantum album currit’ non excludit musicum currere, quia albedo et musica se compatiuntur in eodem.

1.1.5 Praeterea, exclusio circa singulare non excludit plurale; unum autem et multa non differunt nisi sicut singulare et plurale; ergo <exclusio> circa ‘tantum unum est’ non excludet multa. Maior patet, nam ista ‘tantum homo currit’ homines currere non excludit.

1.1.6 Praeterea, sequitur ‘tantum unum est, ergo unum est’. Si igitur sequatur ‘tantum unum est, ergo multa \non/ sunt’, sequetur ‘tantum unum est, ergo tantum hoc unum est’; sed conclusio est impossibilis, et sequitur ex positione huius consequentiae. Probatio: sequitur enim ‘unum est et non multa sunt, ergo \tantum/ unum determinatum est’, quia oppositum conclusionis non stat cum praemissis. Si enim sit aliud quam hoc unum determinatum, statim sequetur multa esse, quod est oppositum praemissis.

1.2 Ad oppositum.

1.2.1 Exclusio circa unum contrariorum necessario excludit aliud; unum et multa sunt contraria; ergo etc.

1.2.2 Praeterea, Aristoteles² dicit quod si tantum unum esse ponatur, illud non potest <esse> principium, quia posito esse principii sequitur esse principiati, est enim quorundam vel cuiusdam, et ita multa esse. Et ista consequentia Aristotelis non valeret nisi tantum unum esse et multa sint impossibilia.

1.2.3 Praeterea, dicitur in littera, si tantum unum ponatur, illud non potest esse accidens, hoc enim posito necesse est poni subiectum et ita multa; nec potest esse magnitudo propter multitudinem partium; nec potest esse substantia definibilis propter multitudinem partium definibilis². Videtur igitur ex intentione Aristotelis quod per istam ‘tantum unum est’ excludatur omnis multitudo.

---

1. duobus] 2bus O.

2. definibilis O] an definitionis scribendum?

<I.23> Iuxta hoc quaeritur de veritate huius 'tantum unum est'.

<1. Rationes principales>

1.1 Et videtur quod sit vera.

1.1.1 Sequitur enim 'tantum ens est, et ens et unum convertuntur, ergo tantum unum'.

Probatio consequentiae: oppositum conclusionis est impossibile praemissis. Si enim non tantum unum est, hoc contingit tripliciter: aut quia unum est et aliud ab uno, hoc autem repugnat huic praemissae 'ens et unum convertuntur'; aut quia unum non est sed aliud ab uno est, et hoc repugnat utrique praemissae coniunctim; aut quia neque unum est neque aliud ab uno est, et hoc repugnat praemissis; ergo consequentia bona.

1.1.2 Praeterea, unum et ens convertuntur /17:B/ haec autem est vera 'tantum \unum/ est unum', igitur et haec 'tantum unum est ens'.

1.1.3 Praeterea, unum est et nihil [[habet(?)]] est quin sit unum, ergo tantum unum est. Maior patet. Minorem probat Boethius^{aa} quia unaquaeque res aut est simplex aut composita; si simplex, eius esse est eius quidditas; si composita, adhuc in unione suarum partium consistit suum esse, partibus enim dissolutis non habet compositum esse.

1.1.4 Praeterea, unum dicitur multipliciter sicut et ens, quia dividitur per decem genera. Potest ergo esse sensus propositionis vel quod tantum unum in substantia habeat esse in substantia, et ita de aliis, vel quod tantum unum in substantia habeat esse quantitatis. Primo modo propositio vera est, saltem aliquo sensu.

1.1.5 Praeterea, \multitudo/ non est in entibus, ergo tantum unum est. Consequentia est manifesta quia pro alio non negatur ista 'tantum unum est' nisi propter esse multi. Probatio antecedentis: si multitudo esset, aut esset prior natura unitate aut posterior aut coaequaeva. Prior non potest esse quia est mensurata unitate, et mensura natura prior mensurato, et per consequens unitas praecedit, unde¹ Proclus² dicit quod omnis multitudo ab unitate procedit. Eadem ratione nec erit coaequaeva. Nec potest esse posterior, quia ab uno secundum quod unum non est natum procedere nisi [[ab]] un[[o]]\um/; multitudo igitur si posterior sit \quam/ unum, multitudo non habebit esse in entibus, et ita nihil erit.

1. unde] vel unum O.

2. Proclus, *Elementatio Theologica*, trl. Moerbeke, VI (ed. Boese, Leuven 1987, p. 5): "Omnis multitudo aut ex unitis est aut ex unitatibus."

aa. Cf. Gundissalini *De unitate*, ed. Correns BGPM 1.1: 9.13sqq.

1.2 Ad oppositum.

1.2.1 Ista 'tantum unum est' aequipollet isti[i] 'tantum una res est', et haec per hanc interimitur 'omnis res est'; ergo et prima.

1.2.2 Praeterea, unum et esse dicuntur multipliciter secundum decem genera entis. Est ergo sensus propositionis 'tantum unum in substantia est tantum unum entitate substantiae' et ita de aliis; vel quod tantum unum in substantia sit tantum unum entitate quantitatis etc. Istae secundae combinationes sunt impossibiles ratione praeiacentiae; primae similiter sunt impossibiles ratione exclusionis, nam entitas substantiae debetur multitudini quae est in substantia, et certum est quod multitudo in substantia excluditur in ista 'tantum unum in substantia est'; ergo quaelibet talis est falsa.

1.2.3.1 Praeterea, si tantum unum est, aut ergo tantum unum \simile/[continuum] est vel tantum idem vel tantum aequale, sicut arguit Philosophus: si tantum unum est vel tantum substantia vel tantum accidens est. Sicut istae sunt partes entis per se, sic simile, aequale per se partes unius. Quaelibet autem istarum est falsa, ergo prima.

1.2.3.2 Potest dici hic quod ista consequentia non valet 'tantum unum est, ergo tantum simile vel tantum idem', licet alia valeat a parte entis. Cuius ratio est: hoc quod est 'unum' significat ens indivisum, propter quod quaedam sunt partes unius ratione actus essendi, quaedam ratione indivisionis. Primae partes sunt idem, simile et aequale, cuius signum est quod illa correspondent per se partibus entis substantiae, qualitatis et quantitatis. Aliae partes¹ sunt unum continuatione, unum ratione, et ita de aliis, quarum quaelibet ab aliqua particulari /17vA/ indivisione accipitur. Sed modo ita est quod ratione <in>divisionis quam importat unum excluditur multum et redditur haec propositio falsa 'tantum unum', et ratione actus essendi non excluditur; et ideo sequitur 'tantum unum est, ergo tantum unum continuatione vel ratione etc.',² non ergo tantum unum simile vel tantum idem vel aequale'.

1.2.3.3 Sed ista responsio non sufficit, quia eandem equivocationem quam habet ens ad substantiam et accidens, habet unum ad unum in substantia et unum in accidente. Si ergo ratio Philosophi valet de ente \respectu substantiae et accidentis/ et valebit de uno respectu idem aequale et simile. Vel quare non?

---

1. partes] partis O.

2. etc.: c(etera) et O.

<Determinatio Quaestionis I.22>

<2.1 Prima responsio cum sua refutatione>

<2.1.1 Positio>

Ad primum quaesitum dicendum quod ista consequentia est necessaria 'tantum unum, non ergo multa sunt' accepto uno quocumque modo. Si enim accipiat unum synonymum enti, manifestum est quod ei opponitur multum contrarie; si unum principium numeri accipiat, ei opponitur multum relative; si autem accipiat unum idem quod simplex, ei opponitur multum quod est compositum. Omne autem oppositum alteri est aliud ab eo, et omne aliud excluditur per exclusionem; necessarium(?) <ergo> est multum excludi qualitercumque accipiat unum. Sequitur ergo 'tantum unum est, non ergo multa sunt'.

Ex hoc redditur causa falsitatis huius 'tantum unum est', nam \si/ ex hac sequatur multa non esse, et constat quod unum esse sequitur ex ea, et ulterius sequitur [[tantum]] 'unum est et non multa, ergo tantum unum determinatum est', ideo ex ista 'tantum unum est' sequitur quod tantum unum determinatum est; quod falsum est.

Sciendum etiam propter quasdam rationes quod licet ens et unum convertantur et etiam eandem naturam significant, quia tamen sub diversis rationibus \imponuntur/, quia ens imponitur ab actu essendi et unum ab indivisione, ideo aliquid opponitur uni quod non opponitur enti, et tale est multum quod quid licet sit ens, quia tamen est ens divisum, ideo opponitur uni et ab eo excluditur esse facta exclusione circa unum.

<2.1.2 Ad rationes principales>

Ad 1.1.1 Ad primum argumentum primi quaesiti dicendum quod exclusio per se nihil excludit contenti¹ sub ambitu inclusi, sed per accidens, in quantum sc. excludit oppositum inclusi, et contingit oppositum causari ex multitudine suppositorum inclusi, sicut est hic 'tantum unum est'.

Ad 1.1.2.1 Ad aliud dicendum quod minor est falsa.

Ad 1.1.2.2.1 Et ad primam eius probationem, cum dicitur "Hoc unum etc.", dicendum quod istae 'hoc unum et illud unum' et 'tantum unum est' non sunt compossibiles, nam in secunda stat 'unum' determinate propter exclusionem multitudinis, et in prima accipiuntur supposita unius copulative.

Ad 1.1.2.2.2 Ad aliam probationem dicendum similiter concedendo omnes consequentias usque ad hanc 'unum est ens et nihil aliud ab uno est

---

1. contenti] contini O, ut vid.

ens, ergo tantum unum est'. Ista consequentia non valet sed est figura dictionis quia in ista 'nihil aliud ab uno est' stat ly 'unum' confuse tantum, sed in ista 'tantum unum est' stat determinate.

Ad 1.1.4 Ad aliud dicendum quod licet unum et multum in eodem supposito sint compossibilia¹ ratione formae multitudinis, quae forma est una, tamen ratione partium est multum impossibile uni, et ratione huius excluditur.

Ad 1.1.5 Ad aliud dicendum quod non sic opponuntur solum sicut singulare et plura/17vB/le quia non est in eis oppositio solum a parte modi significandi sed a parte significati formalis, inter plurale autem et singulare est oppositio in modo significandi solum, et exclusio respicit principale significatum \ideo exclusio circa unum excludit multum/.

Ad 1.1.3 & 6 ? Et per illud patet ad omnes alias rationes.

<2.1.3 Refutatio primae responsionis ad qu. 1.22>

Sed ista stare non possunt, nam sicut est oppositio inter aliqua, sic exclusio uni adiuncta alterum excludit; sed inter unum et multa secundum aliquas rationes communes non est oppositio, ut prius ostensum, ergo exclusio addita uni multum in communi non excludit, et si hoc, aliquam multitudinem permittit. Cum ista igitur 'tantum unum est' stare potest quod multa habeant esse. Ex hoc sequitur quod in ista 'tantum unum est' non stet unum pro aliquo uno determinato.

Praeterea, unum qualitercumque acceptum dicit quale quid respectu huius unius et illius; exclusio vero addita alicui dicenti quale quid nullum excludit respectu cuius ipsum quale quid importat: exclusio ergo addita uni nec excludit hoc unum nec illud. Maior patet de uno synonymo enti, quod licet sit aequivocum ad unum in substantia et unum in qualitate et ita de aliis, unum tamen in substantia est univocum ad sua supposita, et unum in quantitate ad sua, et similiter unum principium numeri ad hoc unum et ad illud est univocum [[et quodlibet infert et n]] quia infertur ex quolibet illorum et nullum infert. Iterum, dicit quid respectu eorum, igitur est commune univocum, et ita dicens quale quid.

Praeterea, quod unum principium numeri sit univocum ad hoc unum et ad illud videtur, nam <ex> multiplicibus non componitur aliquod non multiplex, nam per se partes univoci oportet habere univocationem; sed binarius componitur ex 2 unis, et binarius est univocum ad hunc binarium et illum, ergo unum quod est per se constituens binarium consimilem univocationem habebit; sed omne univocum dicit <quale> quid respectu suorum univocatorum, ergo et unum principium numeri dicit quale quid.

---

1. compossibilia] compossibiles O.

Praeterea, quod unum synonymum <enti> dicit quale quid respectu suorum <suppositorum> videtur, nam in ratione eius cadunt duo, ens et indivisio; ens autem, licet sit aequivocum¹ ad genera decem, tamen ad omnia unius generis univoce se habet, sicut et illud genus; indivisio etiam rationem univocam importat ad omnia quae sunt indivisa in actu vel ad omnia quae sunt indivisa in potentia. Nihil ergo est in ratione unius quod impediatur eius univocationem ad hoc unum et illud eiusdem generis. Istis suppositis arguitur: exclusio circa terminum dicentem quale quid nullum per se suppositum eius excludit; unum autem utroque modo acceptum dicit quale quid respectu huius unius et illius; ergo nullum suppositum unius per se vel per accidens excluditur; et si hoc, quodlibet permittitur. Ex quo sequitur quod ista sunt compossibilia 'tantum unum est' et 'multa sunt'. Aliud etiam sequitur, quod in ista non stat pro uno determinato tantum.

<2.2 Altera responsio ad qu. 1.22>

<2.2.1 Positio>

Unde ad primam quaestionem dico quod ista 'tantum unum est' est distinguenda pro uno principio numeri et pro uno synonymo enti. Accepto uno primo modo excluduntur multa sibi opposita, sed multa sive multitudo disparata, quae non est opposita illi, non excluditur. Accepto uno secundo modo /12rA/ ulterius est distinguenda propositio ex eo quod possit accipi pro uno in substantia vel in qualitate et ita de aliis. Si pro uno in substantia, adhuc ulterius est distinguenda ex eo quod possit accipi pro uno in actu vel in potentia, et ita de aliis modis unius. Facta autem exclusionem circa unum in actu non excludetur multum² in potentia, \sed solum multitudo in actu/ et breviter multitudo opposita uni incluso excluditur, multitudo autem non opposita \permittitur/. Quia vero unum non est unius rationis secundum³ omnes modos unius et per consequens non habet multitudinem unius rationis sibi oppositam, ideo est quod multitudo simpliciter non excluditur per istam, sed multitudo haec vel illa, propter quod non sequitur 'tantum unum est, ergo non multa sunt simpliciter' sed 'illa vel illa non sunt'.

<2.2.2 Ad rationes principales>

Ad 1.2.1 Ad primum argumentum in contrarium dicendum quod unum et multum in suis modis partialibus sunt contraria, et ideo incluso uno secundum modum aliquem eius partialem excluditur multum sibi oppositum tantum, sed cum exclusionem illius multitudinis poterit stare aliqua

---

1. aequivocum] univocum O.

2. multum] unum O.

3. secundum] respectu O.

multitudo, sc. illa quae causatur ex adunatione suppositorum inclusi. Verbi gratia, pone quod unum inclusum sit unum in specie; incluso tunc uno in specie certe multitudo opposita illi uni excludetur, et illa est multitudo causata ex divisione speciei inclusae a specie sibi opposita, sed cum exclusione illius multitudinis stat multitudo per se suppositorum illius unius, haec autem non opponitur illi unitati.

Quod autem unum et multum secundum suas rationes communes non opponantur sed in suis partialibus modis patet per simile, nam omnia relativa per hoc quod sunt ad aliquid omnia ad invicem referuntur; hoc ipsum tamen quod est ad aliquid non refertur. Sic in proposito quodlibet unum ex hoc quod est indivisum alicui multo opponitur, tamen unum in communi multo in communi non opponitur.

Ad 1.2.2-3 Ad auctoritates Philosophi dicendum quod ipse non arguit ex veritate(?) huius propositionis 'tantum unum est' sed ex hypothese data ex Parmenide et Melisso. Ponebant enim omnia esse unum ens determinatum.

<Determinatio quaestionis 1.23>

<2.1 Prima responsio cum sua refutatione>

<2.1.1 Positio>

Ad aliud quaesitum dicitur sic quod est falsa, nam in unoquoque genere est aliquod primum et minimum in quo includuntur omnes perfectiones quae sunt illius generis, sicut in genere colorum est¹ album, per recessum a quo dicuntur omnia imperfecta magis vel minus in quantum recedunt a perfectione illius primi, sicut nigrum est imperfectius [[alb]] pallido.

Secundo est intelligendum quod in quolibet genere unitas illa consistit in perfectione huius primi et minimi, multitudo autem in divisione, quae consistit in recessu aliorum ab illo primo. Propter quod unum et multum in genere quolibet parum aut nihil a perfecto et imperfecto in illo genere differunt.

Tertio est intelligendum [[est]] quod entitatem generis non solum participat unum quod est in genere sed et multum, quia multum in genere substantiae non est non ens nec est ens entitate alterius, ergo est ens entitate substantiae.

Ex istis tribus concluditur falsitas propositionis, nam sic dicto 'tantum unum est' aut accipitur unum pro uno in substantia et sic de aliis. Si pro uno in substantia et esse similiter pro esse substantiae, tunc significatur

---

1. est] per O.

quod solum id quod [[est ens]] est unum in substantia sit ens entitate substantiae. Hoc autem est falsum ex tertio supposito, quia multum in substantia est ens entitate substantiae, et tamen non est unum in substantia simpliciter sed secundum quid solum., et unum positum in prima propositione solum stat pro uno simpliciter et non pro uno secundum quid, sicut nec album pro albedine in dente, et ideo est propositio falsa. Similiter est dicendum si accipitur unum in quantitate respectu esse in quantitate et sic de aliis generibus. Si autem alio modo /18rB/ fiat combinatio quod unum accipiat pro uno in substantia et esse in genere quantitatis vel qualitatis, est propositio falsa simpliciter, et ideo quia quacumque combinatione facta est propositio falsa et ideo simpliciter falsa. Si autem accipitur unum synonymum enti <***>. Et quod sit falsa accepto uno quod est principium numeri videtur quia in separatis a materia \non invenitur quantitas/, quare nec unitas numeralis, per istam ergo 'tantum unum quod est principium numeri est' excluditur esse a separatis, quae tamen sunt maxime entia quia maxime separata.

Si contra i<llu>d arguas¹ per Philosophum in XII Metaphysicae^{bb} probantem numerum substantiarum \separatarum per numerum orbium/, quod non esset nisi eis competeret numerus, et per consequens unum principium numeri,

dico quod hoc facit Philosophus in quantum sunt motrices orbium et non per suas substantias, sic enim inest eis distinctio formalis, sed non numeralis nisi in quantum sunt moventes.

<2.1.2 Ad rationes principales>

Ad 1.1.1 Ad primum argumentum dicendum quod consequentia non valet quia in quolibet genere est aliquod ens simpliciter quod non est unum nisi secundum quid, et hoc est multitudo opposita unitati illius generis, unum autem per se positum pro uno secundum quid non supponit, ideo haec falsa 'tantum unum est' hac esistente vera 'tantum ens est'.

Ad probationem consequentiae dicendum quod unum [simpliciter et] secundum quid convertitur enti sed unum simpliciter non, sed est minus ente.

Ad aliud dicendum quod oppositum conclusionis stat cum praemissis, ista enim 'non tantum unum est' pro hac 'tantum² unum simpliciter est

---

1. illud arguas] ord. inv. O a.c.

2. tantum] causa O.

---

bb. Arist. Metaph. 12.8

et aliud ab uno est simpliciter quod est multum' stat cum ista 'tantum ens est et ens et unum convertuntur'.

Ad 1.1.2 Ad aliud dicendum quod non sequitur 'tantum unum est unum, ergo tantum unum est' quia in antecedente accipitur ly unum utrobique pro uno simpliciter, et, ut dictum est, tale unum non convertitur cum ente sed unum simpliciter et secundum quid convertitur cum ente[s].

Ad 1.1.3 Ad aliud dicendum quod haec est vera 'unum est et nihil est quod non sit unum' si accipitur unum pro uno simpliciter et secundum quid. Si autem accipitur pro uno simpliciter tantum, sic est falsa, et sic concluditur(!) in conclusione.

Ad 1.1.4(?) Ad aliud patet per praedicta.

Ad 1.1.5 Ad aliud dicendum quod multitudo est ens et posterior uno quia ab uno causata. Et quando dicitur quod ab uno in quantum unum non procedit nisi tantum unum, dicendum est quod haec propositio si vera sit intelligenda est in agente secundum naturam, in agente autem a <*** sic est in> proposito, quia sicut tale agens potest multa simul intelligere, sic potest multa simul causare, et, ut dicit Thomas Alquinus(!), quidam philosophus \nomine Rabi Moises sic/ arguit contra istam propositionem 'ab uno secundum quod unum etc.'; supposuit quod in caelo stellato sit diversitas, est enim ibi compositio accidentis cum substantia, diversitas stellarum et virtutum earum et multae aliae diversitates. Tunc quaesivit an ista diversitas esset causata ab uno simpliciter vel non. Si sic, manifestum est quod ab uno \simpliciter/ in quantum unum non causatur tantum unum. Si non, oportet quod in causa huius diversitatis sit aliqua diversitas, et cum illa diversitas sit causata, aut ergo ab uno secundum quod unum, et sic habetur propositum, aut non. Et [[sic]] si non, oportet tunc quod in illa sit diversitas, aut ergo \oportet quod in ista tertia causa sit diversitas/ tanta quanta in suo effectu aut non. Si tanta, quaero de causa istius diversitatis, et erit procedere in infinitum. Si non tanta, ergo in causa est aliquid unum sive aliqua unitas respectu diversitatis in effectu. Et si hoc, ab illa unitate secundum quod huiusmodi procedit aliqua diversitas, et ita haec propositio est falsa 'ab uno in quantum unum non procedit nisi unum' si universaliter intelligatur, quia habet instantiam in primo principio causante multitudinem in entibus +a proposito+.

<2.1.3 Refutatio responsionis supradictae>

Sed dubium est an ens \simpliciter/ et unum \simpliciter/ convertantur. \Positio de ista supponit quod non convertantur, utrumque enim dicitur de omnibus./ Hoc autem videtur falsum, nam Aristoteles ostendit conversionem istorum et per hoc quod sunt eiusdem consecutionis et per hoc quod sunt eiusdem significationis, utrumque enim praedicat de uno-

quoque id quod ipsum est, licet non sub eadem ratione; neutrum istorum videretur si unum simpliciter non esset convertibile enti \simpliciter/; ergo etc.

Id apparet in exemplo. Ponatur quod non esset color nisi albedo et pallor. /18vA/ Hoc posito pallor erit albedo secundum quid et omnis alius color est albedo simpliciter, nec propter hoc albedo et color essent convertibilia nec eiuſem ambitus nec ſignificationis. Similiter in proposito, licet multum quod est ens simpliciter ſit unum ſecundum quid et omne aliud ens ſit unum simpliciter, non oportet unum et ens eſſe convertibilia.

Et propter hoc entitas rei simpliciter vel eſt unitas ipſa rei vel inſeparabilis ab ipſa ſimpliciter unitate, ut oſtendit Boethius in De unitate et uno.^{cc} Et hoc deducit ſic: omnis entitas \ſive res/ aut eſt ſimplex aut composita. [[ſi ſit composita]] Si ſit ſimplex, eius unitas eſt indivi(duali)tas eius. Aut eſt composita et eius entitas ſimpliciter conſiſtit in unione partium ſimpliciter. Ergo ſi[c] aliquid ſit unum compositum, eius entitas conſiſtet in unione ſuarum partium, et haec eſt ſua unitas ſimpliciter; ergo omne ens ſimpliciter eſt unum ſimpliciter.

Praeterea, eſſe rei eſt a forma, nam omne ens vel eſt forma vel formam habens; ſed forma in quantum dat eſſe ſimpliciter dat eſſe unum ſimpliciter; ergo omne ens ſimpliciter eſt unum ſimpliciter.

<2.2 Altera reſponſio>

<2.2.1 Positio>

Propter iſta poſſet dici quod haec eſt vera ‘tantum unum eſt’ pro uno ſynonymo enti, quia nihil aliud ab uno ſimpliciter eſt ens ſimpliciter.

<2.2.2 Ad 2.1.1>

Unde ad rationem positionis dicendum quod unum in ſubſtantia dicitur multipliciter, et ſic multum ſibi opoſitum, quia genere ſpecie aut numero et ſic de aliis, ut unum proportionem. Sed quodlibet multum opoſitum uni eſt unum ſicut ens aliqua unitate, ſed non ea quae ſibi opponitur.

<Ad rationes principales>

Ad 1.2.1 Ad primam rationem in opoſitum dicendum quod eſt ibi figura dictionis quia commutatur ad aliquid in quid, quia ‘unum’ ut dicit certum modum accipiendi aliquid ſignificat vel importat quandam diſcretionem vel praecisionem circa ſibi adiunctum (ſicut dicit Priscianus,^{dd} ‘unum’ dicimus ad exclusionem multorum), et ſic forte iſta ‘tantum una voluptas eſt bona’ interimit iſtam ‘omnis voluptas eſt bona’, et ſic tenetur

cc. Cf. Gundissalini De unitate, ed. Correns BGPM 1.1: 3 & 9.

dd. Cf. Prisc. Inst. 17.14.87

syncategorematicae. Sed 'unum' ut importat aliquam naturam entitate indivisa vel mensuram numeri, sic est quoddam commune dicens quale quid respectu huius unius et illius. Arguendo igitur a falsitate unius ad falsitatem alterius est commutare ad aliquid in quid.

Ad 1.2.2 Ad aliud patet ex praedictis.

Ad 1.2.3 Ad aliud dicendum quod si unum sit aequivocum ad idem aequale et simile, sicut ens est aequivocum ad substantiam, quantitatem etc., tunc sicut haec est vera 'tantum substantia est entitate substantiae' sic et haec 'tantum idem est entitate substantiae' quia diversitas in substantia si habeat entitatem substantiae habebit identitatem aliquam.

Vel potest dici melius quod substantia dividitur per idem et diversum sicut per differentias diversas pertinentes ad idem genus, ad modum quo substantia dividitur per corporeum et incorporeum, et quantitas per aequale et inaequale ac si divideretur per continuum et discretum. Sicut igitur non sequitur 'tantum ens est, ergo tantum corporeum est', sic nec sequitur 'tantum unum est, ergo idem est'.

III. Quanto aliquid maius est, tanto minus videtur

"Quanto aliquid maius est tanto minus videtur" was a standard sophisma in the thirteenth century. It is found in Peter of Spain's *Syncategoremata*¹ and in Henry of Ghent's (ms Brugge BS 510), and likewise in both Hervæus² and Richard's *Abstractiones*. Besides, it is treated in at least four collections of sophismata, viz. those of "Magistri gallici & anglici" (ms Vat. lat. 7678), Anonymus Catacheus (ms Paris BN lat. 3572), Anonymus Libranus (ms Paris BN lat. 16135) and Anonymus Tabaroneus (ms München, cgm 14522).

I have dealt with some of the problems raised by this sophisma in a paper called 'The More the Less. Natural Philosophy and Sophismata in the Thirteenth century', forthcoming in S. Caroti (ed.), *La nouvelle physique du XIVe siècle*. An appendix to that paper contains editions of the relevant sections from Henry of Ghent, Richard and Magistri gallici & anglici. Hervæus and Peter of Spain have been edited by others. To complete the dossier on the sophisma I now publish the versions of Anonymus Catacheus, Anonymus Libranus and Anonymus Tabaroneus.

1) Anonymus Catacheus. Ms Paris BN lat. 3572 (formerly St Martial de Limoges 137) is a composite parchment ms of miscellaneous contents, mostly 13th-century logic. Cf. *Catalogue général des manuscrits latins* 6, Bibliothèque Nationale: Paris 1975, pp. 230-253. Ff. 26-33 and 165-171 originally belonged together, and on ff. 26-33v + 168v-171v there is a collection of logical and grammatical sophismata whose author/compiler I call Anonymus Catacheus.³ The leaves of this part of the ms measure mm. 230 x 160 (leaf measured: f. 30). At the bottom of col. 26rA and again at the bottom of col. 168rA we read "magistro .A. Arnaut" written in a 13th-century hand. This is scarcely an indication of authorship. Rather it looks like the end of an *ex libris*, whose first half was written on verso pages that in the 13th c. preceded the present ff. 26r and 168r. *Exempli gratia*, I propose "<<Iste liber possidetur a>> magistro .A. Arnaut".

The sophismata seem to date from before ca. 1270, perhaps even from before 1250. "Quanto ..." is found on ff. 31vA-32rA.

1. Peter of Spain, *Syncategoremata*, ed. L.M. de Rijk (Brill, Leiden 1992), 9.4-5, pp. 406-8.

2. No. 56 in De Libera's edition in AHDLM 1985, 192 (for 'vidi' in the last line, read 'videri').

3. After Irène Rosier-Catach who in 1991 suggested that I look at this collection of sophismata.

The relevant part of the manuscript is in a very bad state. I have used both microfilm and the manuscript itself, but some passages are so badly damaged that I have not succeeded in reading them.

2) *Anonymus Libermanus*¹ is the name I assign to the person responsible for the collection of *sophismata* found in ms Paris BN lat. 16135: 3-37 (13th c.). For a list of contents, see A. de Libera in *CIMAGL* 59 (1989) 113-114. "Quanto ..." is found on ff. 36rB-37rB. The *sophismata* of *Anonymus Libermanus* appear to have been produced in the third quarter of the thirteenth century.

The manuscript is very neatly executed and it is in a good state of preservation. I did my transcription from photos but later looked up doubtful places in the ms itself during a visit to Bibliothèque Nationale in 1995.

3) *Anonymus Tabarroneus*² is my name for the person who collected the *sophismata* found in ms München, BSB, cgm 14522: 1-71v (late 13th or early 14th c.). For a description of the ms, see Faes de Mottoni, *Aegidii Romani Opera* I.1/5*, Firenze 1990, pp. 145-150. "Quanto ..." is found on ff. 27rA-28vB + 37rA-vA. Some of the *sophismata* of *Anonymus Tabarroneus* are closely related to *sophismata* found in one or both of the two collections of ms Paris 16135, and generally speaking the Parisian version(s) appear to be the older, but the exact nature of the relationship between these texts remains to be determined. In the case of "Quanto ..." it deserves to be noticed that in problem 1 § 2.1 both *Anon. Libermanus* and *Anon. Tabarroneus* refer to Aristotle's *Topics* 5.2. But whereas *Anon. Libermanus* correctly says that Aristotle uses 'sentire' as an example at that place, *Anon. Tabarroneus* wrongly claims that the example is 'videre'. Apparently, *Anon. Tabarroneus*' argument 2.1 is a conflation of *Anon. Libermanus*' arguments 2.1 and 2.2.

The Munich manuscript is in a decent state of preservation and the handwriting presents no unusual difficulties. I first did a transcription from photographs and later corrected it by comparing it with the manuscript itself during a visit to Bayerische Staatsbibliothek in 1995.

---

1. Alain de Libera was the first to draw attention to this collection of *sophismata*.

2. Andrea Tabarroni was the first to direct my attention to the Munich collection.

1. *Ex Sophismatibus* Anonymi Catachei

P = Paris, BN, lat. 3572

QUANTO ALIQUID MAIUS EST, TANTO MINUS VIDETUR

P 31vA

Probatio et improbatio patet.

<Problema 1>

1.1 Quod prima sit vera videtur hoc modo. Sicut dicit Aristoteles in libro De anima,^a sensus est acceptivus specierum quae sunt in materia, praeter materiam tamen; et illa exponitur sic: sensus accipit species quae sunt in materia non accipiendo materiam. Ex hoc arguo sic: sensus accipit species quae sunt in materia non accipiendo materiam, ergo quanto aliquid minus potest esse praeter materiam, tanto minus potest sentiri; sed quanto aliquid maius est, tanto minus potest esse praeter materiam, quia tanto plus habet de materia, ergo quanto aliud maius est, tanto minus potest sentiri; ergo quanto aliquid maius est, tanto minus potest videri, et ita quanto aliquid maius est, tanto minus videtur.

1.2 Item, excellentiae sensibilibum corrumpunt [[visum]] sensum, ut dicit Aristoteles ibidem^b, ita quod excellentiae sensibilibum sensum visus corrumpunt, excellentiae sensibilibum auditu<s> auditum, et sic de aliis sensibus; sed magnitudo est sensibile sensus visus, ergo excellentiae magnitudinis corrumpunt visum; sed maius et minus dicunt excellentias magnitudinis, ergo maioritas et minoritas corrumpunt visum; ergo quanto aliquid maius est tanto magis corrumpit visum, et quanto magis corrumpit visum tanto minus videtur; ergo quanto aliquid maius est, tanto minus videtur.

1.3 Item, quanto aliquid maius est, tanto maiorem habet umbram; quanto maiorem habet umbram, tanto minus habet de actu lucidi, et quanto minus habet de actu lucidi, tanto minus videtur; ergo quanto aliquid maius est, tanto minus videtur.

1.4 Item, quanto aliquid maius est, tanto habet plures partes seu maiores; et quanto habet plures partes seu maiores, tanto suae partes difficilius possunt pertransiri a visu, [[quam]] quoniam facilius est pertransire unum quam duo et pauciora quam plura sive minora quam maiora¹; et quanto

---

1. minora quam maiora] m[[a]]i\ n/ora quam [[minora maiora]] P

---

a. Arist. De an. 2.12 424a17-19 "sensus est susceptivum sensibilibum specierum sine materia" (trl. Iacobi in editione Coloniensi commentarii Alberti Magni). Num alia translatione usus sit noster?

b. Arist. De an. 2.12 424a29-30 "sensibilibum excellentiae corrumpunt ea quibus sentimus" (trl. Iacobi in editione Coloniensi commentarii Alberti Magni).

suae \partes/ difficilius possunt pertransiri a visu, tanto minus videtur; ergo a primo: quanto aliquid maius est, tanto minus videtur.

1.5 Item, quanto aliquid sub minori angulo videtur, tanto minus videtur. Scribitur enim in Perspectiva quod omne quod videtur sub angulo videtur, et quod sub minori angulo videtur minus videtur; ergo quanto aliquid sub minori angulo videtur, tanto minus videtur; sed quanto aliquid maius est, tanto sub minori angulo videtur (hoc probabo); ergo quanto aliquid maius est, tanto minus videtur.

Probatio huius 'quanto aliquid /P 31vB/ [...] maius est, tanto sub minori angulo videtur' ... .. maioris magnitudinis ... .. lineae longius concurrentes minorem faciunt angulum quam(?) ipsae(?) faciunt(?) exeuntes(?) ... .. ioris magnitudinis minorem faciunt, sed omne(?) maius videtur sub angulo ...¹ a lineis exeuntibus ... minoris(?) magnitudinis; ergo omne maius videtur sub minori angulo; ergo quanto aliquid maius est, tanto sub minori angulo videtur.

Haec propositio 'lineae longius concurrentes minorem faciunt angulum' patet per hanc 'si a duobus punctis terminalibus unius lateris trianguli duae lineae exeuntes intra trigonum ipsum concurrerint, eadem duabus reliquis breviores erunt, minorem vero angulum continebunt'.

1.6 Ad idem. Eorum quae patiuntur naturaliter, maius minus patitur quam minus. Hoc patet: calidum naturaliter patitur a frigido et magis calidum minus patitur a [[calido quam minus]] frigido quam minus. Patet igitur haec 'eorum quae patiuntur naturaliter, maius minus patitur quam minus'; sed visibile naturaliter patitur a visu, quod patet quia quaedam animalia interficiunt solo visu, et quia mulier menstruata inficit speculum;^c ergo maius visibile minus patitur a visu, ergo quanto aliquid maius est tanto minus patitur a viso, et quanto minus patitur a visu tanto minus videtur; ergo a primo: quanto aliquid maius est, tanto minus videtur.

2 Quod autem prima sit falsa videtur duabus rationibus.

2.1 Prima talis est: minus esse opponitur ei quod est maius esse, et minus esse est causa eius quod est minus videri; sed cuicumque opponitur causa, et effectus illius causae; ergo minus videri opponitur ei quod est maius esse; sed in hac propositione 'quanto aliquid maius est, tanto minus

1. ...] facto, quod sensui congruere videtur, vix habet codex.

c. Arist. Insomn. 2 459b27-30 ex speculis menstruatarum visu infectis visum non solum pati sed etiam agere infert.

videtur' denotatur sequi minus videri ad maius esse; ergo in ista denotatur sequi oppositum ad suum oppositum; ergo ipsa est falsa.

2.2 Item, maius esse et minus esse sunt opposita, et maius esse causa est eius quod est [[ma(teria)le]] magis videri, et minus esse eius quod est <minus> videri; sed si causae sunt oppositae et effectus sunt oppositi; ergo magis videri et minus videri sunt opposita; sed bene sequitur 'quanto aliquid maius est, tanto magis videtur; ergo non sequitur 'quanto aliquid maius est, tanto minus videtur', quia opposita non sequuntur ad idem.

2.3 Ad idem. Ad quicquid sequitur antecedens, et consequens; ergo a destructione consequentis: ad quod non sequitur consequens nec antecedens; sed videri est consequens ad minus videri, ergo ad quod non sequitur videri nec minus videri; sed ad maius esse non sequitur videri, non enim 'est maius, ergo videtur'; ergo ad maius esse non sequitur minus videri; ergo haec est falsa 'quanto aliquid maius est, tanto minus videtur'.

<Problema 2>

Consequenter quaeritur de [[im]]probatione.

1.1 Et videtur quod peccat ex aequivocatione huius verbi 'videtur'. 'Videre' enim dicitur multipliciter ad videre secundum actum et videre secundum habitum; eodem modo et 'videri'. Est ergo haec duplex 'quanto aliquid maius est, tanto [[minus]] a remotiori videtur' eo quod hoc verbum 'videtur' potest copulare visionem secundum actum vel secundum habitum. Si copulet visionem secundum actum, sic haec est falsa 'quanto aliquid maius est, tanto a remotiori videtur' et est sensus "si aliquid maius est alio, a remotiori [[videtur illo]] videtur secundum actum illo." Si vero copulet visionem secundum habitum vera est, et est sensus "quanto aliquid maius est, tanto a remotiori potest videri illo", quod quidem verum est.

Similiter haec est duplex 'quanto aliquid a remotiori videtur, tanto minus videtur' eo quod hoc verbum 'videtur' potest copulare visionem secundum actum vel secundum habitum. Si copulet visionem secundum habitum, falsa est, et est sensus "quanto aliquid a remotiori potest videri, tanto minus videtur". Si vero copulet visionem secundum actum, sic est vera, et est sensus "quanto aliquid a remotiori potest videri \secundum actum/, tanto minus videtur", quod quidem verum est. Ergo utraque praemissarum multiplex ex eo quod hoc verbum 'videtur' potest copulare visionem secundum actum vel secundum habitum. Aut ergo in utraque copulabit visionem secundum habitum, et sic solvendum per interemptionem minoris. Aut in utraque visionem secundum actum, et sic solvendum per interemptionem maioris. Aut in [[utraque]] una visionem secundum habitum et in alia visionem secundum actum, et sic utraque potest esse vera,

sed sic hoc verbum 'videtur' accipitur aequivoce, et ideo solvendum per fallaciam aequivocationis.

1.2 Item videtur quod in probatione sit fallacia [con.] accidentis hoc modo: haec est truncata 'quanto aliquid maius est, tanto a remotiori videtur', quia deficit per quod terminetur respectus istorum comparativorum 'maius' et 'remotiori'; est autem perficienda sic secundum quod vera est "quanto aliquid maius est minore, tanto a remotiori videtur minore", et sic terminatur respectus huius quod dico 'a remotiori' per hoc quod dico 'minore'. Similiter haec est truncata 'quanto aliquid a remotiori videtur, tanto minus videtur', quia deficit aliquid per quod terminetur respectus horum comparativorum 'a remotiori' et 'minus'; est autem perficienda sic secundum quod vera est "quanto aliquid videtur a remotiori se ipso viso a propinquiori, tanto minus videtur se ipso viso a propinquiori", et sic in hac respectus huius quod dico 'a remotiori' terminatur per aliud quam terminaretur in prima. Sic igitur hoc quod est 'a remotiori videri' variatur; sic igitur in processu praedicto variatur medium, processus autem cuius medium variatur peccat secundum accidens. Dictus igitur processus peccat secundum accidens.

2. Contra 1.2 Sed contra:

2.1 Ubicumque est fallacia accidentis, in medio sunt duo sive duplex natura, et secundum unum illorum comparatur ad <<unam>> et secundum aliud ad aliam. Verbi gratia, in hoc parallogismo 'homo est species, Socrates est homo, ergo Socrates est species' <<...>> [[sunt duo]] est medium hoc quod dico 'homo', in quo quidem sunt duo, essentia et suppositum, et comparatur ad hoc praedicatum 'species' ratione essentiae, ad hoc suppositum 'Socrates' ratione suppositi. Sic ergo in praedicto parallogismo comparatur medium ad utrumque extremorum secundum aliud et aliud eorum quae sunt in ipso, et non secundum idem, et sic est ubique; sed in hoc quod dico 'a remotiori' sunt duo: res sui positivi et excessus importatus per hoc quod dico 'magis', comparatur autem ad utrumque extremorum ratione excessus importati per hoc quod dico 'magis', et non ad unum ratione excessus, ad aliud vero ratione rei positivi. Sic igitur medium in praedicto processu [[comparatur]] comparatur ad utrumque extremorum secundum idem sui. Sic igitur non est ibi peccatum secundum accidens.

2.2 Ad idem. Quando aliquod nomen relativum sive ad aliquid dictum terminatur in praemissis per aliud et aliud, concluditur autem acsi per idem terminaretur, non est peccatum secundum accidens sed potius secundum ignorantiam elenchi, ut patet in hoc parallogismo 'hoc est duplum ad hoc, et non est duplum ad illud, ergo et duplum et non duplum', hoc enim nomen 'duplum' terminatur in praemissis per aliud et aliud, et con-

cluditur acsi pro eodem sive per idem terminaretur, unde est ibi peccatum secundum ignorantiam elenchi et non secundum [cons] accidens. Patet igitur quod quando concluditur acsi pro eodem terminaretur, non est peccatum secundum accidens sed potius secundum ignorantiam elenchi. Sed in praedicto processu hoc nomen 'a remotiori', quod est nomen relativum sive ad aliquid dictum, terminatur per aliud et aliud in praemissis, concluditur autem acsi pro eodem terminaretur, ergo non est peccatum secundum accidens sed processus secundum ignorantiam elenchi. /P 32rA/

3. *Contra 2.2* Sed contra. Omnis parallogismus secundum ignorantiam elenchi concludit contradictionem, ut patet per omnes modos positos ab Aristotele in Elenchis; sed dictus parallogismus non concludit contradictionem, ergo non peccat secundum ignorantiam elenchi.

2. *Ex Sophismatibus Anonymi Liberani*

P = Paris BN lat. 16135

QUANTO ALIQUID MAIUS EST, TANTO MINUS VIDETUR

P 36rB

<Problema 1>

Circa istam orationem quaeritur primo de distinctione quae ponitur quod li 'videtur' possit dicere visionem actu vel habitu, primo modo falsa, et est sensus "quanto aliquid maius est, tanto est minus visum actu", secundo modo vera, et est sensus "quanto etc., tanto minus videtur habitu."

1. Quod distinctio nulla sit videtur.

1.1 Inter ea quorum unum est via ad alterum non cadit distinctio, quia per ordinem se habent; sed actus est via in habitum (ut scribitur secundo Ethicorum^d: [ut] fabricando fabri fimus); ergo non est distinguere inter actum et habitum nec inter visionem actu et habitu.

1.2 Item, dicit auctor Sex Principiorum^e quod omnis actio est in motu, omnisque motus in actione firmabitur; sed omne verbum dicit rem suam per modum motus; ergo et per modum actus sive in actu.

1.3 Item, modi essentielles, per quos partes distinguuntur ad invicem, non possunt inesse eidem, quia iam esset unum individuum sub diversis speciebus; sed significare per modum habitus est modus essentialis ipsi nomini, significare per modum actus est essentialis ipsi verbo; quare verbo uterque illorum modorum inesse non poterit.

d. Arist. EN 2.1.1103a33-34

e. Sex Principia I.20, AL 1.6-7: 39.11-12. Cf. Auctoritates Aristotelis, ed. Hamesse, 33.9, p. 306.

1.4 Item, cuius est potentia, eiusdem est actus, ut scribitur in De somno et vigilia;^f quare cuius est videre actu, eiusdem videre habitu vel potentia, et ita consequuntur se ad invicem; quare divisio nulla. /P 36vA/

1.5 Item, in hoc etiam videtur differre visio et videre sicut scientia et scire, quia illa nomina rem verbalem per modum habitus significant,¹ verba vero per modum actus.

1.6 Item, quod repugnat generi repugnat speciei; sed significare per modum habitus repugnat verbo simpliciter. Quod patet sic: dicit enim Priscianus^g quod verbum est quod cum modis et formis agendi vel patien- di significativum est sine casu, et constat quod non loquitur de vera ac- tione vel passione sed de modo significandi; et hoc patet quia dicit "agen- di vel patiendi" et non "actionis vel passionis"; quare repugnabit huic ver- bo 'videtur'. Quare distinctio nulla.

2 Sed contrarium videtur.

2.1 Dicit Aristoteles in quinto Topicorum^h [[capitulo de instrumentis hn]] quod peccant qui in assignatione proprii ponunt aliquid multipliciter dictum, nam proprium causa discernendi assignatur. Et ponit exemplum dicens² quod si ponatur quod proprium est animalis sentire, male assignatur proprium, quia sentire aequivocum est ad habere sensum et uti sen- su; hoc est ad sentire actu et ad sentire habitu; quare a simili et hoc quod est 'videtur'. Et sic distinctio bona.

2.2 Istud idem habetur primo Topicorum capitulo de instrumentis ab- undandi, ubi docet multiplex distinguere;ⁱ dicit enim ibi quod si unum oppositorum dicitur multipliciter, et reliquum, et hoc declarat in contra- dictoriis, ut 'videre' dicitur multipliciter ad videre actu vel habitu, et similiter 'non videre'.

Et sic per istas auctoritates videtur distinctio bona.

2.3 Item, opposita habent fieri circa idem, et per idem habent signifi- cari. Sicut enim est in re, sic per sermonem oportet exprimi; quare cum actus et habitus sint opposita, quod patet per eorum definitiones, patet quod distinctio bona.

---

1. significant] significare P.

2. dicens] di P.

---

f. Arist. Somn. Vig. 1.454a8

g. Prisc. Inst. 8.1.1 + 2.4.18.

h. Arist. Top. 5.2.129b30-35

i. Arist. Top. 1.15.106b13-20

2.4 Item, 'videre' ratione modi significandi dicit actum, ratione rei significatae dicit per modum habitus; quare facit orationem distinguibilem praedicta distinctione.

Solutio. Sustinendo distinctionem respondeamus ad rationes per quas videtur infirmari.

Ad 1.1 Ad primam sic: licet enim actus via generationis praecedat habitum qui ex tali actu habet causari, nihilominus in eodem esse possunt secundum diversas naturas et rationes, ut ostendit ratio proximo facta, et habent oppositas rationes; ideo inter illa potest cadere distinctio.

Ad 1.2 Ad secundum dicendum quod omne verbum dicit rem suam per modum motus, ratione tamen rei suae potest eam dicere per modum habitus, ut hoc nomen 'visio'. Hoc etiam patet in quibusdam verbis quae construuntur cum genitivo vel dativo ratione rei suae per modum habitus significatae.

Ad 1.3 Per hoc solvitur ratio tertia.

Ad 1.4 Ad quartum dicendum quod cuius est potentia, eiusdem est actus - in se supple vel in altero - ut risibile inest homini quia homo, actus tamen ridendi inest ei quia iste ridet vel ille.

Adhuc, cuius est potentia, eiusdem est actus - verum est, actu vel habitu; non tamen sequitur quod si actu habeat habitum videndi, quod actu videat; ideo adhuc distinctio potest cadere inter illa.

Ad 1.5 Ad aliud dicendum quod actus et habitus possunt dupliciter considerari; aut prout sunt differentiae modorum significandi, et sic verum est quod nomen significat per modum habitus, verbum vero per modum actus; vel ut sunt differentiae rei significatae, et sic utrumque potest significare rem quae est actus vel habitus, et sic adhuc distinctio bona.

Ad 1.6 Per hoc etiam solvitur ratio sequens.

<Problema 2>

Quaeritur secundo de veritate primae.

1 Et videtur quod sit vera.

1.1 Excellentiae sensibilibum¹ corrumpunt sensus (secundo De anima^j); sed maius dicit sensibile cum excellentia, dicit enim magnitudinem cum excellentia, magnitudo autem est sensibile per se, ut habetur in eodem

---

1. sensibilibum] sensuum P.

---

j. Arist. De an. 2.12.424a29-30 "sensibilibum excellentiae corrumpunt ea quibus sentimus" (trl. Iacobi in editione Coloniensi commentarii Alberti Magni).

secundo; quare quanto aliquid maius est, tanto plus corrumpitur visus inspiciendo illud, et sic minus videtur.

1.2 Item, quanto aliquid maius est, tanto plus coloratum est, quia maiorem habet superficiem; sed de essentia coloris est lux; ergo quanto aliquid maius est, tanto magis luminosum est; sed omne tale minus videtur, quia minus proportionatur sensui; quare prima vera.

1.3 Item, res apprehenduntur in anima per suas species, ut habetur tertio De anima; unde lapis non est in anima, sed species eius,^k et ideo anima locus specierum dicitur;^l sed quanto aliquid est maius, tanto maiorem habet materiam, et sic minus de specie; quare omne tale ab anima minus percipitur, et sic minus videtur.

1.4 Item, quanto aliquid maius est, tanto maiorem proicit umbram; sed omne tale minus videtur, quia plus privat lumen vel splendorem, et ad privationem luminis vel splendoris sequitur minus videre; quare prima vera.

1.5 Item, sicut est de virtute apprehensiva de intus, cuiusmodi est intellectus, quod quanto eius obiectum est maius, tanto minus intelligitur, similiter debet esse de virtute apprehensiva deforis, cuiusmodi sunt quinque sensus particulares; quare quanto obiectum alicuius eorum est maius, tanto minus apprehenditur; quare prima vera. Antecedens patet, quia scribitur in principio Novae Metaphysicae^m quod sicut se habet oculus noctuae ad lucem solis, sic intellectus noster ad manifestissima in natura, id est ad causam primam, quae propter sui luminositatem non potest intelligi licet de se sit maxime intelligibilis, sic<ut> nec lux solis ab oculis noctuae.

1.6 Item, quanto aliquid minus est, tanto magis videtur; ergo per locum a contrariis: quanto aliquid maius est, tanto minus¹ videtur. Probatio antecedentis: quanto² aliquid per plures sui partes videtur, tanto magis videtur, et quanto per pauciores, tanto minus; sed quanto res minor est, tanto potest videri per plures sui partes, et quanto maior, secundum pauciores; quare etc.

1.7 Item, quanto aliquid maius est, tanto magis habet de grosso³ et materiali, minus de subtili et spirituali; quanto autem aliquid huiusmodi est, tanto maius videtur; quare prima vera.

---

1. minus] magis P.

2. quanto] quando P.

3. grosso] vel grasso P.

---

k. Arist. De an. 3.8.431b29-432a1

l. Arist. De an. 3.4.429a27-28

m. Arist. Metaph. 2 (alpha elatton).1.993b9-11

1.8 Item, mobile et motivum sunt opposita. Tunc(?) quanto aliquid magis mobile, tanto minus motivum et econverso; sed quanto aliquid maius est, tanto magis mobile, quia magis materiale, et minus motivum per oppositum; quod autem videtur est motivum visus, videri enim est agere et videre pati, ut habetur secundo De animaⁿ; quare quanto aliquid etc.

1.9 Item, omnis virtus unita fortior est se ipsa dispersa, ut habetur secundo De anima;^o sed quanto aliquid maius est, tanto virtus visiva magis diffunditur; quare quanto visibile maius, tanto minus a virtute visiva videtur; quare prima vera.

2 Contrarium videtur.

2.1 Quanto obiectum virtutis intellectivae est magis spirituale, tanto nobilius cadit in intellectu nec intellectum corrumpit, immo ipsum plus illustrat, ut habetur principio tertii De anima^p; quare, cum virtus sensitiva non apprehendat nisi quod est in [[anima]] materia, quanto res magis materialis et sensibilis, tanto nobilius apprehenditur a sensu; sed quod maius est plus habet de materia, et per consequens magis <est> sensibile, quia unumquodque est sensibile per materiam; quare a primo, quanto aliquid maius est, tanto magis videtur. Et potest hoc confirmari, quia sicut se habet virtus intellectiva ad obiectum suum intelligibile, sic sensitiva ad sensibile.

2.2 Item, quod est visibile /P 36vB/ secundum plures partes plus videtur; sed quanto aliquid maius est, tanto plures partes habet et secundum plures est visibile; quare idem quod prius.

2.3 Item, sicut se habet magis ad minus, ita magis videri ad minus; ergo permutatim: sicut se habet minus ad magis videri, ita maius ad minus videri; sed haec est falsa 'quanto aliquid maius est, tanto magis videtur'; quare similiter prima.

2.4 Item, sensus est apprehensivus specierum in materia, scribitur secundo De anima;^q sed quanto aliquid maius est, tanto excellentiorem speciem habet in materia; quare magis videtur.

2.5 Item, visio est rei videntis actio et rei visae passio. Arguitur ergo sic: quanto aliquid maius est, tanto magis est passibile; ergo quanto maius est, tanto magis est visibile; non ergo minus. Antecedens patet, quia quod

n. Cf. Arist. De an. 2.7.419a17-18.

o. Revera in Libro de Causis, ed. Pattin XVI (XVII) § 138: "Omnis virtus unita plus est infinita quam virtus multiplicata", qui locus in Auctoritatibus Aristotelis, ed. Hamesse, 11.13, p. 232, ita laudatur: "Omnis virtus unita fortior est se ipsa dispersa."

p. Cf. Arist. De an. 3.4.429a29-b4

q. Arist. De an. 2.12.424a17-19.

maius est habet quantitatem magis expansam, et materia est per quam patiens patitur, ut est primo De generatione.^r

2.6 Item, quanto aliquid maius est, tanto maiorem habet superficiem et magis extensam; et quanto magis tale, magis visibile, quia plus habet de colore, proprium enim est superficiei primo loco colorari (quinto Topi-
corum^s); quare idem quod prius.

2.7 Item, sic est in aliis sensibus quod quaelibet talis oratio est falsa 'quanto aliquid maius est, tanto minus auditur, odoratur etc.'; quare similiter erit respectu sensus visus.

2.8 Item, si sint duo corpora, quorum alterum maius, alterum minus, et magis sit luminosum maius, constat quod magis videtur quam minus, quod est corpus opacum; quare prima falsa.

2.9 Item, quaedam sunt propria sensibilia, ut color, odor et huiusmodi, quaedam communia¹, ut numerus, magnitudo, motus, quies, figura; sed sensibile proprium non facit ut aliud sensibile proprium plus vel minus percipiatur a sensu suo, ut color non facit quod odor plus vel minus percipiatur; ergo nec sensibile commune erit causa magis vel minus videndi; quare prima falsa, quae hoc significat.

2.10 Item, omne quod per se videtur est lux vel color, maius autem et minus per accidens; sed quae per accidens comparantur, unum non est causa intensionis vel remissionis in altero; haec enim est vera per accidens 'album est dulce', haec autem falsa 'quanto albius, tanto dulcius'; quare similiter prima.

2.11 Item, videre est pati et videri est agere, ut habetur secundo De anima^t; quare visibile agit in visum; quare quanto maius est, tanto plus agit; sed eius actio est ut videatur sive ut mutet visum; quare prima falsa 'quanto aliquid maius est, tanto minus videtur', immo magis.

2.12 Item, cum dicitur 'quanto aliquid etc.', aut li 'aliquid' supponit pro visibili aut pro alio sensibili, ut dulci vel pro aliquo alio; si secundo modo, tunc eius intensio nihil facit ad magis vel minus videri, ut patet de se; si primo modo, tunc arguo: sic est quod intensio aliorum sensibilibum infert maiorem immutationem respectu sui sensus, ut quanto aliquid dulcius, tanto plus immutat gustum; quare ita est in visibili, et ita quanto aliquid maius est, tanto magis videtur, non minus.

---

1. communia] propria P.

---

r. Cf. Arist. GC 1.7.324b4sqq.

s. Arist. Top. 5.3.131b33-36

t. Cf. Arist. De an. 2.7.419a17-18.

2.13 Item, magis videri infert magis lucidum, et minus minus; sed quicquid antecedit ad antecedens antecedit ad consequens; quod ergo non antecedit ad hoc consequens quod est 'magis lucidum vel minus' non antecedit ad magis vel minus videri; cum ergo haec sit falsa 'quanto aliquid maius est, tanto est magis lucidum', haec erit falsa 'quanto aliquid etc.'

2.14 Item, scribitur secundo De anima^u quod sensus non decipitur circa proprium obiectum. Tunc arguo sic: sentiendo non est errare; sed in sentiendo secundum magis et minus est error; ergo non contingit sentire magis et minus; ergo nec videre; quare prima [[vera]] falsa.

Solutio.

Ad hanc orationem respondent quidam per distinctionem praehabitam. Dicunt enim quod si li 'videtur' dicat visionem actu, falsa est prima, et est sensus "quanto aliquid maius est, tanto minus visum illuminat"; si vero dicat visionem in habitu, sic dicunt quod vera est, et sensus est "quanto aliquid maius est, tanto minus est habile ad illuminandum visum."

Alii vero ponunt distinctionem in hoc¹ 'quanto aliquid maius est, tanto a remotiori videtur' eo quod li 'videtur' potest dicere visionem actu, et sic falsa, et est sensus "quanto aliquid etc., tanto a remotiori est visum actu"; modicum enim corpus, ut ignis vel carbunculus, videtur actu a remotiori quam maius corpus non ita splendidum, ut mons. Si dicat visionem in habitu, sic est vera, et est sensus "quanto aliquid etc., tanto est aptius ad videndum a remotiori; magnitudo enim rei videtur praestare adiutorium ad videndum a remotiori, et lumen, dummodo sit in debita distantia.

Sed contra hoc dicunt quidam quod distinctio non valet in se, licet [licet] valeat circa hoc verbum 'videre'. Illud enim caret distinctione modi finit[iv]i, personae et numeri, inde etiam est quod potest supponere et naturam habitus induere, sed li 'videtur' habet horum distinctionem, ideo semper dicit rem suam ut in actu.

Alii dicunt quod prima simpliciter est vera. Dicunt enim quod quanto aliquid maius est, tanto magis virtutem visivam excellit, et tanto minus videtur, quia excellentia sensibilis corrumpit sensum. Et ad improbationem dicunt quod non praedicatur oppositum de opposito, quia maius esse non opponitur ei quod est minus videri, sed potius est causa illius.

---

1. hoc] hac malim.

Sed isti non bene dicunt, quia excellentia magnitudinis non corrumpit sensum qui est visus, sed excellentia luminositatis vel radiositatis, et minus corpus magis luminosum est quandoque quam maius.

Ideo dicendum aliter quod prima falsa est simpliciter.^v Et ad probationem respondendum per fallaciam accidentis. Reducatur in syllogismum sic: 'omne visum a remotiori minus videtur, omne maius visum est a remotiori, ergo etc.' Variatur enim medium quod est 'visum a remotiori'. Comparatum¹ enim ad maiorem extremitatem excludit spatium sive distantiam quae est inter visum et videns, sensus enim est "omne visum a remotiori est visum magis quam visum a propinquiore." Sed comparatum² ad minorem extremitatem excludit quantitatem vel minoritatem rei in se; sensus enim est "omne maius est visum a remotiori quam minus", et haec diversificatio facit fallaciam accidentis.

Quidam vero dicunt quod ibi est fallacia ignorantiae elenchi, /P 37rA/ sed melius dicitur primo modo.

Ad 1 Ideo dicendum ad rationes in oppositum.

Ad 1.1 Ad primum quod illa ratio intelligenda de sensibilibus propriis, non communibus.

Ad 1.2 Ad secundum dicendum quod plus esse coloratum potest esse dupliciter. Vel extensive, et sic vera, sed ulterius non sequitur quod tale sit magis luminosum. Vel intensive, et sic falsa; tunc sequitur conclusio.

Ad 1.3 Ad tertium dicendum quod ratio procederet de virtutibus apprehensivis de intus, cuiusmodi sunt imaginatio et intellectus, quae apprehendunt species rerum in absentia sui obiecti; sensus vero particulares non apprehendunt rem nisi in materia et praesentia sui obiecti.

Ad 1.4 Ad quartum dicendum quod umbra solis, quantacumque fuerit, non impedit actum lucidi, quia etsi aliquantulum privet ipsum, tamen remanet sufficiens ad cognitionem sensibilis; actus enim lucidi lumen est, quia sole lucente sufficienter visibile illuminat non impediendo aliqua statura corporis.

Quidam tamen dicunt quod in illo argumento est fallacia accidentis, quia non sumitur sub.

---

1. comparatum] vel comparatur P

2. comparatum] vel comparatur P

---

v .Cf. Anon. Vat. lat. 7678: 28vB: Solutio. Dico quod prima est falsa simpliciter, et in probatione est fallacia accidentis sicut dicebatur, et bene. Vel alio modo potest assignari diversitas medii, quoniam in prima hoc medium quod est 'a longiori videtur' comparatur ad maiorem extremitatem respectu quantitatis sive magnitudinis, in secunda comparatur ad minorem respectu spatii sive distantiae, et per huiusmodi diversitatem causatur fallacia accidentis.

Ad 1.5 Ad aliud dicendum quod non est simile de intellectu, cum sit virtus immaterialis non alligata organo, et de sensu particulari; est enim virtus materialis alligata organo, et ideo corrumpitur ut coloris vel luminis visus, non autem ab excellentia materiae.

Ad 1.6 Ad aliud dicendum quod multitudo partium materialium non est causa eius quod est magis vel minus videri, sed intensio coloris vel luminositatis.

Ad 1.7 Ad septimum dicendum quod habere minus de spirituali a parte materiae vel magnitudinis corporeitatis non causa magis vel minus videri, sed habere plus vel minus de spirituali a parte coloris vel luminis.

Ad 1.8 Ad aliud potest dici quod maius uno modo dicit quantitatem, et sic est mobile; alio modo est in quarta specie qualitatis vel in tertia, et est motivum visus per se, licet sit obiectum commune, sicut figura, motus, et sic de aliis.

Ad 1.9 Ad aliud dicendum quod quaedam est virtus activa, et de hac tenet propositio. alia est virtus passiva, et talis est sensus; est enim sensus potentia passiva perfectibilis per intentiones sensibilium, ut habetur secundo De anima.

Ad 2 Rationes ad oppositum concedantur, licet plures illarum sint sophisticae.

<Problema 3>

Quaeritur tertio de prima consequentia.

1 Et videtur quod non teneat:

1.1 Quod non est causa quod aliquid videatur, non est causa quod magis vel minus videatur; sed magnitudo non est causa quod aliquid videatur, ut color vel lux; quare haec est falsa 'quanto aliquid maius est, tanto a remotiori videtur'.

1.2 Item, quod est causa magis disgregandi spiritus visibiles per quos virtus visiva destruitur, illud est causa quod res minus videatur; dicit enim Avicenna quod qui habent spiritus visibiles subtiles minus vident a remotis quam qui habent grossos, et reddit rationem quia 'totius' disgregantur, eodem modo qui habent oculos valde praeeminentes;¹ sed quanto aliquid maius est, tanto magis disgregat spiritus visibiles, quia magis est coloratum; quare etc.

1.3 Item, haec est falsa 'quanto aliquid minus est, tanto a remotiori videtur'; ergo et haec 'quanto aliquid etc.'. Antecedens patet, quia oportet esse debitam distantiam inter rem visam et videntem, ut est secundo De

1. praeeminentes] p(rae)hemi()tes vel p(rae)hemi()res P.

anima; sed quod est remotissimum non est in debita distantia; consequentia patet per locum a proportionem.

1.4 Item, omne quod immutat visum est passio vel passibilis qualitas, quantum non est hoc vel illud; ergo non immutat visum; quare nec magis vel minus videtur in quantum tale; quare prima falsa.

2 Contra:

2.1 Quanto aliquid maius est, tanto maiorem colorem vel qualitatem importat, qua quanta fuerit superficies, tantam albedinem esse dices (in Praedicamentis^w); sed quanto aliquid est magis coloratum vel luminosum, tanto a remotiori videtur; quare prima vera.

2.2 Item, quicquid sequitur ad consequens sequitur ad antecedens; sed ad maius sequitur magis videri aliis eisdem condicionibus observatis; sed ad magis videri sequitur a remotiori videri; quare prima vera. Probatio minoris: haec est per se 'quod videtur distat'; sed in talibus tenet 'si [[magis]] simpliciter ad simpliciter et magis ad magis etc.', quare quanto aliquid magis videtur, tanto plus distat, et per consequens a remotiori videtur; quare quanto aliquid maius est, tanto a remotiori videtur.

2.3 Item, quod magis immutat visum a remotiori videtur; sed loquendo in rebus eiusdem generis quanto aliquid maius est, tanto magis visum immutat; quare idem quod prius.

Solutio.

Dicimus quod haec consequentia bona est aliis condicionibus eisdem remanentibus et in rebus eiusdem generis loquendo. Per se tamen loquendo condicionalis est falsa.

Quidam tamen distinguunt illam, ut visum est superius, sed non est curandum.

Ad 1 Ad rationes in oppositum respondetur.¹

Ad 1.1 Ad primam dicendum quod licet maius non sit causa quod aliquid videatur per se loquendo est tamen per accidens, quia maiorem habet superficiem, et per consequens natum est magis suscipere de colore et ideo natum est videri a remotiori.

Ad 1.2 Ad secundum dicendum quod maior magnitudo magis colorata est extensive, sed non oportet quod magis colorata sit intensive; ideo nec plus habet visum disgregare.

---

1. respondetur vel respondendum P (compendium ambiguum).

Ad 1.3 Ad tertium dicendum quod non valet proportio, quia quod est remotissimum non importat debitam distantiam respectu videntis sicut remotius [[potest]] potest eam habere; ideo non tenet ratio.

Nota etiam quod haec est per accidens 'distant videtur'; ideo non oportet si simpliciter ad simpliciter etc.

Ad 1.5 Ad aliud dicendum quod etsi quantum per se et primo sensum non immutet, mediante tamen colore qui in ipso est potest.

<Problema 4>

Quaeritur quarto de secunda consequentia.

1 Et videtur quod non teneat.

1.1 Quia quanto aliquid propinquius est, tanto minus videtur, quia sensibile positum supra sensum non facit sensum; ergo quanto remotius est, tanto magis videtur. Et probatur consequentia per hoc quod si oppositum in opposito et propositum in proposito.

1.2 Item, haec est per se 'distant videtur'; quare quanto plus distans, tanto magis videtur.

1.3 Item, receptum recipitur in recipiente per modum et possibilitatem recipientis, ut habetur Libro de Causis, ibi "Pri<m>orum omnium";^x sed organum quod videt rem a remotiori fortius videt vel fortius est quam illud quod [non] videt a propinquiori; sed quod videtur ab organo fortiori fortius videtur; quare quanto aliquid a remotiori videtur, tanto /P 37:B/ magis videtur.

1.4 Item, quanto magis distans est obiectum ab organo videndi, tanto plus est de aere medio, et ita plus multiplicatur species rei visibilis in illo; sed quanto res magis facit speciem suam in medio, tanto plus videtur; quare quanto remotius est, tanto plus videtur; non ergo minus.

2 Contra:

2.1 Quanto remotius est obiectum, tanto organum plus debilitatur in videndo ipsum, et ita minus videtur.

2.2 Item, quanto aliquid a remotiori videtur, tanto per plures partes aeris diffunduntur et disperguntur radii visuales, et per consequens tanto res minus videtur, quia virtus unita fortior est se ipsa dispersa, ut est in Libro de Causis.^y

Solutio <***>

x. Liber de Causis, ed. Pattin, X (XII) § 103 "Primorum omnium quaedam sunt in quibusdam per modum quo licet ut sit unum eorum in alio". Cf. op. cit. IX (X) § 99 necnon Auctoritates Aristotelis, ed. Hamesse, 11.12, p. 232.

y. Liber de Causis, ed. Pattin XVI (XVII) § 138: "Omnis virtus unita plus est infinita quam virtus multiplicata", qui locus in Auctoritatibus Aristotelis, ed. Hamesse, 11.13, p. 232, ita laudatur: "Omnis virtus unita fortior est se ipsa dispersa."

3. *Ex Sophismatibus* Anonymi Tabarronei

M = clm 14522

QUANTO ALIQUID MAIUS EST TANTO MINUS VIDETUR

M 27rA

Probatio et improbatio satis [[patent]] patent.

Circa hoc sophisma quattuor quaeruntur:

Primum est de distinctione¹ quae ibi ponitur.

Secundum est de veritate et falsitate primae.

Tertium est de veritate probantium.

Quantum et ultimum est de solutione solvente hoc sophisma.

<Problema 1>

Circa primum sic proceditur.

Distinguitur enim prima eo quod li 'videtur' potest dicere visionem actu vel habitu. Si in actu, sic est falsa, et est sensus "quanto aliquid maius est tanto minus videtur, scilicet tanto minus illuminat visum". Si in habitu, sic est vera, et est sensus "quanto aliquid maius est tanto minus habile est ad videndum."²

Alii autem non ponunt distinctionem in prima sed in secunda probantium, et melius, dicentes quod prima est falsa, et prima probantium est duplex, sc. haec 'quanto aliquid maius est, tanto a remotiori videtur' eo quod li 'videtur' potest dicere visionem actu, et sic est falsa, et est sensus "quanto aliquid maius est, tanto a remotiori videtur actu", quod falsum est. Non enim eo quod maius est a remotiori videtur, nam modicum corpus [[hu]] luminosum, ut ignis vel aliquod aliud, videtur magis actu a remotiori quam magnum corpus non luminosum, sicut mons sive lignum. +Aut prima dicet² visionem in habitu et sic est vera sub hoc sensu "quanto aliquid maius est, tanto aptius est ad videndum a remotiori" cum magnitudine rei quae praestat aptitudinem ad videndum a remotiori et lignum cum magna distantia.+

1. Sed quod ista distinctio non valeat videtur.

---

1. distinctione] diffinitione M.

2. aut prima dicet] aut potest dicere malim.

---

z. Cf. Abstractiones Ricardi: "Aliter solet dici quod 'videri' aequivoce significat, videri actu et habitu, secundum quod dicit Aristoteles: "'videre' est aequivocum ad habere visum et uti visu." Et in prima propositione sumitur 'videri' pro eo quod videri habitu est, et in secunda cum dicitur "quanto a remotiori videtur tanto minus videtur" sumitur 'videri' pro eo quod est videri actu; et propter hoc non est medium unum per quod possunt extrema coniungi, quia solum est vox eadem et significatum diversum."

1.1 Quorum unum praecedit alterum in esse, unum non distinguitur contra alterum; sed actus praecedit habitum in esse; ergo actus non distinguitur contra habitum. Quare distinctio nulla. Maior patet, quoniam inter illa [[quorum]] quae se habent per ordinem non cadit distinctio; sed illa quorum unum praecedit /M 27rB/ alterum se habent per ordinem; quare etc. Minor patet, quoniam per operationes suas actus inducit dispositionem; fabricando enim fabri fimus (2 Ethicorum^{aa}). Item dispositiones inducunt habitum; ergo actus praecedit habitum.

1.2 Item, omnis motus dicit rem suam ut in actu, quia omnis motus est in actu et omnis actus in motu firmatur, ut dicit Auctor Sex Principiorum;^{bb} sed haec dictio 'videtur' dicit rem suam ut in motu, cum sit verbum; ergo hoc verbum 'videtur' dicit rem suam ut in actu.

1.3 Item, complexiones diversarum partium non possunt in eadem dictione significari; sed habitus est complexio nominis, actus vero complexio verbi; quare¹ actus et habitus non possunt per eandem dictionem significari. Quare distinctio nulla.

1.4 Item, cuicumque inest actus, eidem inest potentia ad illum actum, quia cuicumque non inest potentia non inest actus; quare cuicumque inest videre actu, eidem inest videre habitu, quia habitus est potentia; quare si li 'videtur' dicat visionem actu, et habitu; quare ad unum membrum distinctionis sequitur alterum. Quare distinctio nulla.

1.5 Item, diversimode importatur scientia per hoc verbum 'scio' et per hoc nomen 'scientia', quia per hoc verbum 'scio' importatur per modum actus, per hoc nomen 'scientia' importatur per modum habitus. Similiter importatur visio per hoc verbum 'videtur' et per hoc <nomen>² 'visio, visionis'. Cum ergo 'videtur' sit verbum, significabit per modum actus et non per modum habitus. Quare distinctio nulla.

2. Ad oppositum.

2.1 Aristoteles in V Topicorum^{cc} dicit quod illi peccant qui <in> assignationem proprii ponunt aliquid multipliciter dictum, et ponit exemplum de eo quod est 'videre', quod potest dicere visionem actu vel habitu; sed quod importat visionem actu vel habitu est distinguibile; quare distinctio bona.

---

1. quare] quia M

2. nomen] spat. vac. 6 fere litt. reliquit M.

---

aa. Arist. EN 2.1.1103a33-34

bb. Sex Principia I.20, AL 1.6-7: 39.11-12. Cf. Auctoritates Aristotelis, ed. Hamesse, 33.9, p. 306.

cc. Arist. Top. 5.2.129b30-35; cf. Anon. Liberani "Quanto aliquid ..." problema 1 § 2.1.

2.2 Item, opposita habent fieri circa idem; sed actus et habitus sunt opposita; ergo habent fieri circa idem; quare distinctio bona.

2.3 Item, 'videtur' importat visionem actu vel habitu, ut patet per Aristotelem; <ergo> est distinguibile.

2.4 Item, quicquid ratione modi significandi importat actum [[vel]] \et/ passionem et ratione rei importat habitum, illud est distinguibile eo quod potest dicere actum vel habitum; sed haec dictio 'videtur' est huiusmodi, cum ratione rei possit transire in nomen; ergo haec dictio 'videtur' potest distingui eo quod potest¹ dicere visionem secundum actum vel secundum habitum.

Solutio.

Ad primum istorum dicendum est quod praeassignata distinctio non solvit hoc sophisma. Et ratio huius est quoniam hoc verbum 'videtur' dicit actum sive modum² actus prout est in motu sub tempore praesenti, et ideo pro visione secundum actum sumitur, nec pro habitu teneri potest. Quia tamen 'videtur' hoc habet in se, ut patet per auctoritates auctorum, ideo concedimus rationes quae ostendunt ipsam esse bonam.

Ad 1.1 Ad primam in oppositum dicendum quod licet actus praecedat habitum via nobilitatis et via generationis, possunt tamen simul esse ad invicem in eodem secundum naturam diversam repertam in utroque, ut per se manifestum est.

Ad 1.2 Ad secundum dicendum quod licet hoc verbum 'videtur' dicat rem suam ut est in motu ratione modi verbalis, tamen³ res per ipsum significata potest se habere per modum habitus; quare distinctio bona.

Ad 1.3 Ad tertium dicendum. Solutio eadem est, quod licet hoc verbum 'videtur' prout dicit actum instrumenti videndi dicat actum simpliciter, <quia> tamen ratione rei significatae per ipsum importatur visio dicitur dicere habitum.

Ad 1.4 Ad quartum dicendum quod licet cuicumque inest actus videndi eidem inest potentia sive habitus /*M 27vA*/ ad videndum, non tamen est econverso, cum alicui insit habitus sive potentia cui non inest actus. Praeterea diversimode insunt actus et potentia sive habitus; ideo potest cadere distinctio inter illa.

Ad 1.5 Ad ultimum dicendum quod actus et habitus dupliciter possunt considerari, aut prout sunt differentiae modorum significandi, et sic verum est quod nomen significat rem suam per modum habitus, verbum vero per modum [[h]] actus; vel prout sunt differentiae rei significatae, et

---

1. potest] possunt *M*

2. modum] motum *M*

3. tamen] potius cum *M*

sic verbum potest significare actum vel habitum, et res verbi potest significari esse actus et habitus, et sic non distinguitur nomen contra verbum quantum ad rem significatam sed quantum ad modum significandi, et sic potest verbum significare actum et habitum.

<Problema 2>

Circa secundum sic proceditur:

1 Et videtur quod prima sit vera simpliciter.

1.1 Omnis excellentia sensibilibum corrumpit sensum (in 2 De anima^{dd}); sed magnitudo cum intensione sensibilibum importat excellentiam sensibilibum¹, quia magnitudo est <commune sensibile omnium> sensuum, ut dicit in 3 De anima^{ee}; ergo magnitudo cum excellentia corrumpit sensum; sed omne quod corrumpit sensum minus videtur; ergo quanto aliquid maius est, tanto minus videtur. Minor patet, quia per hoc quod ponit 'maius' importat magnitudinem cum excellentia.

1.2 Item, omne sensibile proportionatum cum sensu sentitur, ut vult Aristoteles in secundo De anima capitulo de sensu per totum^{ff}; sed quanto aliquid maius est, tanto minus proportionatur sensui; ergo quanto aliquid maius est tanto minus videtur. Minor patet, quia si magnum est coloratum et magis magnum magis est coloratum; sed quod magis est coloratum excellit sensum, sc. visum, et non proportionatur illi; quare quanto aliquid maius est, tanto minus proportionatur illi sensui qui est visus.

1.3 Item, res non cadit in anima secundum sui substantiam, sed secundum sui speciem, anima enim est locus specierum, ut scribitur in 3 De anima.^{gg} Ex hoc sic arguo: quanto aliquid minus² habet de specie, tanto minus cadit in apprehensione virtutum animae; sed quanto aliquid maius est, tanto minus <habet de specie> [cadit in apprehensione virtutum animae]; quare etc. Minor patet, quia quanto aliquid maius est, tanto habet magis de materia; sed quanto aliquid habet magis de materia, tanto minus habet de specie.

1.4 Item, vult Aristoteles in libro De anima, quanto intelligibile excellentius est, tanto minus intelligitur, et quando sensibile excellentius, tanto

---

1. sensibilibum] sensuum M.

2. minus] maius M.

---

dd. Arist. De an. 2.12.424a29-30. Cf. Anon. Liberani "Quanto ..." problema 2, § 1.1.

ee. Cf. Arist. De an. 2.6.418a18.

ff. Arist. De an. 2.12.

gg. Arist. De an. 3.4.429a27-28

minus sentitur; sed quanto aliquid magis sentitur, tanto excellentius est sensibile; ergo quanto aliquid maius est, tanto minus videtur sive sentitur.

1.5 Item, quanto aliquid maius est, tanto maiorem proicit umbram; sed quanto maiorem proicit umbram, tanto minus videtur; ergo quanto aliquid maius est, tanto minus videtur.

1.6 Item, scribitur in Geometria quod lineae extrinsecae magnitudinis basis magis concurrunt; et ibidem scribitur quod lineae magis concurrentes maiorem faciunt angulum. Ex hoc arguo, ut probatum est in Perspectiva^{hh}: Omne quod videtur sub angulo videtur, sed quanto aliquid maius est <*** ergo quanto aliquid maius est>, tanto minus videtur.

1.7 Item, duplex est virtus apprehensiva. Quaedam apprehensiva de intus, quaedam apprehensiva deforis. Apprehensiva de intus ut intellectus, imaginatio; deforis ut sensus. Sicut ergo se habet virtus apprehensiva interior ad suum obiectum, ita se habet virtus apprehensiva deforis ad suum obiectum; sed quanto /M 27vB/ intellectus [ad] obiectum maius est, tanto minus intelligitur; ergo quanto obiectum sensus maius est, tanto minus sentitur. Quod autem obiectum intellectus maius minus intelligitur patet, quia propter sui excellentiam, sicut se habet oculus vespertilionis ad lumen solis [[is]], ita se habet oculus noster sive intellectus ad manifesta naturae, id est ad primam causam (secundo Metaphysicae novaeⁱⁱ), et ita propter sui excellentiam minime¹ ab intellectu apprehenditur sicut nec lux [[ab]] ab oculo noctuae.

1.8 Item, omne quod secundum sui quamlibet materiae partem <magis videtur> magis videtur quam quod secundum pauciores videtur; sed aliquod parvum magis videtur secundum quamlibet sui partem quam aliquod magnum; ergo quanto aliquid minus est, tanto magis videtur; quare per oppositum: quanto aliquid maius est, tanto minus videtur.

1.9 Item, quanto aliquid maius² est, tanto minus habet de grosso et minus de simplici et simplicitate; sed quanto aliquid minus habet de simplici et simplicitate, tanto minus videtur; ergo quanto aliquid maius est, tanto minus videtur.

2 Ad oppositum.

2.1 Virtutum apprehensivarum quaedam apprehendunt de intus, ut intellectus et imaginatio et phantasia, quaedam deforis, ut 5 sensus parti-

---

1. minime] miè M.

2. maius] magis M.

---

hh. Cf. Anon. Paris., "Quanto aliquid ...", problema 1, § 1.5.

ii. Arist. Metaph. 2 (alpha elatton).1.993b9-11

culares. Ex hoc arguo: sicut se habet virtus apprehensiva de intus ad rem magis specialem, ita se habet virtus apprehensiva deforis ad rem magis sensibilem; sed quanto aliquid magis speciale est, tanto nobilius cadit in intellectu, ut vult Aristoteles in 3 De anima; ergo quanto aliquid magis materiale est, tanto magis cadit in sensu; ergo quanto aliquid maius est, tanto magis videtur et melius.

2.2 Item, omne quod est visibile secundum plures partes magis est visibile quam quod est visibile secundum pauciores; sed quanto aliquid maius est, tanto secundum plures partes videtur; ergo quanto aliquid maius est, tanto magis videtur. Quare prima est falsa.

2.3 Item, sicut se habet maius ad minus, ita se habet magis videre ad minus videre, <***> ita minus videri ad maius videri; ergo permutata proportionem, sicut se habet minus videri ad maius videri, ita se habet maius videri ad minus videri. Sed haec est falsa 'quanto aliquid minus est, tanto magis/ [[minus]] videtur'; ergo haec est falsa 'quanto aliquid maius est, tanto minus videtur.'

2.4 Item, sensus est apprehensivus specierum in materia, ut scribitur in secundo De anima;^{jj} sed quanto aliquid maius est, tanto excellentiorem habet speciem in materia; ergo quanto aliquid maius est, tanto magis videtur. Quare prima falsa.

2.5 ***¹ ad visibile est actio videntis et rei visae passio; sed quanto aliquid maius est, tanto magis est visibile sive passibile. Minor patet, quia quanto aliquid maius est, tanto plus habet de materia, et quanto aliquid magis habet de materia tanto magis est visibile sive passibile.

2.6 Item, quanto aliquid maius est, tanto [[magis]] maiorem habet superficiem; sed quanto maiorem habet superficiem, tanto plus habet specierum excellentiam; sed quanto plus habet specierum excellentiam, tanto magis videtur. Ergo prima falsa.

2.7 Item, sicut se habet in aliis sensibus particularibus, ita se habet in sensu visu; sed haec est falsa 'quanto aliquid maius est, tanto minus auditur et odoratur, et sic de aliis'; quare haec est falsa 'quanto aliquid etc.'

2.8 Item, sint duo corpora, quorum unum, scilicet maius, sit maius ..... altero, et minus sit magis lucidum quam maius, potest vere dici quod minus corpus magis videtur magis lucidum quam maius corpus minus lucidum; quare manifestum(?) est quod prima est falsa.

---

1. ***] spatium vacuum 6-7 vocum capax reliquit M.

---

jj. Arist. De an. 2.12.424a17-19.

Solutio.

Ad istud sophisma diversi diversimode respondent.

Quidam solvunt per distinctionem prius datam.

Sed ista solutio /M 22aA/ nullam habet veritatem. Cuius ratio visa fuit. Et ideo dico quod non solvit praedictum sophisma.

Et si obicitur quod immo, quia 'videre' dicitur multipliciter, sc. secundum actum et secundum habitum, ergo 'videtur' dicitur multipliciter, dicendum quod non est simile, quia in hoc quod est 'videre' definitio modi circumscribitur finiti et personae et numeri, et ex hoc accidit quod potest per se supponere et induere naturam habitus et etiam de natura sua habet actum, et ideo de natura sua potest teneri sic vel sic. Sed 'videtur' per eorum distinctionem, quae prohibet ne naturam habitus possit induere, ideo semper [[in]]dicit actum prout est in motu sub tempore.

Solet autem propositum sophisma solvi dicendo quod prima est vera. Et eorum ratio quam inducunt talis est: quoniam quanto aliquid maius est, tanto plus excellit virtutem visivam, et quanto plus excellit virtutem visivam, tanto minus videtur. Ideo dicunt primam veram, et non praedicatur oppositum de opposito, quoniam maius esse non opponitur ei quod est minus videri, sed potius est causa videri.

Quod autem isti non solvant patet, quia magnitudo rei per se visui non obicitur, cum sit obiectum sensus communis, ut dicit Aristoteles in secundo De anima^{kk}; ideo excellentia magnitudinis non corrumpit sensum visum, sed excellentia coloris.

Propter hoc dicendum est aliter et melius quod prima est falsa, et probatio peccat per fallaciam accidentis, quod patet in hoc paralogismo 'quanto aliquid a remotiori videtur, tanto minus videtur; sed quanto aliquid maius est, tanto a remotiori videtur; ergo omne maius minus videtur'. Hoc enim quod dico 'a remotiori videtur' est accidens; aliud autem, quod est 'maius esse' est res subiecta, et illud^l quod est 'minus videri' est ut attributum assignatum inesse utrique. Unde quod accidit maiori propositioni, idem assignatur inesse rei subiectae in conclusione.^{ll}

Similiter est diversificatio medii, nam le 'maius a remotiori videtur' comparatur ad extrema ratione diversorum, quod facit accidens. In quan-

---

1. illud] illa M, ut videtur.

kk. Arist. De an. 3.1.425a16*

ll. Cf. Abstractiones Ricardi: "Solvat aliquis dicendo quod fallit processus a primo ad ultimum incidente fallacia accidentis; et assignatur idem inesse subiecto et accidenti quod alteri istorum non inest, scilicet 'minus videri' alicui ut est sub hiis diversis dispositionibus quod dico 'maius' 'videtur a remotiori', quorum unum est subiectum in proposito, scilicet 'maius' et aliud accidens, scilicet 'videri a remotiori'."

tum enim comparatur ad maiorem extremitatem, scilicet ad hoc quod est 'maius videtur' excludit spatium inter visum et videns; sensus enim est "omne¹ visum a remotiori spatio minus videtur quam visum a propinqui-ori". Prout autem comparatur ad aliam extremitatem, <scilicet minorem,> excludit quantitatem rei [sive minorem], tunc enim est sensus "omne maius a remotiori quam minus", et ideo est ibi fallacia accidentis.

Quidam tamen dicunt quod haec diversificatio medii facit ignorantiam elenchi, quoniam concluditur apparens contradictio, quod est proprium ignorantiae elenchi, ut hic 'hoc vinum² est bonum sano, non est bonum aegro, ergo est bonum et non bonum'; 'bonum' enim diversimode comparatur in praemissis et conclusione. In praemissis concluditur apparens contradictio. Dicendum ergo quod prima est falsa simpliciter. Melius tamen est quod ad probationem respondeatur per fallaciam accidentis quam per aliam, sicut credo.

Ad 1.1 Ad primum in contrarium dicendum quod excellentia sensibilibium corrumpit sensum, sed magnitudo per se non est sensibilis secundum sensum, immo per accidens; ideo excellentia magnitudinis non corrumpit visum, ideo non est ei contrarium.

Ad 1.2 Ad secundum patet solutio, quoniam excellentia sensibilibium non corrumpit virtutem visivam, cum magnitudo non sit proprium sensibile sensus visus nisi per accidens; argumentum autem procedit a tali excellentia magnitudinis corrumpi per se, quod non est verum.

Ad 1.3 Ad tertium dicendum quod quanto aliquid plus habet de specie, tanto magis cadit in apprehensione virtutis apprehensivae de intus, quae est intellectus sive imaginatio sive phantasia; sed visus non est virtus apprehensiva de intus sed de foris, et ideo de */M 28rB/* virtute sensitiva visiva non tenet argumentum eo quod obiectum eius non est species sed color.

Ad 1.4 Ad quartum dicendum quod quanto aliquid maius est, tanto excellentius est sensibile quantum ad illam virtutem cuius est obiectum; sed magnitudo non est proprium obiectum sensus visus, et ideo excellentia eius non facit rem minus videri.

Ad 1.5 Ad aliud argumentum dicendum quod in illo argumento est fallacia accidentis, nam sub³ hoc quod dico 'maiolem umbram' non sumitur hoc quod est minus videri, cuius obiectum est color; et ideo non sumitur sub medio; quare fit fallacia accidentis.

---

1. omne] esse *M.*

2. vinum] minus *M.*

3. sub] similiter *M.*

Ad 1.6 Ad sextum dicendum est quod lineae excelsae altitudinis basis non sunt causa anguli sub quo videtur res, sed lineae excelsae a virtute visiva, nam duae lineae quae procedunt ab oculis quae faciunt angulum per sui concursum faciunt maiorem rem videri. Et sic patet aequivocatio facta in angulo, unde in argumento facto est aequivocatio.

Ad 1.7 Ad septimum dicendum quod non est simile de virtute apprehensiva de intus ad suum obiectum et de virtute apprehensiva deforis ad suum obiectum, immo modo contrario. Nam dicit Aristoteles in libro De anima quod quanto excellentiora [[est]] sunt obiecta ipsius intellectus, tanto magis apprehenduntur ab intellectu; cuius causa est quod intellectus est virtus in anima non alligata alicui organo; ideo est potens magis quam sensus. Item sensus est virtus alligata alicui organo, organum autem potest corrumpi ab excellenti obiecto, ut ratione excellentis coloris, non ratione materiae, quoniam extra obiectum ratione materiae non corrumpit sensum, et ideo impedita operatione visus non tamen impeditur operatio intellectus.

Ad 1.8 Ad octavum dicendum quod multiplicatio partium materialium non est causa eius quod est maius videri, sed magnitudo partium coloris quantum ad intensionem, quae est causa maius videri et minus; sed ratio procedit secundum multitudinem partium materialium; ideo peccat secundum aequivocationem de 'maius'.

Ad 1.9 Ad nonum [[dicendum]] et ultimum dicendum quod minus habere de simplici est dupliciter. Aut ratione coloris, et sic minus videtur. Aut ratione magnitudinis in materia; secundum quod minus habet de simplici ratione magnitudinis materiae, propter hoc non oportet quod minus videtur.

Ad 2 Rationes ad oppositum concedendae sunt.

<Problema 3.1>

Circa tertium sic proceditur [[quod]].

1 Et videtur quod illa consequentia non sit bona 'quanto aliquid maius est, tanto a remotiori videtur'.

1.1 Quod non est causa visionis non est causa eius quod est a remotiori videri sive visionis a remotiori; sed hoc quod est maius non est causa visionis; ideo non est causa eius quod est a remotiori videri; quare haec consequentia est falsa 'quanto aliquid maius est, tanto a remotiori videtur'. Minor patet, quia color est obiectum visus et non magnitudo rei.

1.2 Item, quicquid est causa disgregationis visualium spirituum virtute<m> visiva<m> deferentium¹, id facit rem minus a remotiori videri; sed quanto aliquid maius est, tanto minus disgregat spiritus virtute<m> visiva<m> deferentes; ergo quanto aliquid maius est, tanto minus a remotiori videtur. Maior patet per Avicennam dicentem quod illi qui habent visuales spiritus subtiles minus rem vident a remotiori quia illi spiritus minus disgregantur quam grossi. Minor patet quia coloratum disgregat, ergo magis coloratum magis disgregat visum.

1.3 Item, sicut se habet maximum ad hoc quod est a remotissimo videri sic[ut] se habet magis ad hoc quod est a remotiori videri; sed 'quanto aliquid maximum est, tanto a remotissimo videtur' haec est falsa; ergo et haec 'quanto aliquid maius est, tanto a remotiori videtur'. Minor patet, quia oportet debitam /M 28vA/ esse distantiam inter visibile et organum videndi; sed quod est a remotiori non est in debita distantia ad videndum; ergo quod est a remotiori non potest videri.

1.4 Item, nullum quantum est immutat<iv>um visus, quia quod immutat sensus particulares est passio vel passibilis qualitas, ut vult Aristoteles in Praedicamentis;^{mm} sed hoc quod est maius dicit quantitatem; ergo non immutat visum; sed quod non immutat visum non videtur; ergo haec est falsa 'quanto aliquid maius est, tanto a remotiori videtur'.

2 Sed contra:

2.1 Quanto aliquid maius est, tanto maiorem importat qualitatem, nam qualitas adaequatur quantitati eius in quo est, sicut forma materiae; sed quanto maiorem importat qualitatem, tanto a remotiori videtur, et ita haec est vera.

2.2 Item, quanto aliquid maius est, tanto plus extendit sui speciem in aere deferente; sed quanto plus extendit sui speciem in aere deferente, tanto a remotiori videtur; ergo quanto aliquid maius est, tanto a remotiori videtur.

Solutio.

Dico quod consequentia bona est dummodo non sit nimia distantia et eisdem condicionibus observatis.

Ad 2 Et concedo rationes hoc probantes.

Ad 1.1 Ad primum in contrarium [[dicendum]] dicimus quod licet maius esse non sit causa huius quod est "a remotiori videri" per se, tamen

---

1. deferentium] differentium M.

potest esse causa illius per accidens. Nam quanto aliquid maius est, tanto maiorem habet superficiem coloratam, cum impossibile sit corpus aliquod non habere superficiem coloratam; sed quod habet superficiem maiorem coloratam a remotiori videtur; ideo hoc quod est maius esse est causa per accidens huius quod est a remotiori videri.

Ad 1.2 Ad secundum dicendum quod magnitudo non disgregat visum in quantum magnitudo sed in quantum coloratum; licet non sequatur quod maior magnitudo sit colorata quantum ad intensionem coloris; et ideo magnitudo maior non magis disgregat visum; et sic intelligendum est.

Ad 1.3 Ad tertium dico quod illa proportio non valet; quia hoc quod est 'a remotiori' potest designare debitam distantiam inter visum et videntem, hoc autem quod est 'a remotissimo' nullo modo potest designare debitam distantiam; et ita proportio non tenet.

Ad 1.4 Ad quartum dicimus quod licet quantum non videatur per se, tamen per accidens potest videri, quia mediante colore +et propor(tiona)le+ immutatur visus.

<Problema 3.2>

Postea quaeritur de ista consequentia 'quanto a remotiori videtur, tanto minus videtur'.

1 Et videtur quod sit falsa.

1.1 Quoniam si oppositum in opposito et propositum in proposito; sed haec est vera 'quanto aliquid propinquius est, tanto minus videtur', quia visibile positum supra sensum non videturⁿⁿ, ergo et haec 'quanto aliquid a remotiori est, tanto magis videtur'; quare haec est falsa 'quanto aliquid a remotiori videtur, tanto minus videtur'.

1.2 Item, dicit Aristoteles in Topicis: si simpliciter ad simpliciter sequitur, et magis ad magis, et maxime ad maxime; sed haec est vera simpliciter 'distans videtur', ergo haec 'magis distans magis videtur'; quare haec erit falsa 'quanto aliquid a remotiori videtur, tanto minus videtur'.

1.3 Item, omne quod recipitur in aliquo recipitur per modum recipientis et non per modum rei receptae, ut vult Commentator supra Librum de Causis;^{oo} sed species rei in se recipitur in organo videndi; sed organum quod a remotiori in se speciem rei recipit¹ fortius est illo quod a remoti-

---

1. rei recipit] recipit rei **M** a.c.

nn. Cf. Arist. De an. 2

oo. Liber de Causis, ed. Pattin, IX (X) 99 "Et similiter aliqua ex rebus non recipit quod est supra eam nisi per modum secundum quem potest recipere ipsum, non per modum secum quem est res recepta." Cf. Auctoritates Aristotelis, ed. Harnesse, 11.12 p. 232.

ori speciem rei in se recipit; sed quod a remotiori organo videtur magis videtur; quare etc.

1.4 Item, ad intensionem subiecti sequitur intensio in organo/M 28vB/no; sed inter obiectum a remotiori distans ab organo videndi plus est de aere, qui est medium immutans virtutem visivam, <ergo> plus se facit in medio videri rem; sed quanto plus se facit in medio videri, tanto magis videtur; ergo quanto aliquid a remotiori videtur, tanto magis videtur.

2 Ad oppositum:

2.1 Quod videtur ab organo plus debilitato minus videtur; sed quanto aliquid a remotiori videtur, [[tanto minus videtur]] plus debilitat organum videndi; ergo quanto a remotiori videtur, tanto minus videtur.

2.2 Item, quanto aliquid a remotiori videtur, tanto <per> plures partes aeris virtus visiva defertur;¹ sed quanto per plures partes aeris defertur, tanto plus debilitatur virtus visiva et visibile minus videtur.

Solutio.

Dicimus quod licet ista consequentia valeat in se, tamen non valet per relationem ad antecedens.

Et ideo solvamus rationes utriusque partis.

Ad 1.1 Ad primum dicendum quod ista propositio 'si oppositum in opposito et propositum in proposito' intelligitur de oppositione formarum et non de oppositione terminorum localium, tu tamen concludis ac si intelligeretur de oppositione terminorum localium, et ideo procedit in aequivoco.

Ad 1.2 Ad secundum dicendum quod minor est falsa. haec enim non est simpliciter vera 'distans videtur', sed ista 'distans debite videtur'; color enim in qualibet distantia non movet visum, sed distantia debita; ideo haec est falsa 'distans per se videtur'. Tamen quod a fortiori organo videtur a remotiori videtur, non magis videtur; nam cum nimia distantia est inter organum et rem visam, causat debilitatem in materia.

<Ad 1.3 ***>

Ad 1.4 Ad quartum dicendum quod magnitudo in medio videndi non est causa quare id magis videatur, sed maior illuminatio medii potius est causa.

Ad 2 Ad rationes in oppositum factas \dicendum/ quod verum concludunt de propositione illa in se, tamen per relationem ad antecedens haec non est vera per se 'quanto aliquid a remotiori videtur, tanto minus videtur', tamen in comparatione ad hoc quod est 'maius esse' non est vera, haec enim est falsa 'quanto aliquid maius est, tanto a remotiori videtur'.

---

1. defertur] debilitatur M

<Problema 4>

Circa quartum sic proceditur.

1 Et assignatur fallacia accidentis in probatione sophismatis.

1.1 Sed quod diversificatio medii fallaciam accidentis non faciat probatio:

1.1.1 Quicquid est necessarium ad bonitatem syllogismi inferentis et probantis non inducit nec causat accidentis, sed diversificatio medii ad maiorem extremitatem et minorem est necessaria ad bonitatem syllogismi inferentis et probantis; ergo diversificatio medii non inducit fallaciam accidentis. Minor patet, quia tam¹ in syllogismo inferente et probante medium est aliud a minori et maiori extremitate.

1.1.2 Item, cuius oppositum inducit fallaciam in syllogismo, ipsum non inducit fallaciam aliquam, quia oppositarum causarum et diversarum oppositi sunt effectus et diversi; sed identitas medii ad maiorem extremitatem et minorem inducit petitionem principii, ut patet in Elenchis; ergo diversitas medii non inducet aliquam fallaciam.

1.1.3 Item, quicquid ponit <in> numerum cum aliquibus diversum est ab eis; sed medium ponit in numerum cum maiori et minori extremitate in quolibet syllogismo; ergo differt ab eis; quare diversitas medii non inducit fallaciam accidentis.

2 Si autem dicatur quod diversitas medii essentialis facit fallaciam accidentis, diversitas accidentalis non, ut communiter dicitur,

2.1 contra hoc sic arguitur:

2.1.1 quaecumque impossibile est esse eadem, illa sunt diversa de necessitate per essentiam; sed medium cum maiori /M 37rA/ extremitate et minori est impossibile esse idem proprie in aliquo syllogismo; ergo medium in quolibet syllogismo differt per essentiam ab extremis; quare bonitatem causat diversitas medii. non fallaciam.

2.1.2 Item, quod exigitur ad demonstrationem potissimam, id non causat fallaciam accidentis; sed diversitas medii exigitur ad demonstrationem potissimam, scilicet ab extremis et essentialis; ergo diversitas medii essentialis non facit fallaciam accidentis. Minor patet, quia definitio dicens quid subiecti et propter quid passionis est medium in demonstratione potissima; sed definitio dicens quid differt a potissima per essentiam, definitio propter <quid> differt a subiecto per essentiam, ergo medium in demonstratione potissima differt ab extremis per essentiam. Et hoc patet in demonstratione Posteriorum 'omne corpus luminosum natum [[in]] illumi-

---

1. tam] vel causa M.

nari ab aliquo a terrae obiectu deficit; sed luna est corpus luminosum natum illuminari ab aliquo; ergo a terrae obiectu deficit'.

2.1.3 Item, quicquid differt ab aliquo specifica differentia diversum est ab eodem per essentiam; sed medium in syllogismo probante facto per locum a toto in quantitate differt a maiori et minori¹ extremitate differentia specifica; ergo medium in syllogismo dialectico diversificatur, in quo tamen non est fallacia accidentis. Minor patet in hoc syllogismo 'omnis homo est animal, Socrates est homo, ergo Socrates est animal'. Homo enim abundat specifica differentia ab animali, ut dicit Porphyrius; individua non habent specificas differentias, ut dicit Boethius in libro *Divisionum*;^{pp} ergo medium quod est homo differt per essentiam ab hoc quod est Socrates et animal.

3 Ad oppositum.

3.1 In hoc paralogismo 'homo est species, Socrates est homo, ergo Socrates est species' est fallacia accidentis; sed hoc non potest esse sine variatione medii; ergo variatio medii facit fallaciam accidentis.

3.2 Item, dicit Aristoteles in *Elenchis*^{qq} quod quando quidlibet assignatum fuerit rei subiectae in praemissis et accidenti in conclusione vel e converso fit fallacia accidentis; sed talis assignatio causat fallaciam cum diversificatione medii; ergo fallacia accidentis fit ex diversificatione medii.

Iuxta hoc quaeritur quae diversificatio medii faciat fallaciam accidentis.

Solutio.

Dico quod in praedicto problemate sophismatis est fallacia accidentis. Sed notandum ad intellectum fallaciae accidentis quod duplex accidens exigitur ad hoc quod fiat fallacia accidentis, unum quod sit assignatum, alterum cuius sit assignatum.

Item nota quod nullum istorum accidentium dicitur accidens eo quod accadat sed eo quod extraneum est et diversum ab eo cui accidit respectu alterius, ut iam patebit.

Notandum igitur pro regula quod quando medium diversificatur inter maiorem extremitatem et minorem fit fallacia accidentis. Sed duplex est diversificatio medii, scilicet substantialis et accidentalis. Accidentaliter autem diversificatio non facit fallaciam accidentis, quod patet in hoc syllo-

---

1. maiori et minori] minori et maiori **M a.c.**

gismo 'omne animal currit, omnis homo est animal, ergo omnis homo currit' - hic diversificatur medium accidentaliter, non tamen est fallacia accidentis. Item diversificatio essentialis duplex. Quaedam enim est naturae variatio medii essentialis non introducens oppositionem¹ in extremis, ut patet in demonstratione facta superius; comparatur enim ad maiorem extremitatem medium ratione definitionis dicentis quid est, et sic medium comparatur ad sua extrema sumptum secundum diversas naturas per essentialiam differentes, quia tamen illa comparatio non introducit repugnantiam vel oppositionem inter /M 37B/ extrema, non facit fallaciam accidentis. Alia est variatio medii essentialis introducens oppositionem² inter extrema, ut patet in isto syllogismo 'homo est species, Socrates est homo, ergo Socrates est species'. Ibi enim li 'homo', quod est medium, comparatur ad maiorem extremitatem ratione formae, ad minorem autem ratione materiae, sed forma et materia essentialiter differunt; et medium ad minorem extremitatem repugnat minori extremitati, homo enim in quantum Socrates non est species, et talis variatio medii introducit oppositionem inter extrema et facit fallaciam accidentis.

Ad hoc intelligendum quod diversificatio medii facit fallaciam accidentis, comparandum est medium ad extremitates. Nam si medium comparatum ad unam extremitatem repugnat alteri et e converso, ibi variatur medium et fit fallacia accidentis, ut iam manifestum est. Hic non appellatur accidens quod ex opposito dividitur³ contra substantiam, sed appellatur hic accidens⁴ medium diversimode comparatum ad extrema. Et ideo male quaerunt illi qui quaerunt quare non habemus fallaciam substantiae sicut accidentis. Quaerunt enim ac si acciperetur hic accidens secundum quod dividitur accidens ex opposito contra substantiam, et non est verum.

Praeterea quandocumque medi[[um]]\o/ comparato ad minorem extremitatem ***⁵ eidem cum ipsa oppositum minoris extremitatis potest inesse eidem, fit fallacia accidentis. Similiter est in aliis, ubicumque est fallacia accidentis, verbi gratia 'homo currit, Socrates est homo, ergo Socrates currit'; in hoc paralogismo potest inesse medio oppositum maioris extremitatis, sc. "non currit", ita bene sicut "currit"; ideo causatur ibi accidens. Sed si diceretur 'omnis homo currit, Socrates est homo, ergo Socrates currit', patet quod nullo modo oppositum maioris extremitatis potest inesse medio in propositione; ideo non fit ibi fallacia accidentis.

---

1. oppositionem] vel oppositum M.

2. oppositionem] vel oppositum M.

3. dividitur] di(cit)ur M

4. hic accidens] accidens hic M a.c.

5. ***] spat. vac. 2-4 vocum P.

Ad cognoscendum quid attributum sive quid assignatum, quid accidens, quid res subiecta [subiciatur], sciendum quod attributum est maior extremitas semper. Sed ad videndum alia duo respiciendum est ad maiorem propositionem, in qua semper reperiuntur; unde hoc videndum est si ibi praedicatur [[inferius]] superius de inferiori ut hic 'homo est species, Socrates est homo etc.' id superius est accidens prout hic sumitur, inferius est res subiecta, unde li homo est accidens, li Socrates est res subiecta.

Sed tunc obicitur quod li homo non accidit Socrati, nam est ei substantiale; tamen in comparatione ad maiorem extremitatem est ei accidentale sive accidens secundum quod hic sumitur accidens. Inde etiam est quod quidam dicunt quod homo est res subiecta, Socrates est accidens, quorum ratio est haec: nam cuilibet superiori accidit suum inferius, accidit enim homini quod sit Socrates vel Plato, et licet hoc sit secundum se loquendo, tamen in paralogismis fallaciae accidentis videtur dici rationabiliter sicut prius, nam subiectum conclusionis ad modum per se stantis et rei subiectae se habet. Si in ¹maiori propositione praedicatur res subiecta de accidente, remanet res subiecta et accidens, sicut hic 'omnis aqua est naturalis, balneum est aqua, ergo balneum est naturale', li balneum est res subiecta, le aqua est accidens. Si autem praedicetur accidens de accidente, tunc praedicatum est accidens, subiectum est res subiecta, ut hic 'album currit, musicum est album etc.', li album est accidens, li musicum est res subiecta.

Ex hiis patet quoniam potest cognosci quid attributum, quid accidens, quid res subiecta.

Item /M 37vA/ sciendum quod identitas accidentis ad subiectum faciens videri² quod quicquid attribuitur uni attribuitur alteri est principium motivum in fallacia accidentis.

Ad 1.1 & 2.1 Hiis visis facile est respondere ad rationes quae probant quod variatio medii non facit fallaciam accidentis. Nam dicimus quod variatio medii accidentalis non facit fallaciam accidentis, sed variatio medii essentialis introducens oppositionem³ in extremis causat fallaciam accidentis.

---

1. maiori] minori *malim*.

2. videri] videre *M*.

3. oppositionem] vel oppositum *M*.

IV. Logicalia from Parisian Manuscripts

The texts published below have three things in common. First, they have been preserved in manuscripts now kept in Paris. Second, they all date from the thirteenth or early fourteenth c. Third, they are the sort of lowly, anonymous products of the great period of scholasticism that are difficult to place in a precise context and hence unlikely to attract the attention of modern scholars. Some are also in a bad state of preservation and difficult to read.

What I publish is something more than mere transcriptions and something less than critical editions. My hope is that some of these texts may catch the eyes of readers capable of placing them in proper contexts and thus of profiting from the information they contain about doctrinal and social history. Often it will be necessary to return to the manuscripts and correct my readings since nobody can properly read a text whose origin and purpose he really does not know.

The mss from which I publish extracts are:

1) *Paris, BN, lat. 3454*. I publish a mutilated, but still substantial set of notes found on ff. 163–164. Questions relating to Aristotle's *Topics* and *Sophistici Elenchi* take up most of the space. A noteworthy item is a discussion of the verb 'vult', including two sophismata, viz. 'Socrates vult esse qualis est Plato' and 'Iste vult Platonem esse similem Socrati'.

2) *Paris, BN, lat. 3535*. I publish from ff. 12–13 a mutilated *De medii inventionione* plus incipits and explicits of some notes on grammar. One interesting feature of the logical text is that its author claims its purpose is to help people acquire glory in "solemnæ disputationes", for there one needs a ready supply of sophistical propositions and also to be able to counter sophistical arguments. The vocabulary suggests that the author is thinking of actual university practice.

3) *Paris, BN, lat. 8802*. I catalogue the contents of this ms and publish a short text from f. 26v, the main part of which is a discussion of the sophisma 'Deus erit in quolibet instanti quicquid contingat' followed by a note on 'Deus erit in quolibet instanti non existens'. The second of these sophismatic propositions is well-known from other sources, but I know of only this one discussion of the first proposition.

4) *Paris, B.Maz. 3498*. I publish two lone sophismata written on ff. 104v and 105r. They are 'Socrates desinit scire' and 'Nihil est chimaera sunt fratres'.

1. PARIS, Bibliothèque Nationale, lat. 3454.

This ms came to the French Royal Library from the library of St. Martial de Limoges, and like several other mss of the same origin it is a composite one. For a description, see *Catalogue général des manuscrits latins* 5, Bibliothèque Nationale: Paris 1966, pp. 422-38; cf. CIMA GL 63 (1993) 3.

Ff. 163-164 form one of the constituent parts of the ms. The two leaves are a physical unity, being one parchment bifolium (now wrapped in a totally unrelated bifolium 161+165). Originally ff. 163-164 must have been wrapped around at least one other bifolium, for the text at 163v has lost its end and that of 164r is acephalous. Each folium measures mm. 213 x 162. There are two columns a page, each column measuring mm. 178 x 65/80. The handwriting is from the 13th century, perhaps from the third quarter of the century. The size of the letters is minute, and as many as 64 lines have been squeezed into col. 163A. The surface of the two leaves is very worn, and the ink is quite effaced in many places. I did my first transcription from the ms in Paris in 1993 and repeatedly checked uncertain readings in 1994 and 1995, but many remain uncertain, even more than the many marked as such in the edition below.

Ff. 163-164 contain seven texts, probably all composed in the same environment. Their subjects are: (1) 163rA-B enunciabiles, (2) 163rB-vA the verb 'vult', (3) 163vA-B sophistics, (4) 164rA individuation, (5) 164rA definition and description, (6) 164rB affirmation and negation, (7) 164vA-B + 164rA-B problems.

I would tentatively date the texts to the third quarter of the thirteenth century. Text (2) contains a reference to book III of Aristotle's *Ethics* that seems to depend on Grosseteste's translation rather than on *Ethica Vetusta*. Our text has:

notandum est quod quaedam sunt actiones quae neque simpliciter voluntariae [v.: voluntate P] neque simpliciter involuntariae [i.: in voluntate P] sunt, ut esto quod aliquis velit proicere socium suum in mare urgente tempestate maris, actus iste neque simpliciter est voluntarius neque involuntarius. Et hoc est quod assignat Aristoteles in *Ethicis*.

Grosseteste (Aristoteles Latinus 26.1-3, fasc. 3, p. 179), wrote:

Tale autem aliquid accidit et circa eas quae in tempestatibus eiectiones. Simpliciter quidem enim nullus eicit voluntarius.

Ethica Vetusta (Aristoteles Latinus 16.1-3, fasc. 2, p. 22) offers:

Tale aliquid accidit et circa eos qui in tempestatibus iactus. Simpliciter quidem enim, nullus iactat volens.

Our text is not close enough to Grosseteste's translation to make it absolutely sure that this was the translation used, but it looks likely that such was the case. That would give ca. 1247 as a *terminus post quem*.

<1. Circa enuntiabilia>

P 163rA

Cum circa enuntiabilia multa dubitabilia sint, circa essentiam enuntiabilis principaliter versatur¹ ista disputatio.

<1.1 Quid sit enuntiabile>

Primo ergo quaeritur quid sit enuntiabile.

Quod autem enuntiabile sit res significata per propositionem sic probatur.

Dicit Aristoteles^a quod enuntiatio dividitur in affirmationem et negationem; quod ergo habet affirmari vel negari habet enuntiari, sed nihil habet affirmari vel negari nisi res, ergo res proprie habet enuntiari; sed quod proprie habet enuntiari proprie dicitur enuntiabile; ergo res proprie dicitur enuntiabile.

<1.2 Utrum res subiecti vel res praedicati vel res subiecti et praedicati debeat dici enuntiabile>

Cum ergo enuntiabilia sint res, quaeritur utrum res subiecti vel res praedicati vel res subiecti et praedicati debeat dici enuntiabile.

1 Quod autem sit res praedicati enuntiabile sic probatur:

1.1 Enuntiatio secundum quod ab Aristotele accipitur est affirmatio vel negatio; quod ergo proprie habet affirmationem vel negationem, proprie debet dici enuntiabile, sed proprie habet affirmari vel negari res praedicati, ergo res praedicati proprie dicitur enuntiabile.

1.2 Item, si dicam 'curre' nihil impero nisi cursum; res ergo imperativi est imperabile, et optativi optabile, quia cum dico 'utinam currerem' nihil opto nisi cursum; ergo res verbi et dictum sive enuntiatum erit enuntiabile.

1.3 Praeterea, omne verbum modum suum et consignificationem suam² circa rem suam consignificat, nec alterius est sua consignificatio,

---

1. versatur: variatur P.

2. suam] suum P.

---

a. Arist. Int. 5.17a8-9

quia iste terminus d..s¹ circa rem suam significat ...nem² et si..em con-significat. Eadem ratione verbum indicativi modi sive enuntiativi semper modum suum circa rem suam debet consignificare; sed modus <est> quod perficit enuntiabile, et propter modum est enuntiatio sive perfectio enuntiationis; ergo enuntiatio sive perfectio enuntiationis proprie et per se attenditur circa rem verbi; sed omne verbum proprie habet praedicari; ergo res praedicati proprie et per se debet dici enuntiabile; ergo est enun-tiabile.

1.4 Item. Circa compositionem et divisionem attenditur veritas vel falsitas, ut dicit Aristoteles^b; sed veritas vel falsitas est perfectio enuntia-bilis, solummodo enim dicitur oratio enuntiativa quae est veri vel falsi enuntiativa. Ergo(?) quod dividitur vel componitur proprie debet dici e-nuntiabile; sed proprie res praedicati dividitur vel componitur, ergo proprie enuntiatur; sed(?) enuntiatio orationis affirmativae nihil est nisi attributio³ praedicati ad subiectum; ergo quod proprie affirmatur vel ne-gatur proprie enuntiatur, ... proprius(?), sed(?) quicquid proprie affir-matur vel negatur proprie enuntiatur ..⁴ omnis(?) affirmatio vel negatio dicatur enuntiat.. . Sed omne quod affirmatur(?) de aliquo affirmatur, affirmatio enim nihil est nisi relatio praedicati ad subiectum. Ergo cuius proprie est illa relatio, eius proprie est enuntiatio(?); sed praedicati⁵ proprie est illa relatio, ergo res praedicati proprie est enuntiabile. Et notandum(?) quod illa relatio habet suam correlationem in subiecto et illae duae relationes insimul perficiunt enuntiabile.

1.5 Sed secundum hoc sic obicitur: Licet pater non sit pater nisi filii, tamen non dicetur quod sit Socrates et Plato. Sit ita quod Socrates sit pater, Plato filius, sed quod Socrates sit pater Platonis, sed de illo dicetur quod est pater qui habet causam illius relationis quae est paternitas, scili-cet de Socrate. Ergo a simili licet praedicatus non enuntietur nisi de sub-iecto, tamen quia in praedicato est causa enuntiationis debet dici quod praedicatus est enuntiabile de subiecto, subiectus autem est illud de quo fit praedicatio, quia Socrates habet relationem secundum quam dicitur pater Platonis⁶, Plato autem habet relationem secundum quam dicitur

1. d..s] d(omi)n(u)s vel d(ice)ns P, ut videtur.

2. ...nem] maxi()nem vel inaxi()nem vel mari()nem vel inari()nem P, ut videtur.

3. attributio] affirmatio P, ut videtur.

4. ..] cum vel et P, ut videtur.

5. praedicati] praedicari P, ut videtur.

6. pater Platonis] lectio incerta

filius Socratis, non tamen dicitur quod pater sit et Socrates et Plato, sed solummodo de illo qui habet illam relationem quae dicitur paternitas dicitur quod est pater; similiter de illo qui habet aliam relationem dicitur quod est filius. Ergo eadem ratione de illo quod affirmatur dicitur quod est affirmabile; sed de praedicato habet dici quod proprie affirmatur, quoniam praedicatus proprie habet affirmari, quia cum dicitur 'Socrates currit' praedicatus proprie affirmatur vel negatur; ergo proprie enuntiatur; ergo proprie est enuntiabile.

1.6 Item, cuius est actus, eius potentia est; sed cum dicitur 'Socrates currit', cursus est actus affirmandi, ergo eius est potentia, ergo eius est affirmandi aptitudo, ergo cursus est affirmabile, ergo enuntiabile.

1.7 Item, 'currit' in se habet affirmationem et circa ipsius rem attenditur affirmatio, ergo ipsum per se est affirmationis signum, ergo significat enuntiabile.

2.1 Sed contra: Dicit Aristoteles^c "singulum incomplexorum neque significat verum neque falsum"; sed 'currit' est aliquod incomplexorum, ergo neque significat verum neque falsum; sed omnis enuntiatio secundum quod enuntiatio vera vel falsa; ergo omne enuntiabile secundum quod enuntiabile verum vel falsum; sed 'currit' significat enuntiabile, ergo verum vel falsum; ergo aliquod incomplexorum significat verum vel falsum.

2.2 Item 'currere' non est verum vel falsum, sed Socratem currere est verum vel falsum, ergo res praedicati non debet dici enuntiabile, sed res subiecti simul sumpta cum re praedicati.

2.3 Item, attributum dicitur dictum a[d]cephalum, id est sine capite; attributum ergo dicitur pars enuntiabilis; sed nulla pars est suum totum; ergo attributum non est enuntiabile, ergo nullum attributum est enuntiabile, sed praedicatus est attributum, ergo praedicatus non est enuntiabile.

2.4 Item, omne praedicabile potest praedicari, ergo omne praedicabile est enuntiabile; sed iste terminus 'homo' est praedicabile, ergo est enuntiabile, ergo verum vel falsum.

2.5 Item, propositio est oratio verum vel falsum significans, ergo propositio est enuntiabile significans, ergo significatum per propositionem debet dici recte enuntiabile; sed significatum per propositionem neque est subiectus neque praedicatus sed ambo insimul; ergo neque subiectus neque praedicatus.

2.6 Item, quod praedicatus sit verum vel falsum et quod aliquod incomplexorum significet verum vel falsum sic probatur: Veritas vel falsitas

---

c. Cf. Arist. Cat. 4.2a4-10

est dispositio enuntiationis, et per se dicitur de enuntiatione, quia cadit in eius(?) definitione¹; ergo cuius per se est enuntiabile, eius per se est veritas vel falsitas, sicut cum albedo proprie debeat superficiali et claritas per se albedini, claritas proprie debet superficiali; ergo a simili cum veritas vel falsitas proprie <debetur> enuntiationi, et enuntiatio praedicato, falsitas vel veritas per se debetur praedicato, ergo aliquod incomplexorum significat verum vel falsum; quod est contra Aristotelem.

Solutio. Ad hoc dicimus rationibus praeassignatis quod praedicatus est id quod est enuntiabile, sed non est actu enuntiabile nisi quando sumitur in relatione praedicati ad subiectum, nec est explicite². Unde notandum quod sicut medium sive media propositio dicitur argumentum nec est actu argumentum nisi cum ponitur³ in argumentatione, unde dicitur quod argumentatio est argumentum per orationem explicitum, tunc enim explicite denotatur argumentum cum denotatur inter suas extremitates, - sic est praedicatus enuntiabile, scilicet tunc est enuntiabile actu cum ponitur in propositione; et sicut non diceretur quod Socrates esset pater nisi haberet filium neque quod esset <in> relatione ad filium, ita non debet dici quod 'currit' sit enuntiabile actu nisi cum affirmatur de Socrate. Sicut enim si quaereretur utrum 'homo' esset argumentum non posset determinari nisi <in> argumentatione, ita non potest determinari utrum 'currit' sit enuntiabile nisi determinetur in qua propositione. Concedimus tamen quod est verum vel falsum secundum quod dicitur de aliquo ratione praeassignata.

Ad 2.1 Ad hoc ergo quod obicitur "Singulum incomplexorum non significat verum vel falsum, ut dicit Aristoteles", dicendum est quod Aristoteles apponit "secundum se"^d. Per se enim⁴ aliquod incomplexorum non significat verum vel falsum, dico "non significat" secundum quod habet responderi 'Verum est' vel 'Falsum est', significat tamen id quod est verum vel falsum, sicut hoc pronomen 'hoc' significat verum vel falsum demonstrato deum esse, sed non significat secundum quod ad illud habet responderi 'Verum est' vel 'Falsum est'.

Ad 2.3 Ad hoc quod dicitur quod attributum est pars dicti seu enuntiabilis debet dici quod falsum est. Dicitur tamen pars quia illud(?) quod significatur prout habet dici 'Verum est' vel 'Falsum' oportet apponere subiectum.

---

1. definitione] vel divisione P.

2. vel expli(ca)re P.

3. cum ponitur] componitur P.

4. enim] non vel autem P, ut videtur.

---

d. Arist. Cat. 4.2a5 (?)

Ad 2.5 Ad hoc quod dicit quod significatum per propositionem debet dici enuntiabile, debet dici quod illud in rei veritate potest dici enuntiabile, sed non proprie et per se sicut optabile posset appellari¹ significatum per hanc vocem 'Utinam Socrates curreret'.

Et hiis visis potest solvi ad praeobiecta.

<1.3 Quid sit enuntiabile in hypothetica>

Item quaeritur quid sit enuntiabile in hypothetica.

Quod autem in copulativa propositione duo sint enuntiabilia sic probatur, quia cum dicitur 'Socrates currit et Plato disputat' duo asseruntur, ergo duo ibi sunt assertibilia, ergo duo enuntiabilia, nec est ibi unica assertio nec unicum enuntiabile.

Quod concedimus cum Aristotele, qui ad huiusmodi [responsiones] respondens duplici responsione respondet, quod non faceret nisi ad duplex enuntiabile.

Sed quaeritur quid sit enuntiabile in condicionali si dicatur 'si Socrates est homo, Socrates est animal'.

Videtur autem quod consequens sit enuntiabile in condicionali propositione, quia sicut se habet praedicatus ad subiectum in categorica propositione, ita se habet consequens [[et]] \ad/ antecedens in condicionali; sed in categorica praedicatus est enuntiabile; ergo in condicionali consequens erit enuntiabile.

Item, si dicam 'Socrates est albus' sic enuntio esse album de Socrate, si autem dicam 'Socrates est albus pedem' non enuntio simpliciter albedinem de Socrate sed secundum quid esse album, nec inde sequitur Socratem esse album. Sed si dicam simpliciter 'Socrates est animal' esse animal simpliciter enuntio; sed sicut enuntio simpliciter, sic possum dubitare secundum quid Socrates est animal /163-B/ dum est homo vel cum est homo vel si est homo, ergo esse animal cum respectu debet dici enuntiabile, sic ergo consequens erit enuntiabile.

Sed contra. Cum dicitur² 'si Socrates est homo, Socrates est animal' nihil asseritur nisi consecutio, scilicet ut sequatur, ergo ipsa consecutio debet dici enuntiabile primo((?)) ... sicut obiectum est in categorica propositione.

1. appellari] apt( )ri P, ut videtur.

2. sed contra cum dicitur] omnia incerta.

Solutio. Ad hoc dicimus quod consequens cum condicione sumptum vel ipsa(?) consecutio debet dici enuntiabile ratione visa in oppositione et responsione.

Ad argumenta ut responsum est in categorica.

<1.4 Utrum enuntiabilia sint intellectus>

Item sciendum quod sunt quidam qui dicunt, et ita solet dici, quod enuntiabilia sunt intellectus. Et quod ita sit sic probatur:

Modus est inclinatio animi eius varios affectus demonstrans, ut dicit Priscianus; modus ergo in anima est et in intellectu est; sed illa inclinatio et ille modus perfectio est enuntiabilis; ergo perfectio intellectus attenditur; ergo enuntiabilia debent dici intellectus.

Sed contra. Sicut est acquiescere circa(?) intellectus et disserere sic circa rem intellectam vel circa sensus et imaginationes sive circa res imaginatas. Ergo qua ratione intellectus dicuntur enuntiabilia, eadem ratione sensus et imaginatio. Vel dicatur ratio quare non.

Et haec opinio multis modis potest improbari, sed ad hoc non est disputandum.

Solutio. Ad hoc dicimus quod enuntiabilia non sunt intellectus nisi intellectus designentur ut res; non enim asserimus intellectus, sed res sub intellectu, neque inclinatio <fit> circa(?) intellectus sed propter rem designatam, unde ipsae res debent dici potius enuntiabilia quam intellectus.¹

<2. De hoc verbo 'vult'>

<2.1 Significationes verbi 'vult'>

Quoniam de hoc verbo 'vult' dicere intendimus, variatas eius significationes distinguamus. Notandum igitur(?) quod duplex est voluntas, voluntas rationis et voluntas sensualitatis. Voluntas rationis est qua appetimus ea quae appetenda secundum rationem². Voluntas vero sensualitatis est qua appetimus sensibilia, ut qua appetimus fornicari et adulterari. Et similiter duplex est velle(?), velle rationis et velle sensualitatis. Item est velle beneplaciti, ut 'Deus vult omnem hominem salvar<i>' id est³ bene placet ei ut omnis homo salvetur. Item est velle permissionis, ut cum dicitur 'Deus vult hominem(?) fornicari' id est permittit. Et est iterum velle praescientiae(?), ut cum dicitur 'Deus vult(?) hanc(?) rem(?) fore.

1. intellectus] Sequuntur 5 lineae vacuae.

2. quae] vel qua P. appetenda] potius appetende P. secundum] lectio incerta, fort. sunt P.

3. id est] et P.

... quod ... hoc(?) verb.. 'velle', duplex est velle, velle rationis et velle sensualitatis.

Nota autem quod hoc verbum <<'vult'>> in utraque significatione habet confundere omnem terminum immobiliter post se positum. Unde patet quod non valet haec argumentatio 'iste vult esse episcopus, ergo iste vult esse aliquis episcopus'.

<2.2 Sophisma SOCRATES VULT ESSE QUALIS EST PLATO>

Ex hoc patet solutio huius sophismatis:

Esto quod Socrates sit albus, Plato autem niger, Socrates vult nigredinem Platonis, Plato vult albedinem Socratis. Inde sic:

SOCRATES VULT ESSE QUALIS EST PLATO.

Probat: Socrates vult esse niger qualis est Plato, ergo Socrates vult esse similis Platoni. Similiter Plato vult esse qualis est Socrates, ergo vult esse similis Socrati. Ergo isti volunt esse similes.

Contra. Isti volunt participare res contrariarum specierum; ergo isti nolunt¹ esse similes.

Item. Isti volunt esse [[dis]]similes, ergo aliqua forma volunt esse similes; ergo albedine vel nigredine; quorum utrumque est falsum.

Solutio. Ad hoc dicendum est quod praedicta facta positione utraque istarum est falsa 'isti volunt esse similes' 'isti volunt esse dissimiles'. Bene enim possunt velle causas ita quod non effectus, sicut aliquis bene potest velle antecedens non tamen consequens, sicuti aliquis vult fornicari non tamen vult ..ari.²

Si tamen concedatur quod feratur voluntas ad similitudinem, ista est concedenda 'isti volunt esse similes', sed non valet haec argumentatio 'isti volunt esse similes, ergo isti volunt esse similes albedine vel nigredine, quoniam hoc adiectivum 'similes' immobilitatur ab hoc verbo 'vult'. Haec tamen uno respectu est vera 'isti volunt esse similes' ita quod respiciatur praedicatus coniunctim et non divisim, <quia> isti volunt participare res contrariarum specierum. Si autem iudicetur prima secundum descensum termini subiecti invenietur prima falsa, et secundum hoc haec erit vera 'illi nolunt³ esse similes'.

Notandum tamen quod haec est duplex 'Socrates vult esse similis Platoni', quia is potest esse sensus "vult esse talis qualis est Plato" vel sic: "Socrates vult esse \talis/ qualis vult esse Plato".

Et sic patet solutio omnium praecedentium sophismatum.

1. nolunt] vel volunt P.

2. ..ari] dinpuari fere P; vix adulterari.

3. nolunt] vel volunt P.

<2.3 Sophisma ISTE VULT PLATONEM ESSE SIMILEM SOCRATI>

Item notandum quod motus voluntatis quandoque attingit¹ relationem sine sua correlatione. Ex hoc patet solutio huius sophismatis:

Esto quod aliquis homo habeat duos filios, unum sanum et unum aegrum; ille qui est sanus sit Socrates, ille qui est aeger sit Plato. Inde sic:

ISTE VULT PLATONEM ESSE SIMILEM SOCRATI.

Probatur: Iste vult Platonem esse talem qualis est Socrates, ergo vult Platonem esse similem Socrati; sed si Plato est similis Socrati, Socrates est similis Platoni; ergo iste vult Socratem esse similem Platoni; ergo vult filium suum esse aegrum, quod manifeste falsum est.

Item, iste vult istos esse similes, ergo vult Platonem esse similem Platoni etc.

Solutio. Ad hoc dicimus quod voluntas habet attingere² relationem sine correlatione et causam sine effectum et antecedens sine consequente. Unde non valet haec argumentatio 'iste vult Platonem esse similem Socrati, ergo iste vult Socratem esse similem Platoni' et e converso, quia hoc verbum 'vult' habet 'coniungere terminum'³ in praedicato. Similiter non valet argumentatio in qua fit processus a causa ad effectum cum hoc verbo 'vult' ut hic 'iste vult esse Romae et habere C marcas, ergo iste vult esse Romae'.

<2.4 De actibus neque simpliciter voluntariis neque simpliciter involuntariis>

Item, notandum est quod quaedam sunt actiones quae neque simpliciter voluntariae⁴ neque simpliciter involuntariae⁵ sunt, ut esto quod aliquis velit proicere socium suum in mare⁶ urgente tempestate maris, actus iste neque simpliciter est voluntarius neque involuntarius. Et hoc est quod assignat⁷ Aristoteles in Ethicis.^e

---

1. attingit] vel contingit P.

2. attingere] contingere P.

3. coniungere] vel fort. contangere P. terminum] t()m P, compendio quo etiam tantum significari potest.

4. voluntariae] voluntate P.

5. involuntariae] in voluntate P.

6. mare] mari P.

7. assignat] fort. affirmat scribendum.

---

e. Arist. EN 3.1.1110a8-12.

<2.5 Quid copulatur per hoc verbum 'volo'>

Consequenter quaeri potest quid copulatur per hoc verbum 'volo'. Si dicatur quod actio, illa actio sine passione est. Ergo si haec est vera 'ego volo chimaeram esse albam', oportet quod sit voluntas passio; illa est alicui; non nisi rei suppositi¹ per actionem, ergo chimaerae albae inest passio; hoc autem falsum est. Relinquitur ergo quod per hoc verbum 'vult' non copulatur actio.

Ad hoc dicendum quod in veritate(?) actio simpliciter copulatur per hoc verbum 'vult', et illa [[non]] inest chimaerae; eidem autem inest passio.

Sed secundum alio<s>² est in anima duplex potentia secundum quam agit. Est enim in anima formalis et materialis intellectus, secundum enim formalem agit, secundum materiale patitur. Unde non est inconueniens quod eidem <in>sit agere et pati secundum diversa. Ex quo patet quod accusativus non regitur ex natura transitionis proprie sed quia significat respectu cuius fit actio vel passio. Bene enim sequitur 'vult esse malus, ergo ipse est malus', quia eo ipso quod vult esse malus efficitur malus; sed non sequitur 'si aliquis vult esse bonus, ipse est bonus'.

Si vero dicat(!) quod eodem modo sequitur 'si aliquis vult esse bonus, ipse est bonus', contra: Quilibet vult esse bonus, ergo quilibet est bonus.

Ad hoc d<<icendum>> quod voluntas qua aliquis vult esse malus non potest reduci ad actum sine adminiculo alterius, quia humana natura corrupta fuit /163vA/ in massa virtutum³ et in ipso⁴ parente, unde quilibet per se potest esse malus. Illa autem voluntas qua aliquis vult esse bonus dependet a voluntate proprie dicta, unde non potest reduci ad actum sine adminiculo gratiae.

Et sic patet solutio praedictae quaestionis.

<2.6 Utrum omnis actio sit involuntaria>

Ex praedictis patet quod actionum aliae sunt voluntariae, aliae involuntariae.

Sed videtur quod omnis actio sit involuntaria. Contingat quod voluntas eundi ad ecclesiam meritoria sit, ergo illa voluntaria est, ergo est in voluntate posita. Item illa voluntas est voluntaria, et sic procedit ratio in infinitum. Ergo, cum ibi sit infinitas, nullius actionis principium est voluntas, et ita omnis actio involuntaria.

1. suppositi] vel supponenti P.

2. alios] a()o vel fort. a()d P.

3. virtutum scripsi coll. Glosa Ordinaria ad Ep. Gal. 5.9] netⁱtatis vel uerⁱtatis P, ut videtur.

4. ipso] certe non primo P.

Solutio. Ad hoc dicimus quod voluntas eundi ad ecclesiam voluntaria est, et ita est in voluntate posita; id enim est in voluntate positum quod potest dimitti(?) secundum voluntatem agentis. Sed alia¹ voluntas non est voluntaria, fit enim ab alia voluntate praeexistente in corpore.

Item, demonstratur aliquis febricitans febre acuta. Proponitur haec 'iste vult vinum'.

Probatio. Iste summo desiderio appetit vinum, ergo iste vult vinum.

Contra. Iste vult sanitatem, ergo fugit contrarium sanitati; sed vinum est contrarium sanitati, et hoc iste scit; ergo iste non vult vinum.

Solutio. 'Iste vult vinum'. Bene concedimus quod iste vult vinum velle sensualitatis, non enim vult vinum velle rationis. Undet talis voluntas et talis voluntas non sunt contraria.

Item, esto quod aliquis non velit patrem suum mori. Iste vult patrem suum non mori, deus vult patrem suum mori - sit ita; ergo voluntas istius est contraria voluntati dei.

Solutio. Ad hoc dicimus quod isti volunt contraria, non tamen voluntates horum sunt contrariae.

Item, non valet haec argumentatio 'velita sunt contraria, ergo voluntates sunt contrariae' neque(?) est ibi locus a coniugatis, quia voluntates non sunt in velitis, sed sunt in anima respectu velitorum.²

<3. Circa sophisticam>

Circa sophisticam ista sunt principaliter inquirenda: Quae habeat principaliter ars sophistica terminare, utrum eadem(?) ars terminet(?) <de> sophistica et <de> dialectica, et utrum eadem sit ars sophistica et dialectica. Secundo utrum diversae sint(?) sophisticae, una secundum logicam, alia secundum dialecticam. Tertio vero loco inquirenda est quae sit materia litigiosae, et utrum idem³ temptativa et litigiosa. Quarto loco utrum litigiosa sit temptativa et utrum dialectica habeat temptativam. Quinto loco quaeritur utrum sophistica sit cuiuslibet artis pars disserendi, et maxime quantum ad .. iudicium. Sexto vero et ultimo quaeritur de locis sophisticis.

---

1. alia] n(ull)a P, ut videtur.

2. Sequuntur duo lineae vacuae.

3. idem] vel eadem P.

3.1 <Utrum ars dicendi quotiens sit de arte sophistica vel de dialectica>

Primo ergo quaeritur utrum ars dicendi quotiens quae in Topicis^f ab Aristotele [[ab]] assignatur sit de arte sophistica vel de dialectica.

1.1 Quod autem sit de dialectica videtur probari per hoc quod Aristoteles non tradit nisi artem dialecticam [nec]¹ in Topicis suis, ergo non(?) debet tradere artem sophisticam; ergo dicendi quotiens, haec ars, non est nisi de arte dialectica; ergo non est de sophistica.

1.2 Praeterea, si quaeratur an bonum sit aequivocum, haec quaestio sic determinatur: malum est aequivocum, ergo et bonum. Sed hic est locus a contrariis, hac maxima ille locus confirmatur "si unum contrariorum multipliciter et reliquum multipliciter", quod dicitur(?) in primo Topicorum.^g Sed haec maxima de dialectica est et similiter omnes maximae quae ibi^h assignantur, ut istae 'si casus multipliciter, et principale' 'si coniugatum multipliciter, et aliud'. Sed omnia ista sunt de dialectica, ergo ars dicendi quotiens est de dialectica, ergo non est de sophistica.

2.1 Sed contra: sophistica habet suas(?) proprias passiones et proprios locos, et habet uti eis et habet supponere amphiboliam et sic de aliis, sicut dialecticus genus species, et sicut geometer lineam et circulum et sic de aliis. Sed omnia talia, etsi communiter supponantur in dialectica, tamen si particulariter quaerantur, non erit quaestio nisi dialectica, ut haec quaestio an homo sit genus quaestio est dialectica et proprie dialectica. Similiter utrum duae lineae rectae exeuntes a termino alterius lineae rectae facientes duos angulos rectos vel recto aequales sint² linea una, quaestio est geometrica, et sic in aliis omnibus(?) facultatibus. Ergo aequivocum, amphibolum, si particulariter quaerantur non quaeretur nisi de arte sophistica; et(?) an bonum sit aequivocum, haec quaestio non est nisi sophistica, ergo non habet terminari nisi a sophista, ergo ea(?) principia(?) per quae³ determinantur sunt sophistica; sed non habet determinari nisi per hanc artem dicendi quotiens, ergo <ars> dicendi quotiens est de arte sophistica.

2.2 Praeterea, ars sophistica habet proprias passiones, scilicet aequivocum, amphibolum, et sic de aliis; sed proprie determinantes⁴ eas, passio-

1. nec] fort. ex nisi correctum et deinde partim erasum.

2. sint] sive P, ut videtur.

3. quae] quam P.

4. determinantes] sic P; nominativus absolutus, ut videtur.

f. Arist. Top. 1.15.106a9sq.; cf. 1.18.108a18sq.

g. Cf. Arist. Top. 1.15.106a10-22.

h. Cf. Arist. Top. 1.15.106b29-107a2.

nes in ea arte proprie habe<n>t determinari cuius sunt; ergo in arte sophistica proprie habe<n>t determinari, cum eius sint; ergo haec habent proprie determinari per artem dicendi quotiens; ergo ars dicendi quotiens est de arte sophistica.

2.3 Item, an homo sit animal, non quaestio est dialectica per se sed per accidens, sed solummodo illa in qua quaeritur propria passio dialecticae¹, ut[rum] an hoc² sit genus an illud, ergo proprie non est quaestio sophistica³ an omnis canis sit latrabile, sed solum illa 'an hoc sit aequivocum an amphibolum', quae sunt propriae passiones sophisticae. Et inde ut prius.

3.1 Si concedatur, contra: Quicquid sophista habet probare probat per suos locos, ergo habet probare per suas fallacias; sed haec ars dicendi quotiens per fallacias non habet probari; ergo non est sophistica, ergo non est de arte sophistica.

3.2 Praeterea, caret fine sophistae qui non probat ad gloriam nec ad victoriam; et ubi non est finis, ibi non est +gloria+⁴; \ergo/ illa ars non est de arte sophistica.

4.1. *Contra 3.1* Sed iterum contra videtur quod non valet huiusmodi probatio quia sophistica est ars vel disciplina – sumatur large disciplina; ergo habet doceri ab aliquo; sed medicina a medico, ergo sophistica a sophista. Sed cum docet non decipit, ergo ibi habet construere vel destruere non decipiendo. Sic ergo patet quod non valet prior ratio.

4.2 Praeterea, cum docetur sophistica, si quaeratur a discipulo an aliquod nomen sit aequivocum, habet illud terminare; non nisi per artem [[sophisticam]] dicendi quotiens; ergo dicendi quotiens est de arte sophistica.

4.3.1 Item forte dicis⁵: illud amphibologice vel aequivoce dici⁶ est [[cum]] de speculatione sophistae, sed istud dici quotiens est de speculatione superioris, id est dialectici.

4.3.2 Sed contra. Fallaciarum alia in dictione, alia extra dictionem. Sed fallacia in dictione dici est multipliciter [est multipliciter], quod habemus ab Aristoteleⁱ quod fallacia in dictione provenit ex eo quod non eadem eisdem nominibus vel orationibus significantur. Sed fallacia in dictione

1. propria passio dialecticae] proprie passio dia(lecti)ci P.

2. hoc] con vel cum P, ut videtur.

3. sophistica] soph( )e P.

4. gloria] an ars scribendum?

5. forte dicis] for( )e dic.s P.

6. dici] dictum P.

cadit sub speculatione sophistae, sed¹ multipliciter est quotiens dici; et inde ut prius.

5 Sed hoc concesso videtur probari quod sophistica sit dialectica et quod ars dicendi quotiens est de sophistica; sed omnes tales maximae quae sunt in arte /163vB/ dicendi quotiens sunt ipsa ars; ergo idem videtur esse sophistica et dialectica, quia omnes tales sunt de dialectica.

6 Solutio. Ad hoc dicimus quod quaedam artes sunt ab aliis cadentes, ut temptativa et dialectica demonstrativa et sophistica quando vere operantur apparentiam non operantur nisi ex principalioribus. Unde dicendum est quod ars dicendi quotiens est dialectica et(?) sophistica(?) ..co ad quid, et sophista est in modo dicendi dialecticus, differt tamen per appositionem(?) quoniam sophista apponit sua documenta respectu finis deceptionis. Propter huiusmodi appositiones dicuntur diversae artes neque sophista docens utitur ad gloriam doctrina², sed ad fidem, unde et dialecticus.

<3.2 Utrum una sit sophistica secundum logicam, alia secundum dialecticam>

Hiis visis accedamus ad secundum capitulum.

Videtur posse probari quod habeamus duplicem sophisticam. Alia est enim ars quae agit simpliciter de syllogismo et ex quibus et qualibus est syllogismus, et alia est quae docet ex quibus et ex qualibus est probabilis syllogismus, alia quae docet ex quibus et ex qualibus est demonstrativus syllogismus. Ergo eadem ratione alia³ est ars quae docet destruere simpliciter syllogismum et alia quae docet destruere syllogismum secundum materiam, id est probabilitatem, ut scilicet alia est ars quae docet ex probabilibus syllogizare, et simpliciter⁴ non facere syllogismum, secundum quam infertur 'omnis homo est animal, omnis asinus est animal, ergo omnis homo est animal.' Sic enim syllogizatur in secunda figura, sed in ea non licet syllogizare ex affirmativis. Quandoque tamen ex apparentibus syllogizatur, sed tunc est syllogismus ex falsis, ut si dicatur 'Diogenes habet quicquid non amisit, non amisit cornua, ergo habet cornua'. Et hoc patet per descriptionem litigiosi syllogismi, quae sic describitur ab Aris-

1. sed] ergo P.

2. doctrina P a.c.] doctrine P p.c., ut videtur.

3. alia] eadem P.

4. simpliciter] similiter P.

totele^j: litigiosus syllogismus est qui ex apparentibus est syllogizatus vel apparens ex probabilibus.

Sic ergo videtur quod nos habeamus duas sophisticas.

Praeterea, sicut est ars quae docet ex probabilibus construere syllogismum, sic est ars quae \docet/ secundum duas propositiones simpliciter cadere a syllogismo, ut secundum fallaciam secundum accidens, qua ex duabus affirmativis syllogizatur in secunda <figura>; et alia est ars quae docet simpliciter construere syllogismum secundum specialem modum. Ergo eadem ratione alia est ars quae docet destruere syllogismum secundum formam et secundum materiam.

Et principia¹ alia sunt Priorum Analyticorum, et exce(den)tia sunt principia Analyticorum Priorum, et principia Topicorum non sunt de eadem divisione. Ergo eadem ratione principia illius sophisticae et alterius sophisticae non sunt de eadem divisione, sed secundum accidens fit huiusmodi secundum quam simpliciter destruitur syllogismus, et etiam peccans in forma; secundum aequivocationem vero vel ali<qu>am aliarum peccatum est in materia, ergo aequivocatio et accidens non sunt de eadem divisione, ergo male dividitur fallacia sic "fallaciarum alia in dictione, alia extra dictionem".

Solutio. Ad hoc dicimus quod illae quas ipse assignat, scilicet sophisticae, uniuntur in fine et iterum in suis principiis; neque secundum accidens fit deceptio solummodo secundum formam, sed etiam secundum materiam, ut patet in auro et rubro², ut si dicatur 'omne metallum rubeum est aurum, et [secundum] hoc est metallum rubeum, ergo hoc est aurum', deceptio erit in prima propositione et non in argumentatione. Cum ergo uniantur in fine et non in principiis, pro eadem reputantur; nec est simile³ de praeassignatis, quia differunt in suis⁴ principiis, et etiam in fine.

<3.3 Utrum temptativus idem sit cum litigioso>

Item quaeritur utrum temptativus idem sit cum litigioso.

Videtur posse probari quod sit idem, quoniam litigiosus syllogismus est qui ex probabilibus est syllogizatus, temptativus scilicet sic describitur ab

---

1. principia] vel praeterea P.

2. rubro] scuto P.

3. simile] sill(ogismu)s P.

4. suis] multis P.

Aristotele^k: "temptativae dicuntur disputationes quae sunt ex eis quae videntur respondenti et necesse est scire qui se simulat habere scientiam"; sed hoc nihil facit ad descriptionem, haec additio "et necesse est scire etc.", ergo haec est descriptio temptativae disputationis¹ et temptativi syllogismi: "temptativae sunt ex hiis quae videntur etc.", quod nihil aliud est quam "temptativus est syllogismus qui ex apparentibus est syllogizatus", sed hoc(!) idem est litigioso, ergo idem litigiosus et temptativus; ergo eadem est ars litigiosa et temptativa.

Praeterea, omnis arguens aut arguit necessario <et> modo demonstrativo et evidenter, aut [[apparenter]] probabiliter et modo dialectico, aut apparenter et modo sophistico; sed temptativus arguit sic, necessario vel apparenter vel probabiliter; sed non necessario, ergo apparenter vel probabiliter; ergo <non> habet sic specialem modum, sed syllogismus <temptativus> communicat cum sophistica.

Si concedat<ur> hoc, contra: Sicut se habet litigiosus ad dialecticum², ita se habet temptativus ad demonstrativum; sed litigiosus semper quaerit aliquam apparentiam dialectici, scilicet circa probabilitatem; ergo temptativus circa demonstrativum syllogismum, scilicet circa necessitatem; ergo sicut apparens probabile materia est sophistae, ita apparens necessarium est materia temptativi; ergo temptativus³ habet suam materiam sicut litigiosus habet suam materiam.

Quod concedimus hac ratione. Dicimus ergo quod duplex est apparens; est enim apparens probabile et apparens necessarium. Simpliciter autem apparens non consideratur a sophista sed solummodo apparens probabile, reliquum vero a temptativo.

Et per hoc patet <ad> praeobiecta solutio.

<3.4 Utrum temptativa eadem sit cum litigioso>

Quarto⁴ loco videndum est utrum temptativa eadem sit cum litigiosa.

Videtur ergo posse probari quod temptativa eadem sit cum litigiosa haec ratione:

"Temptativae autem sunt quae ex eis quae videntur respondenti et necessarium est scire ei qui simulat se habere scientiam, litigiosae vero

1. disputationis] disputationes P.

2. dialecticum] temptativum P.

3. temptativi ergo temptativus] demonstrativi ergo demonstrativus P.

4. Quarto] Quinto P.

quae ex hiis quae videntur probabilia, non sunt autem, syllogizant".¹ Sed hoc "et necessarium est scire" nihil¹ operatur ad descriptionem, ergo haec est descriptio temptativarum: "Temptativae sunt quae ex hiis quae videntur respondent, non sunt autem, syllogizant"; litigiosarum similiter; ergo litigiosa est temptativa.

Praeterea, omnis recte arguens vel arguit necessario vel probabiliter vel apparenter; sed necessario arguere pertinet ad demonstratorem, probabiliter arguere ad dialecticum, apparenter ad sophistam; sed temptativus alio modo arguit, et non est alius modus quam aliquis istorum; ergo temptativus aliquo istorum modorum arguit; sed non modo dialectico neque modo demonstrativo, sed potius sophistico, quia temptativus semper tendit ad apparentiam in suo experimento et decipit per falsas protractiones illum qui experitur; ergo temptativus arguit² <***>

<4. De individuatione>

<***>

/164rA/ ... individuatō et accidentale est quod individuet³, et quod individuet possumus habere ab Aristotele^m dicente quod ...o quam(?) dicit(?) secundum accidens ut in permutantibus appellationem. Iubentes enim appellare Socratem, si ignotum sit nobis nomen Socratis, iubemus, ut dicit Aristoteles, sedentem volentes⁴ idem significare. Patet ergo quod per sessionem tantum f[ac]it individuatō; similiter fieret per surrectionem, si solus Socrates staret. Et ex hoc patet quod non est expla(na)re individuum determinatum <ut> est Socrates, nisi casualiter; quandoque enim per unum est determinare⁵, quandoque per aliud. Et hoc est quia determinare individuum est⁶ praeter intentionem naturae; natura enim non tendit ad individuum determinatum sed ad individuum vagum, ut dicit Aristoteles in principio Physicorum.⁷

---

1. nihil] non P.

2. arguit] hic est finis fol. 164v. Reliqua huius quaestionis desunt. Quae fol. 164rA sequuntur finem alterius quaestionis efficiunt; periit igitur unum adminus bifolium inter 163 et 164.

3. individuet] i(II)e dividuet P.

4. volentes] volentem P.

5. determinare] vel determinate P.

6. individuum est] est individuum P.

7. Sequuntur tres lineae vacuae.

---

1. Arist. SE 2.165b4-8

m. Arist. Top. 1.7.103a29-34

<5. De definitione et descriptione>

Quaeritur quid sit definitio et quid descriptio et quid habeat definiri et quomodo.

Est(?) definitio, ut ait Aristotelesⁿ, oratio quid est esse rei explicans \et/ significans. Unde dicitur definitio quasi definitio quoniam finit rem inchoando per genus, finiendo per differentiam. Recta igitur(?) definitio completur ex genere et generali differentia - genere dico immediato et differentia sumpta penes ⁺principium finem⁺.

<5.1 Utrum individuum possit definiri>

Quaeritur ergo primo loco utrum individuum possit definiri.

De quo Boethius: "Genus generalissimum non potest definiri propter penuriam materiae, nec individuum propter penuriam formae."

Sed obicitur: Socrates est ex materia et forma; materia illa et forma potest explicari; dicatur ergo 'homo Socraticus', ergo 'homo Socraticus' est definitio Socratis, definit enim et finit Socratem quantum ad materiam et formam.

Ad quod dicendum est quod non est definitio quoniam haec oratio 'homo Socraticus' non significat quid est esse, sed magis quale sit esse, 'Socraticus' enim magis praedicat accidens quam formam substantialem.

<5.2 Utrum genus generalissimum possit definiri>

De genere generalissimo videtur quod possit definiri.

Sicut enim forma physica se habet at materiam physicam, sic forma logica ad materiam logicam; sed non <est> forma physica sine materia physica, ergo nec forma logica sine materia logica; sed in hoc genere "substantia" est forma logica, ergo in ea est materia logica, et ita hoc genus "substantia" habet materiam et formam logicam, ergo est definibile.

Ad quod dicendum est quod genus <generalissimum> non potest definiri, et hoc est propter penuriam materiae, non enim habet materiam competentem definitioni, quia materia eius sive genus est aequivocum. Unde Aristoteles in libro de definitione:^o considerandum est si posuit nomen aequivocum in definitione. Unde non est definitio substantiae 'ens per se' quoniam aequivocum est. Et bene concedimus quod ibi est materia logica, tamen non potest definiri.

<5.3 Utrum contingat in infinitum procedere definitiones>

Item quaeritur utrum contingat in infinitum procedere definitiones, quoniam genus quod ponitur in definitione definiri potest, et ita in infinitum.

n. Cf. Arist. Top. 7.5.154a31-32

o. Cf. Arist. Top. 6.2.139b19sq.

Ad quod dicendum quod non erit in infinitum procedere secundum genera, immo stabitur in genere generalissimo.

Sed quaeritur utrum omnis proprietas per suum actum definiatur vel per suam differentiam; si ita, tam actus quam differentia iterum definitur, et ita in infinitum.

Contra. In scientiis ita est quod si quid sciatur per aliud, illud <per> tertium scitur, tandem occurret¹ quiddam quod erit notum per se. Ergo in definitionibus occurret aliquid quod [[erit notum]] per se definiatur.

Item in scientiis <est> reflexio; contingit enim quod A scitur per B et B per A, effectus per causam et causa per effectum; ergo nihil prohibet causam definiri per effectum et effectum per causam.

Et hoc concedimus, quod albedo dicatur color disgregativus visus et disgregatio dicatur operatio albedinis in visum.

<5.4 Utrum relatio possit definiri>

Item quaeritur utrum relatio possit definiri.

Quod videtur: paternitas est quaedam species, ergo habet genus et differentiam; sed illis duobus completur definitio.

Contra. Aut in definitione dabitur intelligi correlativum aut non. Si non dabitur intelligi: sed non est intelligere unum relativorum sine reliquo; ergo non plane dabitur notificatio definitione illa. Si [non] dabitur intelligi: ergo non erit oratio² per priora, ergo non erit recta definitio.

Ad quod dicendum quod dabitur intelligi correlativum, et non erit oratio³ per priora, nec hoc est inconveniens, ut dicit Porphyrius, nihil prohibet in utroque utrisque rationibus uti.

<5.5 Ad quid ponatur nomen subiecti in definitione accidentis>

Item, Aristoteles definit sic accidens: accidens est in cuius definitione ponitur nomen subiecti. Quaeritur ad quid ponatur nomen subiecti in definitione, subiectum enim nec differentia est nec proprium.

Ad quod dicimus quod propter hoc apponitur nomen subiecti⁴ in definitione quia subiectum esse accidentis est, id est per quod venimus in notitiam accidentis, et materia accidentis est quoddam genus speciei.

164rB

<6. De oppositis ut affirmatio et negatio>

Quaeritur de oppositis ut affirmatio et negatio. Sciendum ergo quod affirmatio multis modis dicitur et negatio similiter(?). Affirmatio quando-

1. tandem occurret] tandam occurrent P.

2. oratio] vel omnino P.

3. oratio] vel omnino P.

4. subiecti P p.c. : subiectum P a.c.

que dicitur affirmativa oratio et negatio negativa oratio; quandoque negatio dicitur divisio quae significatur per hanc dictionem 'non', affirmatio autem dicitur compositio quae significatur per hanc dictionem 'est'. Quandoque dicitur affirmatio res affirmata et negatio res negata. Sciendum ergo quod tam orationes quam res significatae per orationes appellantur¹ affirmatio et negatio, quoniam ibi est idem modus, ut dicit Aristoteles.^p

Item, quandoque negatio dicitur etiam simplex dictio sine negatione, ut 'homo', negatio autem sumpta cum negatione, ut 'homo' dicitur affirmatio, 'non homo' vero negatio.

Item, ista dicuntur opponi ut affirmatio et negatio.

<6.1 Utrum negatio sit in rebus>

Primo autem quaeritur utrum negatio sit in rebus.

Quod autem sit, sic probatur:

Esse et non esse sunt opposita, ergo non esse opponitur ad esse; sed non esse est negatio, esse autem affirmatio; ergo negatio opposita est affirmationi, ergo est².

Item, dicit Aristoteles: sicut esse est causa esse, ita non esse est causa non esse, quod nihil aliud est quam quod sicut affirmatio est causa affirmationis, sic negatio negationis; ergo negationes sunt causae; ergo sunt.

Item, dicit Aristoteles quod demonstrationes sunt eorum quae semper sunt; sed demonstrationes sunt negationum, ut dicit Aristoteles;^q sicut enim [est] habere pulmonem est causa respirandi et demonstrat respirare, ita non habere pulmonem demonstrat non respirare et est causa non respirandi, ut in hoc syllogismo 'omne non habens pulmonem non respirat, sed paries est non habens pulmonem; ergo paries non respirat'. Et demonstratio non est nisi eorum quae semper sunt; et est³ negationum; ergo negationes sunt.

Item duo uni non sunt opposita prout affirmatio et negatio, sicut neque ut contraria; sed compositioni mentali opponitur mentalis divisio⁴, et generaliter omni compositioni opponitur divisio⁵; ergo compositioni reali

---

1. appellantur] oppo(ni)tur P.

2. est] ēg P.

3. est] ita P.

4. divisio P p.c. : dictio P a.c.

5. divisio P p.c. : dictio P a.c.

p. Arist. Cat. 10.12b7-12.

q. Cf. Arist. APo. 1.13.78b15sq.

opponitur aliqua divisio¹; sed non divisio² mentalis <quia divisio mentalis> opponitur³ compositioni mentali; et duo uni [non] sunt opposita; ergo aliqua divisio⁴ est ei opposita; non nisi quae est in re; ergo aliqua divisio⁵ in re; cum \illa/ nihil aliud sit quam negatio, ergo negatio. Forte dices⁶ quod ei opponitur aliqua mentalis mentalis divisio⁷; sed cum eiusdem rei non est duplex divisio⁸, ergo in mente non est duplex divisio respectu eiusdem compositionis; ergo ibi non est nisi unica divisio et ei opponitur mentalis compositio, non ergo realis, vel non uni sunt opposita. Praeterea si duae divisiones essent in anima, altera superflueret, cum quicquid habeat una facere habeat et reliqua. Et iterum, ut dicit Aristoteles <***>.

<7. De problematibus>

164vA

Quaeritur de problematibus in communi(?), cum circa problemata multae attendantur disputationes. Est enim quaedam disputatio quae attenditur circa hanc divisionem "problematum aliud dialecticum, aliud physicum, aliud morale".^r <<Est>> iterum alia disputatio quae attenditur circa hanc divisionem 'problematum aliud de genere, aliud de proprio, aliud de accidente, aliud de definitione'.^s

Circa hanc ultimam divisionem [quaestionem] nostra vertatur disputatio.

<7.1 Quid sit problema>

Primo ergo videndum est quid sit problema.

I Ut ait Aristoteles in Topicis^t, "problema dialecticum est speculatio contendens ad electionem vel fugam vel ad veritatem et [...] \scientiam/ aut ut ipsum aut ut adminiculans". Cum igitur [[aliud]] superius sit problema ad dialecticum problema, aliud debet esse [[esse]] descriptione pro-

-
1. divisio P p.c. : dictio P a.c.
  2. divisio P p.c. : dictio P a.c.
  3. opponitur] componitur P.
  4. divisio P p.c. : dictio P a.c.
  5. divisio P p.c. : dictio P a.c.
  6. dices] vel dicet P (dic₃)
  7. mentalis divisio] materialis d^o P.
  8. divisio P p.c. : dictio P a.c.

---

r. Cf. Arist. Top. 1.14.105b19-21.

s. Cf. Arist. Top. 1.4.101b17-25.

t. Arist. Top. 1.111.104b1-3 (Trl. Boethii, AL 5.1-3: 16-17).

blema quam dialecticum problema. Cum ergo dialecticum problema sit speculatio etc., aliud debet esse problema; sed si describatur homo albus, albo¹ remoto remaneret idem quod homo; ergo eadem ratione aliquo remoto a descriptione problematis dialectici debet remanere idem quod problema; sed remota hac differentia 'ad veritatem et² scientiam' non remaneret simpliciter problema, quia non remaneret ibi [[physicum]] dialecticum et ethicum cum per hoc importetur physicum; similiter remotis aliis differentiis, per(?) hanc(?) differentiam 'ad [[veritatem et scientiam]] \electionem vel fugam/' importatur ethicum, per hanc 'aut adminiculans' dialecticum. Videtur ergo quod omnibus illis remotis debet remanere problema, sed non remanet nisi speculatio. Idem igitur problema quod speculatio.

2 Sed iterum videtur quod haec descriptio conveniat omni problemati quoniam omne problema aut est dialecticum aut ethicum aut physicum. Sed tam dialecticum, tam physicum [et] quam ethicum cadit sub hac descriptione, ergo simpliciter omne problema cadit sub hac descriptione, ergo haec descriptio convenit omni problemati et soli, ergo est descriptio problematis, non ergo est descriptio dialectici problematis, cum aliud descriptione sit problema quam dialecticum problema.

3. Item, dicit Aristoteles^u quod problema et propositio differunt modo. Dicto enim "Putasne animal gressibile bipes definitio est hominis?" propositio est; "Utrum animal gressibile bipes definitio hominis vel non" problema est.

Sed contra. 'Putasne est ita³ ?' est propositio, ergo \oratio/ verum vel falsum significans, quod falsum est.

Praeterea [[ergo]] haec dictio 'ne' est dictio interrogativa circa(?) duo opposita, ergo est quaestio ponens in electionem utramque partem contradictionis, ergo est problema, cum nihil aliud sit problema; ergo idem est problema quod propositio.

Item, dicit Aristoteles^v quod stultum est sollicitum esse +quolibet problemate quodlibet problema⁺, sed sollicitum esse oportet ad illud quod dubitabit aliquis indigens ratione[m];⁴ sed non stultum est sollicitum esse

---

1. albo] aliquo P.

2. et] vel P.

3. ita] In P.

4. rationem vel ratiocinationem P.

---

u. Arist. Top. 1.5.101a28-33

v. Arist. Top. 1.11.105a3-4

ad dialecticum problema, ergo dialecticum problema non est nisi dubitabile problema.

Sed contra. Ut dicit Aristoteles^w, "problema est speculatio etc. aut aliquid¹ huiusmodi de quo \aut/ neutro modo opinantur aut contrarie plurimi sapientibus aut sapientes plurimis aut utrique idem eisdem"; sed omnis interrogatio talis est, quoniam aut est dubitabilis, et ita quod una pars opinatur a plebe, reliqua a sapientibus, qualis est haec 'utrum aliquid crescit',^x - aut est talis cuius altera pars manifeste est vera, aut altera pars manifeste falsa, quales sunt istae 'utrum deus sit', 'utrum homo sit asinus', - aut talis quae dubia est nec habet rationem ad alteram partem contradictionis, qualis est haec 'utrum astra sint paria vel imparia', et hoc est tale problema de quo neutro modo opinantur pro... etc., ut dicit Aristoteles, 'aliquis tali. ....gna⁺', ergo omnis interrogatio est dialecticum problema, non ergo solum dubitabile problema dialecticum est problema.

Ad hoc dicimus quod problema dialecticum sive propositio dialectica dicitur multipliciter sive quaestio dialectica. Dicitur enim quaestio dialectica propter modum proponendi² dialecticum; est autem modus proponendi dialecticus ut ponatur in electione respondentis utramlibet contradictionis velit partem concedere. Unde(?) dictum est in libro Perihermeneias^y quod quarere quid est dialectica quaestio non est, et sequitur glosa "non enim habet hic respondens utram velit partem eligere contradictionis." Dicitur iterum dialectica quaestio quae habet proponi in terminis dialecticis, sc. in rationibus, secundum quod dictum est quod utrum contrariorum eadem est disciplina quaestio est dialectica et similiter quaestio est dialectica utrum animal sit genus hominis, et sic sumitur in illa divisione 'problematum aliud dialecticum, aliud physicum, aliud ethicum'. Dicitur iterum problema dialecticum quod habet determinari per dialecticam et dialectice, id est per probabilia et probabiliter, et secundum hoc omne problema dialecticum est. Dicitur iterum problema dialecticum quod habet dialecticus adducere ad disputationem. Cum autem habeat dialecticus viam ad utramque partem contradictionis, nihil habet adducere ad disputationem nisi habeat viam ad utramque partem contradictionis, et secundum hoc solum dubitabile est dialecticum problema.

Et per hoc patet solutio ad obiecta.

---

1. aliquid] ut adminiculans ad aliquid aliud Arist. l.c. (Trl. Boethii, AL V.1-3: 17.1).
 2. proponendi] ~~ex~~ praeponendi correxit P vel vice versa.

---

w. Arist. Top. 1.11.104b1-5 (Trl. Boethii, AL V.1-3: 16.22-17.3).
 x. 'Nihil crescit' inter positiones Nominalium saeculi XII fuit.
 y. Arist. Int. 11.20b27-29

Ad 1 Cum enim dicit Aristoteles^z "Problema est speculatio etc." sub dialectico problemate comprehendit omne problema volens docere usum dialecticae; dialectica enim viam habet ad omnia problemata. Dicimus ergo ad primo obiectum quod re vera nihil aliud est problema quam speculatio, sed causalis est descriptio, non enim idem est in essentia problema quod speculatio, sed dicitur speculatio quia causa speculationis efficitur problema. Nec est problematis recta descriptio, quia fit per inferiora; tamen omne problema et solum comprehenditur sub illa descriptione. Unde potest /164vB/ dici quod et[iam] problematis est illa descriptio et etiam dialectici, sed +vel(?) huc(?)¹⁺ omne problema dicitur dialecticum, unde hac(?) descriptione non aliud est problema quam dialecticum problema.

Ad 3 Ad aliud obiectum, sc. ad id quod obicitur in(?) quo differant problema et propositio. Dicunt quidam quod in hoc quod problema proponitur cum duplici notula, propositio autem cum unica, ut patet in praeassignato exemplo. Nos autem dicimus quod duplex est propositio: est enim propositio enuntiabilis et etiam propositio interrogationis. Propositio enuntiabilis oratio est verum vel falsum significans; propositio interrogationis sive problema est ipsius(?) principalis dubitationis alicui positio, sicut cum dicitur 'Propone tuam interrogationem et tuam dubitationem!', et modus est dialecticus sic proponere suam dubitationem 'Putasne?'. Dicimus ergo quod problema est principale dubium, ut utrum animal gressibile bipes definitio hominis est vel non. Propositio autem est oratio qua proponitur istud dubium alicui 'Putasne animal gressibile bipes definitio hominis est vel non?'. Et est propositio problematis sive ibi ponitur una notula sive duae.

Ad ultimum obiectum patet solutio per praeassignatam divisionem.

Item, dicit Aristoteles in libro Topicorum^{aa} quod tantum sunt quattuor genera problematum, dicens quod hoc etiam potest² probari tam syllogismo quam inductione. Considerantes \autem/ unumquodque problema reperimus quod est aut de genere aut de proprio et sic de aliis(?).

Sed videtur quod quinque sint problemata, quoniam³ quattuor sunt universalialia de quibus quaeritur in libro Topicorum, scilicet accidens, genus(?), species(?), proprium atque differentia. Sed [de]est problema de genere, ergo et de eo quod est genus; ut aliud est problema utrum homo

1. vel huc] an secundum hoc scribendum ?

2. potest] vel posset vel possit P.

3. Argumentum sequens graviter corruptum mihi videtur. Quomodo sanandum sit nescio.

z. Arist. Top. 1.11.104b1sq.

aa. Arist. Top. 1.8.103b2-7

sit animal et aliud utrum animal sit genus hominis, primum enim est de accidente(!), secundum vero de genere; ergo eadem ratione aliud est problema de accidente ut accidens et aliud de eo quod est accidens, ut aliud est problema utrum homo sit albus et aliud utrum album insit homini ut accidens. Quare quattuor habebimus problemata de modo inhaerendi ut accidens, et quintum de simplici inhaerentia, et ita quinque habebimus problemata.

Item, problemata aut sunt distincta¹ secundum praedicata aut secundum methodos. Si secundum praedicata, [quaeritur] cum quattuor sint modi praedicatorum et [[in(?)]] alius +tantum praecedens+ de simplici inhaerentia, [quinque erunt problemata et] [[1]] quinque erunt problemata. Si secundum methodos, videtur posse probari quod aliud \considerandum(?)/ [[problema]] est de accidente ut accidens et aliud de accidente simpliciter, quoniam sicut alia sunt considerata ad probandum quoniam inest simpliciter, et(?) quoniam(?) inest(?) ut accidens. Sicut enim ad probandum quoniam inest ut genus praeter inesse oportet probare quod insit substantialiter et in quid praedicans, sic ad probandum quoniam accidens inest ut accidens praeter inesse oportet considerare quod non insit substantialiter et quod non(?) sit in quid praedicans sed in quale vel in quantum, et sic de aliis. Ergo sicut alia est consideratio hinc et inde, ita alia erit methodus hinc et inde. Quattuor ergo erunt methodi de quattuor modis inhaerendi, et praeterea una de simplici inhaerentia. Quinque ergo erunt methodi; et divisionem² methodorum sequitur divisio problematum; ergo cum quinque sint methodi, quinque erunt problemata. Quod autem dividantur problemata secundum methodos habemus ab Aristotele qui dicit^{bb} "Simpliciter autem quae cadunt sub eadem methodo cum definitionibus definitiva sunt nuncupanda." Ergo cum quinque sint methodi, quinque debent esse problemata, et inde ut prius.

Item, omne quod praedicatur, ut dicit Aristoteles, aut est maius(?) substantiale aut est maius(?) accidentale. Sed habito quoniam insit \sicut/ dubitabile est quoniam insit ut maius substantiale, fit dubitabile quoniam insit tamquam maius accidentale. Ergo sicut alia est dubitatio de³ simplici inhaerentia utrum insit tamquam maius accidentale, ita alia est dubitatio utrum insit tamquam maius et accidentale; ergo sicut aliud est pro-

---

1. distincta] disiuncta P.

2. divisionem - divisio] divisio - divisionem P a.c.

3. de] a P.

blema de modo inhaerendi ut genus a problemate de simplici inhaerentia, ita aliud est problema de modo inhaerendi ut accidens a problemate de simplici inhaerentia. Et inde ut prius.

Solutio. Ad hoc dicimus quod tantum sunt quattuor genera problematum, quoniam tantum sunt quattuor genera praedicatorum quae assignata sunt in libro Topicorum, et tantum quattuor modi praedicandi secundum illa quattuor praedicata.

Sed quoniam in libro Topicorum docetur construi et destrui secundum idem problema inhaerentia omnium praedicatorum et praeter quattuor problemata de quattuor modis inhaerendi, dicimus secundum districtum(!) iudicium quod quinque problemata et quinque methodi assignantur in libro Topicorum. Dicit enim Aristoteles solummodo esse quattuor quoniam unit [[illa]] in eodem libro problemata de simplici inhaerentia et problemata de accidente, et hoc quia inhaerentia accidens est, et praeterea quia pauca dicenda erant de accidente ut accidens, unde quasi sub eadem methodo videbatur cadere utrumque problema.

Item, dicit Aristoteles^{cc} quod problema de eodem reponendum est sub problemate de definitione dicens quod quaecumque sub eadem methodo cum definitivis cadunt definitiva sunt appellanda. Et volens auctor ostendere quoniam sub eadem methodo cadit tale ponit¹ exemplum: habentes enim quoniam non idem habebimus quoniam non est definitio. Et postea subiungit: "non tamen habentes quoniam² idem sequitur(?) quod sit definitio".

Sed secundum hoc videtur posse probari quod eadem ratione omnia problemata reducenda sint sub problemate de definitione. Habentes enim quoniam non idem habebimus quoniam non est definitio, hoc autem quoniam non inest pertinet ad problema de accidente. Item(?) habito quoniam non est genus quod positum est pro genere habebimus quoniam non est definitio. Item(?) habito quoniam non est convertibile quod positum est pro definitione habebimus quoniam non est definitio. Sed per haec tria importantur tria problemata de genere, proprio et accidente; ergo eadem ratione \quia/ quodlibet problema destructivum est problematis de definitione sub problemate definitione reponendum est.

---

1. ponit| ponens P.

2. habentes quoniam| ordine inverso P a.c.

Item problema de eodem sive methodus de eodem secundum quod constructiva est accipit a methodo de definitione affirmativam¹ propositionem; habentes enim quoniam definitio habemus quoniam idem. Sed iterum methodus de definitione destructiva assumit a methodo de eodem destructivam; habentes enim quoniam non idem habemus quoniam non est definitio. Ergo sicut unum problema accipio ab alio, sic reliquum a reliquo; ergo qua ratione problema de eodem reponendum est sub problemate de definitione, et problema de definitione reponendum est sub problemate de eodem, et similiter etiam in aliis generibus problematum. Priora enim sunt quantum ad destructionem, posteriora vero quantum ad constructionem.² /164rA/

Nota, idem dicitur multipliciter: \idem/ genere, et problema de tali eodem reponitur sub problema<te> de eodem genere; sed iterum dicitur proprio et accidente et definitione; ergo qua ratione problema de [[definitione]] \eodem/ reponendum est sub problemate de definitione, ita sub unoquoque problemate.

Item, dicit Aristoteles^{dd} quoniam sequitur 'si non est idem, non est definitio, et non convertitur'. Ergo non sumpsit 'idem' pro eodem definitione; idem enim definitione est, sicut dicit Aristoteles, ut animal gressibile bipes idem est homini. Esse ergo idem definitione alii nihil aliud est quam esse definitionem ipsius, unde si sic <non> sumeretur(?), manifestum est quoniam sequeretur, quoniam si idem et definitio. Patet ergo quod Aristoteles non accepit idem pro eodem definitione sed pro convertibili. Sed utrum convertibile sive non, ut dicit Aristoteles in libro de proprio, +omnis(?) astrictio(?)⁺, ergo problema de eodem debet reponi sub problemate de proprio, et non sub problemate de definitione.

Sed ad hoc dicimus quod revera idem dicitur multipliciter. Unde multiplex est problema de eodem, est enim de eodem genere, et illud reponitur sub problemate de genere; et est de eodem definitione, et illud proprie reponitur sub problemate de definitione; et similiter dicatur secundum hanc(?) rationem(?) de eodem.

Item, quandoque dicitur idem numero non respiciendo proprium vel definitionem vel aliquod /164rB/ aliorum nisi communiter, et secundum

---

1. affirmativam] an constructivam scribendum?

2. constructionem] Sequitur signum cruciforme, cui 164rA in ima pagina correspondet altera crux, ut liquet sequentia, quae 164rA-B extant, finem disputationis de problemate esse.

hoc re vera idem proprie dicitur quod convertibiliter dicitur, unde revera posset reponi sub problemate de proprio. Sed quoniam idem proprie respicit substantiam, proprium autem non respicit, sed definitio, idcirco potius dictum est ab Aristotele problema de eodem reponi sub problemate de definitione quam sub problemate de proprio et verius(?) secundum methodi identitatem.

Ad hoc autem quod dicitur quod eodem modo possent reduci problema \de accidente/ de genere de proprio \in¹ problema/ de definitione, dicimus quod Aristoteles^{ee} solvit hanc objectionem dicens quod omnia possunt nuncupari definitiva, sed non propter hoc quaerenda est una generalis methodus quia difficilis est ad reperiendum; si enim reperiatur, esset raro [[esset(?)]] utilis. Unde aliam nolumus assignare rationem.

Item Aristoteles problema de differentia sub eodem problemate cum problemate de genere reposuit. Sed videtur quod male, non enim eadem videtur esse methodus de genere et de differentia. Videtur enim Aristoteles sua problemata distinguere secundum identitatem methodorum vel diversitatem; sed aliae sunt considerationes de genere et aliae de differentia; ad hoc enim quod sit genus oportet quod praedicetur(?) de(?) pluribus differentibus specie et in quid et substantialiter; ad hoc autem quod sit differentia oportet quod praedicetur in quale et substantialiter, et ita per hoc patet quod alia sunt documenta de genere et alia de differentia, et etiam(?) alia est methodus de genere et alia \de/ differentia. Ergo aliud \est/ problema de genere, et aliud problema de differentia.

Solutio. Ad hoc dicimus quod genus dicitur multipliciter. Dicitur enim genus quod praedicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid est, et sic neque differentia est genus neque problema de differentia est problema de genere neque methodus de genere est methodus de differentia. Praeterea dicitur genus quod est maius et substantiale, et² sic genus comprehendit tam(?) passiones(?) generis quam differentiam, et sic problema de differentia est problema de genere.

---

1. in] idem vel item P, ut videtur.

2. et] utrum hanc vocem an nullam haberet P dubium mihi visum est.

2. PARIS, Bibliothèque Nationale, lat. 3535.

Formerly St. Martial de Limoges 139.

Catalogue: *Catalogue général des manuscrits latins* 5, Bibliothèque Nationale: Paris 1966, pp. 592-596.

The following notes are based on my inspection of the ms in May 1995. I have not had access to either the ms itself or photos since then.

Saec. 13, membr, mm. 159 x 126 (f. 11), ff. A-C, 15 (+1bis), III (AC and the three at then end are rather new).

Two originally independent gatherings, ff. 2-6 and 7-13, respectively form the core of the ms. These two parts are approximately contemporary. Ff. 1-1bis derive from an earlier ms, 14-15 from another unrelated ms.

For contents, see the catalogue. I here print my transcription of a fragmentary treatise "De medii inventione" and give extracts from some small grammatical texts on ff. 12v-13v.

<Anonymus, *De medii inventione*>

12vA Quoniam iocundum et gloriosum est sophisticis propositionibus abundare in solemnibus disputationibus ad construendum vel destruendum aliquod problema et sophisticis argumentationibus posse obviare velociter, idcirco de medii inventione aliquid dicamus, quo copiam et idoneitatem argumentationibus possimus comparare.

Sed antequam de medii inventione aliquid dicamus, primo sciendum quod medium multis modis dicitur. Dicitur enim medium abnegatione, medium vicissitudine, medium participatione, medium natura, medium positione, medium probatione.

Medium abnegatione est illud quod ita situm est inter duo extrema quod neutrius proprietate participat, ut neutrum genus inter masculinum et femininum.

Medium vicissitudine est quod ita situm est inter duo extrema quod modo suscipit denominationem ab altero extremorum, modo a reliquo, ut subalternum genus dicitur medium inter specialissimum et generalissimum, quia modo suscipit denominationem a specialissimo, modo a generalissimo; a specialissimo ut ab eo dicatur species, a generalissimo ut ab eo dicatur genus.

Medium participatione est quod ita positum est inter extrema quod non suscipit denominationem ab altero illorum, sed suscipit quandam proprietatem ab utroque, ut participat[i]um inter nomen et verbum.

Medium natura <est> quod ita situm est inter aliqua duo extrema quod per quandam similem dispositionem habet illa duo unire, ut animal circa

hanc speciem "homo" et hoc genus "corpus"; hoc enim genus "animal" unit hanc speciem "homo" huic generi "animal", ut 'si quid est animal, ipsum est corpus; sed omnis homo est animal; ergo omnis homo est corpus'.

Medium positione est quod <ita> situm est inter aliqua duo extrema <quod> non per naturalem dispositionem sed per quandam artificialem vel accidentalem dispositionem habet illa duo unire, ut hoc praedicabile "grammaticum" inter hanc speciem "homo" et hoc genus "corpus"; hoc enim praedicabile "grammaticum" naturaliter non sed accidentaliter illa duo habet unire, ut 'omne grammaticum est corpus, sed omnis homo est grammaticus, ergo omnis homo est corpus'.

Medium probatione est illa propositio quae sumitur ad probandum vel ad improbandum aliquod problema; ad probandum affirmativam propositionem, ad improbandum negativam.

Hoc ultimum medium, de quo agendum est, dividitur in duo, sc, in universale medium et in particulare medium. Universale est illud quod non relinquit aliquod conte<n>tum sub subiecto cui non attribuat praedicatum, vel a quo non removeat praedicatum. Attribuit praedicatum ut 'omnis homo est animal', removet praedicatum ut 'nullus homo est animal'. Particulare medium est illud quod attribuit praedicatum alicui subiecto vel removet praedicatum ab aliquo. Attribuit praedicatum ut 'quidam homo est animal', removet praedicatum ut 'quidam homo non est animal'.

Item, medium aliud est praedicativum, aliud privativum; praedicativum <est> quod praedicatum attribuit alicui, privativum est quod praedicatum removet ab aliquo. Attribuit alicui ut 'quidam homo est animal', removet ab aliquo ut 'quidam homo non est animal'.

Sed quoniam universale medium /12vB/ dignius est particulari, idcirco de universali medio et praedicativo prius agendum est; quandam enim praerogativam obtinet universalis propositio [[inter]] affirmativa inter ceteras propositiones, quia quanto facilius est eam destruere, tanto difficilior est eam construere. Non enim potest construi nisi per primum modum primae figurae. <+++>

<Notulae grammaticales>

§Nota quod licet iunctura dictionum in identitate fiat accidentium, observata artis proprietate, contingit tamen frequenter accidentia variari figurate ubi proprietate requirit identitatem, et ubicumque \hoc/ fit pi(o) sive dictionum ordinatio excusat improprietatis excessum. Hoc autem fit multipliciter. Quandoque enim variatur numerus, quandoque genus,

quandoque casus [...] quando simplex ponitur pro composito, ut 'ruunt' pro 'eruunt'.

/13rA/ Quaeritur quare \pronomina/ tertiae personae carent vocativis. Cuius rei ratio haec est quia non potuit fieri apostrophatio per ea, id est conversio quae non potest fieri nisi per vocativum [...] Quaeritur quare 'sui' non habet nominativum [...] Quaeritur utrum vocativus possit construi cum verbo secundae personae personaliter. Qui autem partem tuentur affirmationis his utuntur rationibus [.../13rB/ ...] ut cum venerit ei construamus.

§Quaestio est de pronomine 'nos' utrum plura supponat necne, et si plura supponat, utrum in proprietate primae vel secundae vel tertiae personae vel plurium vel in qua proprietate ea supponat. Quod plura supponat sic probatur [.../13vA/ ...] ergo hoc nomen 'caeli' eius plurale plura supponit in vi neutri generis.

§Videndum est quid sit relatio, demonstratio, discretio, conceptio, devocatio. Relatio alia pronominalis, alia nominalis [... /13vB/ ...] quare possunt apponi pronomina in constructione.

3. PARIS, Bibliothèque Nationale, lat. 8802

Saec. 13, membr, mm. 175 x 110 (f. 27), ff. I + 185.

Composite ms. Parts: a 2-26, b 27-46, c 47-78, d 79-185.

Earlier possessors:

Ir Hic est liber publicae Bibliothecae Academiae Oxoniensis -KD (*KD a monogram*). *The same hand on 1r*: Vindica te tibi Ken: Digby. *2r late medieval/renaissance hand*: Allem [[a word or two stricken out]] ex dono Bryghtman

Leather covers, on front and back coat of arms surrounded by the inscription INSIGNIA KENELMI DIGBY EQVITIS AVRATI

The ms has not yet been described in the catalogue of the Bibliothèque Nationale, but see *Aristoteles Latinus*, *Codices* N° 613, and M.-T. d'Alverny, 'Avicenna Latinus I', *AHDLM* 28 (1961/1962) = id. *Avicenna Latinus* (1994) 34-36.

I inspected the ms in May 1995. My notes from then have not been checked against either the ms itself or photographs.

Contents:

Ir ex libris

1v Introductio in ethicam manu saec. 13.

Inc.: <I>n intellectus ut ait Philosophus anime rationalis gloria et perfectio est, utpote qui et corpori astrictam non deserit et absolutam solus aut paucissimo comitatu individua societate comitatur. *Expl.*: Tertio de fortitudine et temperantia sive continentia earum <<....>>bus et proprietatibus tam disertissime quam sufficientissime prosequitur.

2-26 <*Martianus Capella, De nuptiis I-II*>, *Inc.*: Tu quem spallentem(!). *Expl.*: faveantque muse et chelis latoya. Explicit liber.

26vA Anonymus, <*De hac dictione 'semper', cum sophismatibus*>

Written in a late 13th- or early 14th-century hand. At the top of the page a line or two may have been lost by cropping, but the text is not obviously acephalous. Text:

Haec dictio 'semper' duobus modis dicitur, aliquando est designans universalitatem quando. Et sic sumitur in communi usu, sic est designans summam multitudinem particularium quando.¹ Aliquando accipitur 'semper' secundum quod est designans id quod designatur per hoc 'totum² simul' in ratione aeternitatis, cum dicitur "aeternitas est interminabilis vitae possessio tota simul".³ Hoc modo non est habens divisibilitatem neque multitudinem sed solum unitatem, sicut dicimus quod deus semper est et alia intelligibilia.

Quaeri<tur> ergo de huiusmodi locutione

'DEUS ERIT IN QUOLIBET INSTANTI QUICQUID CONTINGAT'.

Opp(ositi)o patet.

Dicimus ergo ad hanc quod si accipiamus nomina proprie secundum rationes naturales, illa locutio impossibilis est. Instans enim licet dicat impertibile, tamen dicit illud secundum comparisonem secundum quam est continuatio vel divisio temporis. Haec ergo ratio temporalis est, non ergo attingit causam primam. Si autem diceretur per hanc dictionem 'instanti' nunc partibile, iam maior esset ibi causa falsitatis, cum esse suum non mensuratur tempore, et esse in tempore sit esse suum mensurari per tempus. Si autem accipiamus hanc determinationem 'in quolibet instanti' [[hoc modo ut dicatur in hoc nunc et in illo]] transumptive pro eo quod 'semper' secundo modo dicto, sic vera est et non licet dividere ipsum 'in quolibet instanti' hoc modo ut dicatur "in hoc nunc et in illo", nisi accipiatur nunc quod est aequale ei quod est semper, ut oportet in transumptis secundum quod non differt pars a toto nec totum a parte, nec

1. quando] quantitatum codex 8002, ni fallor.

2. totum] fort. tota scribendum.

3. Boeth. Cons. 5, pr. 6.

est(?) ibi divisibilitas nisi extraneo modo. Eodem modo si dicatur 'deum esse erit verum etc.'. Si enim dicamus ibi esse quod est habens extensionem, quod est esse rerum temporalium, vel si dicamus esse possibile, falsa erit. Si vero dicamus esse quod non differt ab ipso ente, tunc distinguatur de instanti ut prius. Si ergo inferatur 'ergo deum esse erit verum in A etc.', non valet illatio. Si A accipiat transumptive quomodo et 'quolibet instanti', idem infertur ex se et petitur principium; si aliter, non sequitur.

Eodem modo dicatur de hac

DEUS ERIT IN QUOLIBET INSTANTI NON EXISTENS

secundum quid, et praemittatur illa distinctio negationis et participii qua¹ solet distingui. Duplicitas autem exit ex eo quod potest determinari verbum vel participium. Si verbum, falsa erit si accipiamus participium in propria ratione. Si determinetur participium et primum verbum accipiat transumptive, ablativus autem proprie, vera erit; sed si ablativus accipiat transumptive, falsa erit. Determinetur ergo secundum quod determinavimus rationem terminorum in alio sophismate.

26vB *vac.*

27r *inc.* Duplici autem virtute existente

46v *expl.* ad puerilia peccata transferimus. Explicit liber, Deo gratias.
in rubro: Finis monomachie sive ethice Aristotelis.

47r *in rubro* Canones Aristotelis de essentia pure bonitatis exposite ab alfarabio. *Inc:* Omnis causa primaria plus est influens

60v *expl:* sicut ostendimus. Completus est sermo.

61-62v *vac*

63r *Rubrica:* Aristotelis de sompno et vigilia et fantasia et divinatione que fit ex sompniis

74r *rubrica:* Liber alfarabii de intellectu et intellecto

78v *expl.* A *renaissance hand* adds a note starting F Babington Lectori intelligere

79r *rubrica:* Liber avicenne de anima translatus de arabico in latinum a dominico archidiacono. prologus eiusdem ad archiepiscopum toletanum reimundum(?). 174v *expl*

175r *manu saec. 15/16. inscr:* incipit liber aristotelis de bona fortuna

178v *expl*

179-185 *vac.*

---

1. qua] quae codex 8002 praebere mihi visus est.

4. PARIS, Bibliothèque Mazarine, 3498.

Saec. 14.1, membr., mm. 342 x 232, ff. 343.

Catalogue: A. Molinier, *Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque Mazarine*, 3: 110, Paris 1990. A better description by C. Luna in *Aegidii Romani Opera Omnia I.1/3***, pp. 65-68, Firenze 1988.

Peter of Auvergne's questions on the *Metaphysics* end on f. 104r. Originally 104v and 105r-v were left blank, but later someone added a couple of sophismata on 104v and 105r. The addition was probably made before the middle of the 14th century.

I transcribed the sophismata during a visit to the library in January 1995, but did not have any later opportunity to check its accuracy.

<Sophismatographus Mazarineus, Sophismata>

SOCRATES DESINIT SCIRE.

M 104vA

Circa hoc quaeritur utrum species intelligibilis differat ab actu intelligendi.

<1 Disputatio>

<1.1 Rationes principales>

Videtur quod sic:

1 quia operatio differt ab forma quae est principium illius operationis; sed species est formale principium intellectionis; ergo differt.

2 Et species visi non est visio, quia specul(u)m vide<re>t, ergo nec species intelligibilis intellectio.

3 Tertio, cum in intellectu maneant species intelligibiles, intellectus semper intelligit.

Oppositum. Intellectus non recipit nisi illud ad quod est in potentia et quod ipsum reducit de potentia ad actum; sed intellectus vel actus intelligendi est huiusmodi; quare etc.

Species intelligibilis nihil aliud quam intellectio. Alibi, super librum de Causis, invenies rationes ad hanc partem.

<1.2 Responsio>

<1.2.1 Positio>

Ad hoc dictum est quod species intelligibilis non differt ab intelligere per rationem modo tactam.

<1.2.2 Solutio rationum (1.1)>

[Contra respondentem sic arguitur]. Ad rationes:

<Ad 1> Per interemptionem primae rationis.

<Ad 2> Ad secundum. Non est simile.

<Ad 3> Ad tertium. Non oportet quod non mane<a>nt actu, sed habitu.

<1.4 Contra responsionem (1.2)>

Contra respondentem sic arguitur:

1 A pura potentia non egreditur actus intellectus; in genere intelligibilium est pura potentia (tertio De anima); ergo ut ab intellectu egrediatur actus requiritur forma quae non est aliud quam species intelligibilis.

2 Amplius, intelligentia est plena formis omnium; si ergo species intelligibilis esset intellectio, omnia simul intelligentia intelligeret; quod est falsum.

3 Item, actus primus non est secundus; sed species intelligibilis est actus primus, intellectio actus secundus; ergo species non est intelligere.

4 Item, intellectus potest simul plura, quia ponit differentiam inter aliqua plura; sed non simul potest pluribus speciebus informari, sicut neque pluribus impressionibus secundum eandem +p(e)roê+.

5 Item, intelli(..). est prima perfectio intellectus; sed species intelligibilis non est prima perfectio intellectus, quia nullum accidens primo advenit purae [[pone]] potentiae, neque potentia primo perficitur accidente; ergo etc.

6 Amplius, [[intelligere]] species est in genere relationis vel qualitatis, intelligere autem in genere actionis; ergo non sunt idem.

7 Item, species intelligibilis +potest esse intelligere+; ergo non sunt idem, praecipue cum unum sit prius, reliquum posterius.

<1.5 Respondens ad 1.4.1>

Ad primum dictum fuit quod a pura potentia egreditur actus in virtute agentis.

<1.6 Ad 1.4>

Contra:

1.1 Ubicumque est materia, ibi sunt omnes causae (3° Physicorum). Sicut ergo una¹ materia ad unam formam, ita materiale ad formale; sed una materia numquam est sine forma (primo De Generatione); ergo materiale non est sine formali. Cum igitur intellectus sit materiale principium intellectionis², oportet praeter intellectum dare formale principium intellectionis, quod est species intellectiva.

1.2 Confirmatur autem ratio per locum a coniugatis: materia non est sine forma, ergo <nec> materiale sine forma<li>.

1. una] u()a M; item bis infra.

2. intellectionis] intellitionis M.

2 Amplius, si species esset intelligere, cum(?) species intelligibilis non sit ipsius intellectus sed obiecti, intelligere non esset propria operatio hominis vel intellectus sed obiecti; quod est inconueniens.

3 Item, ista tria se habent per ordinem: substantia, virtus et operatio; ergo praeter substantiam intellectus et intelligere erit virtus media inter substantiam et operationem, quae nihil aliud <est> quam species intelligibilis; ergo differt ab actu intelligendi.

4. Item, aer non est minus dispositus ad lumen quam sit intellectus ad speciem; sed lumen non est idem quod illuminare vel illuminari; ergo species intelligibilis non est idem quod intelligere vel intelligi.

<2 Determinatio>

<2.1 Opinio aliena>

Ad hoc dicunt magni quod species intelligibilis est idem quod intellectio. Quod declarant ex quinque rationibus.

1 Ecce prima: licet omne agens habeat formam quae sit agendi principium, patiens tamen non oportet habere formam quae sit patiendi principium, quam recipiat ab agente, sed sufficit sola potentia patientis, sicut patet de combustibili in quo sola est combustio recipitur de igne comburente in quo est calor, qui est formale principium comburendi. Cum ergo intellectus possibilis sit passivus respectu obiecti, non requirit ab intellectione <formam> differentem.

2 Amplius, si hoc esset verum, tunc idem subiecto esset agens et patiens respectu eiusdem, quod est contra rationem cuiuslibet potentiae; ut in quinto Metaphysicae habetur, potentia est principium agendi vel patiendi aliud in quantum aliud vel ab alio [vel ab alio] in quantum /104vB/ aliud. Probo consequentiam, quia species intelligibilis est idem subiecto cum intellectu.

3 Ad hoc faciunt tres aliae rationes super Librum de Causis.

<Ad 1.1.1-3> Et isti solverent rationes dicendo quod non est simile de specie visibili, quia visus est virtus animalis et organica, et ratione animalitatis recipit [[speciem]] visionem, ratione organi speciem; non sic de intellectu.

<Ad 1.4.2 ?> De intelligentiis dicerent quod intelligunt per suam substantiam, quae est contemplativa omnium inferiorum.

<Ad 1.4.3-5 ?> tem, non [non] ponerent habitum scientialem in intellectu, sed in phantasia: Vel dicerent quod habitus non est species sed derelictus ex specie.

<Ad 1.4.6> Item, dicerent speciem intelligibilem in eodem genere cum ipso intelligere.

<Ad 1.6.1> Adhuc, hoc non obstante, intelligere esset propria operatio hominis et eius felicitas, quia quicquid est, non manet in intellectu nisi irradiatum lumine intellectus agentis, qui est agens principale intellectionis.

Per hoc ad rationes.

<2.2 Propria opinio>

Ad credendum oppositum duae rationes me inducunt.

Prima est quia negatio non est propria quae sit +sui sed per speciem affirmationis+; si ergo intellectio esset species intelligibilis et ab ea non differret, idem penitus esset intellectus affirmationis, quia quorumcumque est eadem species etc. Et ulterius, cum negationis esse sit suum intelligi, negatio esset affirmatio.

Secunda ratio est de intelligentia quae est plena formis, quae omnia simul intelligeret, quod est impossibile. Amplius, impossibile \est/ intelligentiam per suam formam omnia intelligere (tertia propositione Libri de Causis "Omnis intelligentia"^{ff}).

<2.3 Difficultates>

Sed contra hoc occurrunt difficultates.

1.1 Una quia cum intellectus <+++> omnis simul, sed unum post aliud, ibi erit motus et successio.

1.2 Solutio huius habetur ab expositore septima propositione Libri de Causis.

2.1 Alia difficultas quia illa species videtur de nihilo deservire, cum enim in intellectu nulla sit contraria dispositio, non requiritur species intelligibilis disponens ipsum ad intelligere.

2.2 Solutio: requiritur propter aliud, ne sc. fiat saltus in intelligendo. Non enim esset conveniens ordo si ab phan[s]tasmate materiali et quanto procederetur ad intelligere sine medio; sicut in visu proceditur ab visibili ad speciem, quae est materialior colore et [[a colore]] a[d] specie ad visionem, quae adhuc est spiritualier, sic in intellectu dicendum.

2.4 <Ad rationes>

<Ad ?> Per hoc ad primam rationem adversariorum.

<Ad ?> Ad secundam dicendum quod species non est formale principium sed dispositio intellectus. Vel dicendum per interemptionem.

<Ad 2.1.2> Per hoc adhuc ad primam.

---

ff. Cf. Liber de Causis, ed Pattin, IX (X) §92sq.

<Ad 2.1.2> Ad secundam dicendum quod idem subiecto potest esse agens et patiens ratione diversorum et per accidens, et maxime in virtute alterius.

Solutiones aliarum rationum require in Libro de Causis decima propositione.

Nec valet si dicatur: si species intelligibilis esset principium intelligendi, sequeretur quod intellectio non esset passio intellectus sed actio; non valet, quia intellectus in qualibet intellectione recipit speciem intelligibilem, et ipsum intelligere, aliunde, et non fluit ab principio intrinseco. Neque(?) in quolibet primo patitur licet ex consequenti agat. Vel dicendum, ut alias, quod a specie intelligibili non egreditur intelligere speculativum et practicum, sed solum est dispositio ne fiat saltus.

Sic solvuntur rationes X^a propositione Libri de Causis.

NIHIL ET CHIMAERA SUNT FRATRES

105rA

<1. Corpus sophismatis>

Probatio. Eius contradictoria est falsa 'aliquid et chimaera sunt fratres'; ergo haec est vera.

Contra. Nihil et chimaera sunt fratres; ergo nihil et chimaera sunt; quod est impossibile.

Solutio. Negatio intellecta in hoc quod est 'nihil' potest esse negatio subiecti absolute, et sic est falsa, et sic improbatur; vel potest esse negatio verbi, et sic est vera et contradictoria, et est sensus "+huius quod est nihil⁺¹ et chimaera non <sunt> fratres."

<2 Problema

Circa hoc quaeritur utrum negatio possit intelligi.

<2.1 Disputatio>

<2.1.1 Rationes principales>

Videtur quod non:

1.1 Quia quod nihil est in se et essentialiter, nihil est in alio et accidentaliter; ergo <et>c.

1.2 2°. Non potest educere intellectum de potentia ad actum cum non sit actus² nec habens actum.

1. huius (vel hoc vel hic) quod est nihil M] fort. huius (vel hic) "quod est aliquid scribendum: quicquid pro quod est nihil ut scribamus moneri videmur sophismate "nihil et chimaera sunt fratres" in cod. Vat. lat. 7678: 29rA.

2. actus] actum M.

1.3 3°. Non potest sentiri; ergo nec intelligi.

2 Contra. De negatione aliquid potest enuntiari; ergo potest intelligi.

<2.2 Responsio>

<2.2.1 Positio> Ad hoc dictum fuit quod negatio intelligitur, cum habeat attributionem ad ens.

<2.2.2 Solutio rationum principalium 1.1-3> Rationes in contrarium solvuntur per hoc quod est esse in virtute propria vel alterius, per se vel per accidens.

<2.3 Contra responsionem>

1 Contra. Si negatio intelligitur, aut eodem intellectu cum affirmatione, aut medio, aut diverso; non eodem, quia tunc ab affirmatione non differret; nec medio, quia inter affirmationem et negationem non est medium;¹ nec diverso, quia nihil habet per quod differret.

2 Amplius, negatio removet omnem intellectum sicut ista 'nullum ens intellectum'; ergo non intelligitur.

3 Amplius, contra rationem positionis. Illud non intelligitur per attributionem quod non stat cum ente; negatio entis est huiusmodi; ergo etc.

<Contra 2.2.2> 4°. Contra solutiones rationum. Quod nihil est formaliter neque virtualiter, non intelligitur virtute alterius neque est susceptivum virtutis alterius; negatio nihil est formaliter neque virtualiter neque est susceptiva virtutis; ergo non intelligitur.

5°. Aut intelligitur² simul cum affirmatione aut successive; non simul, quia non possunt simul esse; neque post intellectum affirmationis, quia tunc intellectus esset in habitu; ergo aut intelligitur intellectu positivo aut privativo; non positivo neque privativo, quia intellectus privativus dicitur tam de ente quam de non ente, et sic ab intellectibus aliorum non differret.

<6°. ***> vel quia opiniones de contradictoriis sunt contrariae.

7°. Illud quod contradicit enti universaliter non intelligitur; negatio est huiusmodi, sicut negatio entis, quod habetur tam de actu significato quam de actu exercito.

8°. Magis differt negatio ab affirmatione quam unum disparatum ab alio; sed unum disparatum non intelligitur per aliud; ergo neque negatio per ens.

---

1. medium] medio M.

2. intelligitur] intelligere M.

9°. Negatio prior est affirmatione et non ens ente, sicut patet in generatione(?), et ignorantia scientia; ergo, cum prius non intelligatur per posterius, negatio non intelligitur per affirmationem.

Decimo. Non intelligitur posterius, quia non contradiceret; neque simul, ut de se apparet.

<2.4 Contra 2.3.1 ?> Ad primum dictum fuit quod per eandem speciem [...] numero intelligitur ens et non ens per speciem entis.

<2.5 Contra 2.4> Contra.

1 Ens et non ens non conveniunt in unitate analogiae, quia analogia est proportio, entis autem ad non ens non est proportio, quia distant in infinitum; ergo non conveniunt in una specie secundum numerum.

2 Amplius. Nihil est principium intelligendi illud quod sibi \summe/ repugnat; sed enti non ens summe repugnat; ergo etc.

3°. Quaelibet species ducit intellectum in cognitionem rei cuius est, et non cuius non est; sed species intelligibilis per te est ipsius entis et nullo modo non entis; ergo etc.

4°. Eadem forma non est immediatum principium duarum operationum, quia idem manens idem etc; cum ergo species entis sit principium intelligendi ens, non potest esse principium intelligendi non ens.

5°. Si negatio intelligeretur, aut esset de negatione scientia per se aut per accidens; non per se, ut de se patet; neque per accidens, quia repugnat ei per se.

6°.1 Non est dubium quod intellectus non entis formaliter differt ab intellectu entis; aut ergo per ens aut per non ens; non per ens, quia per ens non potest differre ab ente in communi, sed ab hoc ente posset; neque per non ens, quia nihil est, et ita non differret; ergo non potest intelligi per ens praecise, cum sit suum intelligi suum esse.

Ultima ratio bona est.

<3 Determinatio>

Ad quaestionem.

Praemittendum quod negatio dupliciter potest sumi. Uno modo pro actu [aut] negantis, alio modo pro obiecto ipso intellecto et significato. Primo modo negatio est aliquid reale, quia est actus realis animae (3° De anima), et est alicubi subjective, quia in anima. Secundo modo nihil, cum isto modo sit negatio entis, neque est alicubi sed tantummodo obiective, quod est esse in prospectu animae speculantis. Et quod sic habet esse dicitur ens rationis quod distinguitur contra ens reale, quod quidem dicitur

---

1. 6°] ergo M.

tam de hiis quae sunt in anima quam de hiis quae sunt extra animam. Ista distinctio sic habet intelligi et non aliter. Quando ergo <quaeritur> utrum negatio possit intelligi, si quaeritur primo modo, constat quod sic, quia omnis forma conversiva supra se et operationem suam intelligit actum suum /105rB/ (XIII^a propositione Libri de Causis:^{gg} "omnis sciens essentiam¹ suam" etc.); sed negatio primo modo sumpta dicit actum animae; ergo intelligitur ab anima. Si secundo modo, adhuc dico quod sic; aliter enim non intelligerentur contradictoria, neque locus ab contradictoriis.

Patet ergo quid de hoc sit ponendum, neque est difficile. Sed modus est difficilis. Ideo dicendum quod negatio intelligitur per speciem affirmationis. Cuius ratio duplex. Prima, nam rectum² est iudex sui ipsius et obliqui (primo De anima, capitulo de erroribus^{hh}). Secunda ratio, quia in qualibet intellectione indiget intellectus nova specie; sed negationis non species; ergo necessario intelligitur per speciem affirmationis, et loquor hic de negatione quae dicit obiectum negatum.

<4 Dubitationes>

1 Sed quaeritur per quid differt intellectus negationis ab intellectu affirmationis et quomodo.

2 Deinde quaeritur quomodo una species \intelligibilis/ sit principium intelligendi opposita et oppositarum intellectionum.

3°. Quia negatio nihil est in se et absolute, quomodo est aliquid, sc.(?) obiective et in alio.

Solutio.

Ad primum. Notandum quod differentia proprie reperiatur in compositis (quinto et decimo Metaphysicae), sed in simplicibus diversitas invenitur. Cum ergo affirmatio et negatio sint formae simplices non proprie differunt aliquo sed se ipsis, et si sumantur affirmatio et negatio primo modo differunt ad invicem sicut ens ab ente, quia dicunt actus vel comprehensiones animae, quorum uterque est ens; si secundo modo, sic differunt sicut non ens ab ente.

Ad secundum dubium dicendum quod sicut una forma est principium diversarum et oppositarum operationum, ut caliditas est causa raritatis,

1. essentiam scripsi coll. Libro de Causis l.c.] esse naturam M.

2. rectum] rextum M.

gg. Liber de Causis, ed. Pattin, XIV (XV) 124, p. 79: "Omnis sciens qui scit essentiam suam est rediens ad essentiam suam reditione completa."

hh. Cf. Arist. De an. 1.5.411a5-6

levitatis et motus sursum, et etiam indurat lutum et dissolvit glaciem, sic una et eadem species intelligibilis potest esse principium diversarum intellectionum, cum species sumatur ab forma.

Ad tertium dicendum. Quod nihil est in se nihil est in alio, ita quod faciat compositionem realem cum illo; bene tamen est in alio obiective, et hoc est esse solum secundum rationem vel rationis.

Vel dicendum quod negatio licet sit nihil in se, habet tamen esse per affirmationem, et hoc esse, sc. esse in opposito vel in simili vel in partibus suis, sufficit ad hoc quod intelligatur.

Amplius, nota quomodo intelliguntur verba Philosophi dicentis quod opiniones de contradictoriis sunt contrariae. Bene dicit "opiniones", quia sunt quaedam comprehensiones animae quarum quaelibet est ens et dicit aliquid positivum, et sunt in<com>possibiles, ideoque sunt contrariae. Similiter opiniones contrariorum sunt contrariae, cum sint +contrariae+. Sed non dixit hoc Philosophus de contrariis sed de contradictoriis, quia opiniones de contradictoriis primo sunt contrariae, per eas opiniones contrariorum sunt contrariae.

4 Ultimo dubitatur numquid¹ potest intelligi negatio cuiuslibet entis tam in anima quam extra animam.

Solutio. Bene intelligitur negatio cuiuslibet entis significati et obiecti, non tamen cuiuslibet entis exerciti sub ista ratione.

---

1. numquid] non quid M.

About this Journal

CIMAGL was founded in 1969.

Editors:	1969-72	Povl Johannes Jensen.
	1972-82	Jan Pinborg
	1982-	Sten Ebbesen

CIMAGL publishes work done at the Institute for Greek and Latin in Copenhagen, or in collaboration with the Institute.

CIMAGL publishes no book reviews.

CIMAGL is an irregular journal. One or more issues of varying length and at varying prices appear each year. An index of numbers 1-56 was printed in CIMAGL 57 (1988) 179-188.

Most back numbers are still available. Exceptions: N°s 6, 12, 13, 18.

CIMAGL may be obtained in either of two ways:

1. By purchase. Standing orders and orders for single issues should be addressed to

Erik Paludan - International Boghandel
Fiolstræde 10, DK-1171 København K

2. By exchange. Proposals for exchange arrangements should be addressed to the editor,

Dr. Sten Ebbesen
Institute for Greek and Latin
Njalsgade 92, DK-2300 København S

